

LAISVĖ

JONAS GRINIUS:

Lietuva federacinēj Europoj

ANTANAS SABALIAUSKAS:

Kaip organizuoti išlaisvintos Lietuvos elektrifikaciją

KĘSTUTIS BALČYS:

Laisvės kovotojų dvasia ir žygiai dabartinėje okupacijoje

ANTANAS MUSTEIKIS:

Kas informacijoje yra negera

DVIEJOSE KONFERENCIJOSE:

Ką nutarė Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiuliai

MŪSŲ RĖMĖJAMS NUOŠIRDUS AČIŲ.

"Į LAISVĘ" reikalams aukojo: kun. kleb. J. Raštutis \$25.00; Dr. A. Aviža \$15.00; prel. P. Juras, didysis spaudos mecenatas \$10.00; Dr. V. C. \$10.00; kun. kleb. S. Morkūnas \$10.00; B. Ivanauskas \$5.00; J. Tininis \$4.00; Dr. J. Grinius, L. Barauskas, J. Mikaila, J. Bajerčius, G. Bučmys, A. Maceika po \$2.00; K. Grina \$1.00.

Mieliesiems "Į Laisvę" rėmėjams "Į Laisvę" leidėjai nuoširdžiai dėkoja.

"Į LAISVĘ" ATSTOVYBES:

Australijoje: A. Grigaitis, 86 Gheringhap St., Geelong, Vic., Br. Zumeris, 37 Roxburgh St., Ascot Vale, Melbourne, Vic.

D. Britanijoje: V. Akelaitis, 41 Bloemfontein Ave., Shepherds/Bush W. 12.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, via Brescia 16, Roma.

Jungtinėse Valstybėse: Chicago, Ill. — S. Daunys, 2234 So. Sawyer Ave., tel.: CLifside 4-6690; Cleveland, Ohio — V. Palubinskas, 6711 Bonna Rd., Tel.: He 1-8423; Detroit, Mich. — B. Polikaitis, 8911 Kimberly, Tel.: TY 4-7890; Los Angeles, Calif. — J. Ažuolaitis, 2012 N. Catalina St., Philadelphia, Pa. — A. Gaigalas, 335 Titan St., Tel.: HO 7-4176; Waterbury, Conn. — V. Vaitkus, 85 Arnold St.

Kanadoje: Hamilton, Ont. — J. Pleinys, 113 Cannon St. E., Tel.: 2-2698; Toronto, Ont. — Vl. Girčys, 31 Concord Ave., Tel.: OL 2156, Sudbury, Ont. — V. Montvilas, 252 College St.: Windsor, Ont. — J. Urbonas, 1421 Pelissier St., Tel.: CL 6-3049.

V. Vokietijoje: (16)Huettenfeld b/Lampertheim, Lit. Gymnasium — A. Grinienė; (13b)Muenchen — J. Medušauskas, Pariserstr. 18/12; (14b)Pfullingen — L. Prapuolenis, Lindenstr. 5.

švedijoje: P. Dūda c/o Johanson, Norrtullsgat 22, Stockholm.

šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern.

"Į LAISVĘ" METINĖ PRENUMERATA: Amerikoje (šiaurės ir Pietų)— \$3.00; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-10; Italijoje — L.900-; Prancūzijoje — Fr.750.-; švedijoje — Kr.8.-; šveicarijoje — Fr.8.-; V. Vokietijoje — DM.6.-.

ATSKIRAS NUMERIS: Amerikoje — \$.0.75; Australijoje ir D. Britanijoje — L.-2.50; Italijoje — L.250,-; Prancūzijoje — Fr.200,-; švedijoje — Kr.2.-; šveicarijoje — Fr.2.-; V. Vokietijoje — DM.1.75. (Norintieji gauti oro paštą primoka faktines oro pašto išlaidas).

Į LAISVĘ leidžia — Lietuvos Fronto Bičiuliai.

Redakcijos kolegija: vyr. redaktorius — Juozas Brazaitis, redaktoriai — Dr. Juozas Kazickas ir Dr. Antanas Musteikis.

Viršelio vinjetė — dailininko Telesforo Valiaus.

Redakcijos ir administracijos adresas: 23 Linden Street, Brooklyn 21, N. Y., Tel.: GLenmore 3-9522.

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian magazine published quarterly by the Friends of the Lithuanian Front, 23 Linden St., Brooklyn 21, N. Y.

Koegzistencijos babelis

JUOZAS BRAZAITIS

Tarp žodžių, kuriuos dabar vieni taria su pietizmu, kiti su kartumu, yra "taikingos koegzistencijos" žodis. Žodis nuo pernai viręs mada ir Vakaruose. Vieni jį vartoja kaip magišką burtąžodį, su tikėjimu, kad jis išgelbės žmoniją; kiti žiūri į šitą tikėjimą kaip į masinį psichozą, prietaringą iliuziją, kurioje nesirūpinama pastebėti, jog šis žodis vienaip suprantamas Vakaruose, kitaip Rytuose.

Esame tarp tų, kuriems ne vistiek, kaip Vakarai tą žodį supras ir dėl jo apsispręs, nes nuo to priklausys ir mūsų, čia gyvenančių, ir mūsų kraštų likimas.

1. KOEGZISTENCIJA EUROPOS SUPRATIME

Skirtas politiniam gyvenimui koegzistencializmo, ar koegzistencijos, žodis yra vartojamas iš panašumo su egzistencializmu, žinomu filosofijoje. Filosofinis koegzistencializmas sutelkia savo

dėmesį į žmogaus žemiškuosius rūpesčius ir išlikimą. Koegzistencializmas, koegzistencija politikoje turi reikšti susirūpinimą išsilaikyti Vakarų ir Rytų pasauliams šalia vienas antro, rasti tokius tarp savęs santykius, kad kiekvienas galėtų gyventi pats ir nekliudyti gyventi kitam. Taip ją suprato ir britų opozicijos lyderis Attlee rugsėjo 12 pareiškime: "Ji (koegzistencija) nereiškia nei appeasmento, nei prievartos nusistatymų išsižadėti. Ji reiškia, jog mes kitiems paliekame tvarkytis su savo reikalais, kad jie nesikištų į mūsų šisčius".

Tarp įvairių laipsnių, kuriais šiandien išreiškiami tarpusavio santykiai tarp tautų, tarp grupių, tarp asmenų, o šiuo atveju tarp Rytų ir Vakarų, koegzistencijai tektų vieta tokioje eilėje: vienybė — draugingumas — taika — koegzistencija — šaltoji taika — šaltasis karas — karas.

Vakarų Europai koegzistencija su Rytais priimtina. Tuo reikalu skirtumo tarp vyriausybių ir visuomenės nedaug. Net maža besvarsto, ar tokia koegzistencija yra galima. Šį klausimą peršokdami, eina tiesiai prie tolimesnio: kokiais būdais ją pasiekti. Tačiau atsakymo, vieningo, aiškaus, ne tik Europa, bet iš viso Vakarai neturi. Salvador de Madariaga, Ispanijos diplomatas ir filosofas, dabar egzilas, Oxfordo profesorius, tvirtina, kad Churchillio, Mendes-France, Eisenhoerio ir kt. pasisakymuose "taikingos koegzistencijos" žodis yra neaiškios prasmės (N. Z. Zeitung). Ją aiškindamas, Madariaga primena ir Paneuropinio Sąjūdžio rezoliuciją, priimtą pernai Baden-Badene kongrese, kurioje už koegzistenciją aiškiai pasisakoma:

"Paneuropinio Sąjūdžio tarptautinis tikslas yra taikinga Rytų ir Vakarų koegzistencija, kad padarytų galą šaltajam karui, ginklavimosi lenktynėms ir atominei grėsmei".

Tą koegzistenciją sąlygoja tokia prielaida:

"Paneuropinis Sąjūdis kaip prielaidos pasaulio taikai reikalauja tautoms tarp geležinės uždangos ir Sovietų Sąjungos laisvų rinkimų tarptautinėje kontroliuojamoje".

Mendes-France, atvykęs į Washingtoną, 1954 lapkričio 18 pasisakė:

"Iš tikrųjų mes koegzistuojame jau dešimt metų nuo karo pabaigos ir galbūt galime pasakyti — taikingu būdu, nes apskritai imant, nėra jokio konflikto, jokio karo tarp kalbamų valstybių... Mūsų supratime koegzistencija, arba taikinga koegzistencija, reiškia, kad jokia šalis neturi jaustis grasoma kitos šalies veiksmų".

Jis esąs pasiryžęs svarstyti kitos pusės pasiūlymus "konstruktyviniams žygiams" ir "tiesioginiams susitarimams". Pasižada svarstyti kitų siūlymus, bet su savais siūlymais vengia rodytis.

Koegzistencijai prielaidų nesuformulavo nė tas, kuris pirmasis drįso perduoti Vakarų pasauliui su rekomendacija koegzistencijos žodžius, pirmiau reikštus sovietų — Winston Churchillis. Salvador de Madariaga tiesiog pastebi, kad Churchillis niekad šios rūšies pasisakymuose nebuvė reikiamai aiškus. Tokis žodžio meisteris galys būti neaiškus tik tada, kai jis aiškus nenori būti. Tačiau jo užuominos Madariagai sudaro įspūdį, kad koegzistenciją laikytų galima tokiomis prielaidomis, kurios

* Vakaram užtikrintų taiką;

* nesikišimą į vidaus reikalus;

* gražintų rytų Vokietijai laisvę — nors ir visų kitų sovietų pavergtų europiečių kaina.

Pastarasis punktas yra vie-
nintelis, kuris yra daugiau negu
status quo, reikalaujamas iš so-
vietų tam tikros teritorinės nuo-
laidos. Churchillio prielaidos bū-
tų priimtinos Europos didžiajai
daliai.

2. AMERIKOS SUPRATIME

Amerikos supratimas ir jos
reikalaujamos prielaidos koeg-
zistencijai nesutampa su europi-
niu. Jai yra gyvas ir pirmasis
klausias, europiečių peršoktas:
ar koegzistencija iš viso galima.
Vienos nuomonės nėra tarp val-
džios ir visuomenės, tarp vy-
riausybės ir Kongreso, tarp at-
skirų asmenų. Du aiškūs kraš-
tutinumai ir kova. Tačiau pačio-
je vyriausybėje, kurią spaudžia
pramonininkai, prekybininkai ir
kitos užkulisinės jėgos, stiprėja
koegzistencijos mintis, nors pre-
zidentas šio žodžio vengė, pasi-
gaudamas “modus vivendi” ar
panašių.

Koegzistencijos prielaidų Ame-
rika taip pat nepasako aiškiau.
Tarp jų betgi ryškėja

* Austrijos taikos sutartis,
kuri leistų pagaliau tai valsty-
bei laisvai reikštis ir išeiti iš so-
vietinės įtakos;

* Vokietijos sujungimas, ku-

ris pareikalautų taip pat nuo-
laidų iš sovietų;

* tam tikro laipsnio nusigink-
lavimas ir jo kontrolė, kuri už-
tikrintų saugumą.

Iš to, kad atsakingieji valsty-
bės vyrai jau vengia kalbėti
apie pavergtųjų išlaisvinimą, bet
iš kitos pusės nepraleidžia pro-
gos paryškinti laisvės ir teisin-
gumo principų tautoms tvarky-
tis, galima būtų spėlioti, kad
šitų principų taikymo plotas pa-
liekamas kaip derybų medžiaga;
ar Amerikai daugiau ar mažiau
užsiprašyti ar kiekiau ar nuo-
laidžiau principų plotmėj laiky-
tis, priklausys nuo konkrečių
sąlygų galimų derybų metu.

3. RYTŲ SUPRATIME

Kitaip į koegzistenciją žiūri
Maskva. Buvęs Rumunijos už-
sienių reikalų ministeris Gregore
Gafencu savo knygoje “Prelimi-
naires de la guerre a l'Est” at-
kreipia dėmesį, kad sovietinis
galvojimas turi kitokią logiką
nei Vakaruose. Terminai tie pa-
tys, bet jų prasmė kita ir su lai-
ku dar kintanti. Taika reiškia
veržimąsi pirmyn ir naujų teri-
torijų įgijimą; taikos ofenzyva
reiškia pastangas pralaužti prie-
šo frontą ir pastūmėti taiką (so-
vietiškai suprantamą) kiek gali-
ma pirmyn. Panašiai ir “taikin-
ga koegzistencija” sovietiniame
supratime nėra statinė būseną,

kaip tai norima suprasti Vakaruose. Sovietams tai nereiškia stabilizavimosi, sustingimo tam tikrame punkte. Ji reiškia laikiną stabtelėjimą, pauzę, kad galima būtų atsikvėpti, pergrupuoti jėgas ir veržtis vėl tolyn, ko reikalauja komunizmo esmė.

Šitą Gafencu iškeltą dinaminę koegzistencijos prigimtį liudija ir sovietinių vadų neslepiamas pasisakymas. Madariaga citavo šveicarų spaudoje, ir pokalėdinėje kalboje Dulles prisiminė Stalino žodžius, pasakytus 1927 partijos 15 kongrese:

“Negalime užmiršti Lenino pareiškimo, kad mūsų statyba žymia dalimi priklausys nuo to, kiek sėkmingai mums pavyks nudelsti mūsų karą su kapitalistiniais kraštais; karą, kuris yra neišvengiamas, bet kuris gali būti nudelstas, ligi bus pribrendęs proletarinis karas Europoje, arba ligi kolonialinės revoliucijos pasieks viršūnę, arba ligi kapitalistai tarp savęs ims kariauti dėl kolonijų grobio. Dėl to turime laikyti savo neišvengiamu uždaviniu palaikyti taikingus santykius su kapitalistiniais kraštais. Mūsų santykių su kapitalistiniais kraštais pagrinde turi būti koegzistencijos tarp dviejų viena kitai priešingų sistemų pripažinimas”.

Iš to pareiškimo Madariaga daro išvadą, kad koegzistencija

Rytams tėra priemonė laikui laimėti, ligi ateis neišvengiamas atsiskaitymas tarp kapitalizmo ir komunizmo. Komunistams tai labai aišku.

Ir Margit Gantenbein, analizavęs komunistinės Kinijos norą siekti koegzistencijos, prieina tą pačią išvadą:

“Koegzistencija yra pageidaujama, ligi kietas priešas suminkštės ir ligi pačiam reikalinga ramybė” (Die Tat 1954. 12. 19).

O komunistų partijos gen. sekretorius Chruščiovas kom. Kinijos min. pirm. Chou En-lai atsilankius Maskvoje priėmimo metu kalbėjo, kad santykiai tarp Kinijos ir Rusijos esąs koegzistencijos pavyzdys. Dėmesio vertas šitas paaiškinimas, kuris iliustruoja, kaip praktiškai atrodė toji koegzistencija — tada, kai Kiniją valdo Maksvos valia.

Skirtingas koegzistencijos supratimas kitaip verčia galvoti komunistus ir apie jos prielaidas. Jas apytikriai išreiškė maršalas Bulganinas 1954 lapkričio 7 kalboje.

* Europos kolektyvinis saugumas, t. y. Europa su Rusija, bet be Amerikos;

* Vokietijos sujungimas “taikingomis priemonėmis, t. y. Vokietija neapginkluota ir tokie rinkimai, kokius siūlė Korėjoje;

* Praporcingas nusiginklavimas

mas, kuris leistų tvirtai apsiginklavusiai Rusijai turėt persvarą, ir "masinio naikinimo ginklų" uždraudimas.

Iš tos analizės tegalima išvada:

* skirtingas koegzistencijos supratimas tokią koegzistenciją, kokios nori Vakarai, pastovią padaro negalimą;

* koegzistencija tegali būti tam tikram laikui, kurio terminas priklausys daugiau nuo Rytų, ne nuo Vakarų apsisprendimo;

* Rytai tokios koegzistencijos pageidauja, Vakarai ją pergyvena vis daugiau ir daugiau kaip neišvengiamą.

4. KOEGZISTENCIJOS ŠAKNYS

Egzistencialistinis filosofavimas išryškino europinio žmogaus rūpesčius savo buvimu žemėje. Prarasdamas rūpestį buvimu antgamtėje, žmogus tik sustiprėjo baimėje, nerime dėl savo likimo. Atlanto chartos pažadai išvaduoti žmogų nuo baimių ir nesaugumo lyg buvo atsiliepiamas į tuos egzistencinius žmogaus rūpesčius. Žmogaus egzistenciniai rūpesčiai dabar virto tautų ir valstybių egzistenciniais rūpesčiais. Ir koegzistencija turėtų išvaduoti atskirus žmones ir tautas nuo netikrumo, nesaugumo jausmo, nuo grėsmės būti sunaikintam. Europos žmonės,

kurie pergyveno sunaikinimo vaizdus, itin jautrūs šitai naujai grėsmei. Dėl to jie taip veržiasi į koegzistenciją. Jie pro pirštus pažiūri į bet kurias prielaidas, kad tik jų dabartinė padėtis nebūtų paliesta. Pagal šūkį: gelbėkis, jei gali, Europoje sustiprėjęs susirūpinimas sava egzistencija — individualine ar tautine; dėl to maža turi atgarsio principai, kitų žmonių ir tautų likimas. Dėl to Europoj taip nublanko jungtinės Europos idėja, ir su pavergtųjų likimu jie yra visai susipratę. Šis psichozas itin sustiprėjo nuo pereinamųjų metų pradžios, kada Anglijoje buvo aliarmuota, jog sovietai yra pajėgūs sunaikinti pusę Britanijos gyventojų, jog bombos gamybai surasta nauja medžiaga, ryškiai suprastinusi ir atpiginusi visą darbą.

Bet koegzistencija tarp Rytų ir Vakarų tegali būti laikinė. Tad ji vakarų Europos žmogui gresmės negali panaikinti, o tik nudelsti. Žinojimas, kad grėsmė gali pribrešti kiekvienu momentu, dar labiau dezorganizuoja žmogaus dvasią, kuri gali eiti iki kraštutinumų, kad tik iš tos grėsmės išsivaduotų, į desperacinį pasipriešinimą, o gal dar greičiau į visišką kapituliaciją.

Tokis yra tragiškas europinio žmogaus pergyvenimas ryšium su ta koegzistencija.

Amerikos dvasia kita. Dulles kalba po Naujų Metų (N. Y. H. Tribune 1955. 1. 12) rodė, kad sovietinis koegzistencijos supratimas čia kiaurai peržvelgiamas. Ir jei vis dėlto Amerikos vadovaujantieji asmens linksta nevengti koegzistencijos, tai dėl kitokių motyvų nei Europoje. Tarp tų motyvų verti dėmesio šie:

* Amerika siekia išlaikyti su Europos sąjungininkais politinę vienybę, o griežtesnis Amerikos žodis ar žygis galėtų nubaidyti sąjungininkus, ir Amerika galėtų pasilikti viena; jie nori koegzistencijos, tad neatsisako nė Amerika.

* Amerika tikisi, kad ir laikinės koegzistencijos tarpas gali veikti Vakarų naudai. Amerikiečiai tiki, kad "taikinga koegzistencija" gali virsti "rivalizuojančia", kurios metu Azijos tautom būtų duota ūkinė pagalba ir jos dėka pačios Azijos tautos prieitų išvadą, jog amerikinė gyvenimo sistema yra geresnė už komunistinę. Amerikiečiai tiki, kad laikas gali atnešti pačioje Sovietų Sąjungoje persitempimo ir nuovargio.

* Amerika tiki, kad ir realiai ginkluotai jėgai Vakaruose sukurti dar reikalingas laikas, nes turės būti apginkluota Vokietija, be kurios vargiai įmanomas ir ginkluotas konfliktas su So-

vietais. O tam reiks dvejų - trejų metų.

* Pagaliau pasisakyti už koegzistenciją naudinga ir taktiniais sumetimais, kad parodytum, jog tu jos nori, o tik tavo priešininkas ją sukliudo.

Šie ir kiti mums nežinomi motyvai veikia, kad palankumas koegzistencijos idėjai auga ir Amerikos vyriausybės sluogsnuose, skaldydamos kariuomenės štabo, Kongreso narių nuomonų vieningumą ir, anot sen. Knowlando žodžių, taikytų Kinijos reikalui, išvystydamos propagandą nutildyti tiems, kurie imasi kitaip analizuoti.

5. KOEGZISTENCIJOS NEŽINOMIEJI

Nematematiniame apskaityme pasitaiko neįkalkuliuoti nežinomų dydžių, kurie gali lemiamai iškreipti visą apskaitymą, kai reikia jį vykdyti. Minėtame amerikiniame apskaityme du nežinomieji dydžiai dėmesio itin verti ir Amerikai būdingi.

Vienas tai Amerikos perdėtas optimizmas, šviesi pažiūra į žmogaus ir žmonijos evoliuciją, lyg senoji deistinio tikėjimo liekana, kurią buvo Goethe "Fauste" išreiškęs, tardamas, kad žmogus ir žmonija per klaidas ir griuvimus eina gerėjimo keliu. Tuo tikėdamas Rooseveltas nustatinėjo Amerikos santykius su

Maskva ir pasvajodavo net Staliną atversti savo nuolatiniu bendravimu. Tuo tikėdama ir paskesnė Amerika organizavo Europos apsaugos bendruomenę, tardama, kad laikas veiks jos naudai. Toks optimizmas gundo laukti ir nesiimti iniciatyvos piktybei užbėgti už akių, leisti jai išaugti iki grėsmingo dydžio. Rytų-Vakarų atveju tai gresia sovietiniu apsiginklavimu iki prilygstant ar pralenkiant Vakarų.

Kitas nežinomas, kuris gali duoti netikėtų vaisių, tai Amerikos dvejojama propaganda. Patirštinti vaizdai apie atominių ginklų galybę, kuri išgriausianti Amerikos miestus per trumpą laiką, organizuoja masėje egzistencinę baimę, irracionalinį nusistatymą prieš tų ginklų vartojimą, palaiko pasiilgimą "pacifizmo", kurį Vakaruose (ne sovietuose!) platina komunistai. Tuo atžvilgiu Amerikos masė gali būti privesta iki tos egzistencinės baimės ir nesaugumo jausmo, kuris yra apėmęs europinę. Broliai Alsopai užsiminė, kad ta baimė pasieks Ameriką po 2—3 metų, kai ji patirs, jog nėra saugumo nuo sovietinių lėktuvų.

Iš kitos pusės vyriausybė, savo propagandoje vis daugiau nutylėdama tarptautinius reikalus ir kreipdama dėmesį į ūkinės gerovės idealą, nejučiomis gundo

masę izoliuotis nuo plačiojo žvilgsnio, įsivyninti į asmeninės materialinės gerovės siekimus, prarasti tuos idealistinius, principinius nusistatymus, kuriais dabar Amerika gal vienintelė taip skaidriai šviečia tarp didžiųjų tautų ir dėlto Europoje vadinama nayvi, nereali. Šiuo keliu Amerikos masė artinama bus į europinę. Ir nelengva bus ją atitiesti, kai bus pamatyta žala. Nelengva juk buvo likviduoti žala, kurią buvo padariusi vyriausybės sąmoninga promaskvinė, prokomunistinė propaganda masėje karo metu.

Chaosė dėl koegzistencijos švystelėjo Pijaus XII sausio 3 pokalėdinė kalba apie koegzistenciją. Joje buvo skirtos trejopos koegzistencijos: koegzistencija baimėje, koegzistencija klaidoje ir koegzistencija tiesoje.

Anksčiau apžvelgti koegzistencijos reiškiniai daugiausia yra kilę iš baimės, ypačiai Europoje.

Apžvelgtos koegzistencijos prielaidos daugiausia pagrįstos klaida: arba sovietinės koegzistencijos nepažinimu, arba savo egoizmu, kuris yra netikęs pagrindas santykiams.

Pijus XII pasisakė tik už koegzistenciją, pagrįstą tiesa ir iš tiesos plaukiančią. Tą mintį šiems Rytų-Vakarų santykiams

panaudojant, pažymėtina, kad tarptautiniai valstybių santykiai tada atitinka tiesą, kada jie bus skirti žmonių, konkrečių individualių žmonių, gerovei, kuriai yra sukurtos ir atskiros valstybių organizacijos. Tik tarp valstybių, kurios laiko pirmu ir apgrindiniu savo uždaviniu pagerinti žmonių gyvenimą, bus bendras rūpesčių, sugyvenimo ir bendradarbiavimo pagrindas. Tik tarp tokių krantų, kurie liečiami ton pačion pusėn tekančios srovės, gali būti nutiestas tiltas, kurio pageidavo Pijus XII.

Tokis tiltas galimas prileidžiant, kad komunizmas nustos žiūrėti į žmogų kaip į priemonę savo valdymo ekspansijai, kaip į sraigtelį valdančiųjų mašinai ir pirmoj savo tikslų eilėj pastatys patį žmogų, ne savo idėją. Bet praktiškai tai reikštų, kad tiltas galimas, jei Rytų komunizmas nustotų buvęs komunizmas.

Prie koegzistencijos žodžio susitelkia globalinės apimties veiksmų ir minčių maišatis. Ji gąsdina mus ne pačios koegzistencijos galimybe, bet jos prielaidomis, kurios neišvengiamai turėtų paliesti ir pavergtų kraštų likimą.

Gąsdina, kad egzistencinėje baimėje atsidūrę ir savų interesų rate užsidarydami, Vakarai gali atsisakyti nuo teisybės ir

kitų principų tarptautiniuose santykiuose ir tenkintis koegzistencija klaidoje, o tai neigiamai atsileptų pavergtų kraštų likimui.

Padidėjusi grėsmė skatina mus visą savo kad ir mažą svorį sutelkti tam, kad Vakarai išsisaugotų koegzistencijos klaidos.

Pasipriešinti klaidai — tos rūšies veiklos labiau reikalinga Europa nei Amerika, kur pasipriešinimo kova vedama pačių Amerikos žmonių.

Izoliavimasis savo egzistencinių interesų rate kaip koegzistencijos šaknis, pareiga prieš tai kovoti įspėja mus pačius laikytis galimai aukščiau dvasinių interesų ir plataus solidarumo rate.

“Koezistencija”, pagal italų laikraštį “Candido”.

LIETUVA FEDERACINĖJE EUROPOJE

JONAS GRINIUS

Kalbėti apie laisvą Lietuvą federacinėje Europoje reiškia galvoti apie galimybę, kai komunizmas sugrius. Kaip tai įvyks ir kada tai įvyks, mes nežinome. Tačiau reikia apie tai galvoti, kad susidarytume daugiau ar mažiau bendrą mintį ir pažiūrą į ateitį tam atvejui, kai mūsų kraštas bus laisvas.

Europos tautos jau yra atėjusios į tokį istorinį tarpsnį, kuriame tautinės suvereninės valstybės izoliuotai nebegali išsilaikyti. Nebegali net didžiosios tautos, kaip parodė paskutinis karas. Tai rodo gyvas federacinis sąjūdis Vak. Europoj. Tai rodo ir sovietinė "federacija" nuo 1918 m.

Nors ten federacija yra įvykdyta prievarta, tačiau formaliai Sovietų S-ga vistiek yra federacija. Todėl, kas žiūri atviromis akimis į istorijos eigą, tas turi galvoti apie vienokią ar kitokią federaciją, prieš kurios būtinybę atsistos išlaisvinta Lietuva. Todėl reikia žiūrėti, kuri tų federacijos galimybių Lietuvai būtų patogesnė ir priimtinesnė.

Penkios gali būti svarbiosios federacijų galimybės, su kurio-

mis gali susidurti Lietuva ir jos ateitimi besirūpinantieji žmonės.

Pirmiausia **BALTOSKANDIJOS FEDERACIJA**. Apie ją buvo kalbama dar prieš II pasaulinį karą. Mūsų tėvynėje jos šalininkas buvo prof. K. Pakštas, kuris manė, kad Skandinavijos ir Baltijos valstybės gali sueiti į federacinius ryšius. Būdamos maždaug vienodo dydžio, nenustelbdamos viena kitos, tos valstybės galėtų sudaryti pajėgų politinį organizmą, kuriame Lietuvai būtų saugiau. Tačiau šią dieną atrodo, kad Baltoskandijos idėja yra viena menkiausių galimybių, nes Skandinavijos tautos, stovėdamos nuošaly, mažiausia didiesiems kaimynams kliūva; jos pačios šiuo momentu nuošaly stovi nuo Vak. Europos federacinio judėjimo ir mieliau žvalgosi į Britų Commonwealthą. Ir ateity 6—7 nedidelių tautų federacinis junginys būtų permenka jėga greta didesnių.

Antroji galimybė — **BALTIJOS TAUTŲ FEDERACIJA**. Kad tos trys nedidelės tautos turi tarp savęs glaudžiau bendradarbiauti, apie tai kalbama nuo Estijos, Lietuvos ir Latvijos atsikūrimo laikų. Ir dabar apie

tas valstybes kalbama ir rašoma kartais taip, lyg jos jau būtų sudariusios vieną politinį organizmą. Iš tikrųjų jį sukurti federaciniais pagrindais būtų lengviausia. Tik klausimas, kiek toji Baltijos federacija būtų pajėgi ūkiškai ir politiškai. Ar šešių-septynių milijonų žmonių sąjunga išspręstų saugumo problemą, kuri Pabaltijo tautoms yra pagrindinė? Į tai tektų atsakyti neigiamai. Jei Čekoslovakija, kuri yra didesnė už visas tris Pabaltijo tautas drauge paėmus, nebeatrodo politinė jėga apsiginti, tai kas bekalbėti apie Baltijos federaciją, kurioj tautos nėra ūkiškai viena kitos nepapildytų, nes visos trys yra žemės ūkio kraštai be tokios pramonės, kokią turi Čekoslovakija? Ir tie žmonės, kurie Baltijos fed. ypačingai skatina ir mus laiko beveik susifederavus, tur būt, negalvoja, kad mes, trys nedidukės tautos, galėtume sudaryti stiprų politinį ir ūkinį vienetą. Jie tikriausiai mano, kad trys Baltijos valstybės yra per mažos, kad jos kiekviena skyrium įsijungtų į didesnę valstybių sąjungą. Todėl jas nori pirma susifederuoti, kad paskui tą mažą sritinę federacijėlę įjungtų į didesnę tautų organizmą, kaip Vidurio Europos ar Vakarų Europos federacijos.

Kadangi trys Pabaltijo tau-

tos, tarp savęs susifederuodamos, nedaug ką sau padėtų ūkiškai ir politiškai, o savo tautinio veido netektų įeidamos kaip vienetas į didesnę federaciją, todėl šiandien pasisakymas už Baltijos federaciją tėra tų tautų žmonių palankumo pareiškimas federacijos idėjai, bet ne tikėjimas Baltijos federacijos eventualia politine pajėga. Ji per menka, kad galėtų patenkinti politiška ir ūkiškai. Ji naudinga reikalinga tarpusavio santykiams, bet ji nepakankama.

Kokios kitos galimybės?

Kai komunizmas grius Rusijoje, tada prieš 3 Pabaltijo valstybes gali atsistoti **RYTŲ, ARBA RUSIJOS FEDERACIJA**. Nėra abejonės, kad šita federacija, kurioj vyraus rusai, norėtų mus turėti savo tarpe. Tik ar mums joje būtų patogų, jei net Rytų Europos federacija su Rusija priešaky būtų tikrai demokratiška? Yra manančių, nors tai ir nepopuliaru, kad mes, kaip aiškiai vakarietiškos kultūros tauta, toje Rytų Europos federacijoje galėtume turėti didesnę vaidmenį ir geriau savo misiją atlikti, negu dėdamiesi prie Vakarų. Tačiau ten tikrai mums būtų pavojinga. Pavojinga, nes šitoj federacijoje rusų tauta būtų dominuojanti. Ji ten šeimininkautų beveik nesivaržydama, net jei Kaukazo ir Užura-

lio tautos į Rytų Europos federaciją neįeitų. Kita vertus, rusų tauta niekada tikro demokratiško gyvenimo nėra pažinusi. Ji išaugo į imperiją mažas tautas užkariaudama. Šita užgrobimų tradicija iš rusų tautos žmonių sąmonės negreit išnyks ir ateity. Todėl federacija, kurioj vyrų betkokia Rusija, Lietuvai ir kitoms Pabaltijo valstybėms nebūtų jauki ir patikima.

Dar II pasauliniam karui nepasibaigus mums ir kitoms tautoms buvo pradėta kalbėti apie **VIDURIO EUROPOS FEDERACIJĄ**, į kurią įeitų tautos, gyvenančios tarp Baltijos jūros ir Juodųjų bei Egejaus jūrų. Šitokios federacijos projektą amerikietis Jordan išleido net atskira knygele dar 1944 m. Jis suškaitė, kad tų tautų gyventojai sudarytų apie 130 mil. žmonių politinį junginį, kuris galėtų laikyti pusiausvyrą tarp Rytų ir Vakarų Europos. Šitą projektą palaikė ir turbūt tebelaiکو lenkų ir čekų politikai.

Buvo sukurti taip pat intermariumo klubai, kuriuose dalyvavo ir lietuviai. Šitą Vidurio Europos tautų federacijos idėją yra pasigavę ir tie amerikiečiai, kurie vadovauja Laisvosios Europos federacijos idėjai ir įvairiems jos padaliniams. Vidurio Europos federacijos idėjai įdiegti ir sustiprinti be kita ko yra

jsteigta ir Laisvosios Europos Kolegija Strasburge, kur priimami Vidurio Europos ir Pabaltijo tautų studentai. Atrodo, kad į Vidurio Europos federaciją būtų norima įjungti ir Lietuvą, Latviją, Estiją ne kaip atskiras tautas ir valstybes, bet kaip vieną jau sufederuotą vienetą. Tačiau, jei mes patys pirma nesusifederuosim, atrodo, kad europinės federacijos idėjos skleidėjai būtų patenkinti, jei kiekviena Pabaltijo tauta į Vidurio Europos Sąjungą ateitų pasikirai.

Šitos sąjungos silpnybės yra dvi: viena, tautos, gyvenančios tarp Baltijos, Juodųjų ir Egejaus jūrų, yra skirtingo temperamento, ilgą laiką gyvenusios skirtingose aplinkybėse, kad galėtų sudaryti darnų ir pastovų junginį; antra, jų tarpe nėra tokios tautos, kuri ekonomiškai ir savo politiniais sugebėjimais galėtų telkti aplink save kitas įvairias tautas. Jų tarpe didžiausia lenkų tauta yra turėjusi daug kivirčų su savo kaimynais, kad galėtų telkiamąjį ir taikomąjį vaidmenį atlikti naujai susikūrusioj federacijoje, nors joj ginčai dėl sienų ir žymiai sušvelnėtų. Kita vertus, nors gyventojų skaičiumi ši federacija būtų gana galinga, tačiau pramonė neatsvertų žemės ūkio! Vadinas, ūkiniu atžvilgiu ji nebūtų stipri

ir žymia dalimi priklausytų nuo Vakarų Europos. Todėl ir kyla klausimas, ar vertėtų Vidurio Europos federaciją kurti? Ar nebūtų geriau išlaisvintoms Pabaltijo ir Vidurio Europos tautoms dėtis tiesiog prie Vakarų Europos federacijos, be kurios ir minėtų tautų išlaisvinimas sunkiai įsivaizduojamas?

Kai šie klausimai buvo duoti dviem žymiem europinėms federacijos promotoriams, Coudenhove — Calergi ir Andre Philipp, jie abu, nors ir būdami skirtingų profesijų, atsakė vienodai: jei tuo laiku, kai Vidurio Europos tautoms išmuš laisvės vanda, Vakarų Europos federacija bus tapusi realybe, tada naujos fed. kurti nereikėtų ir išlaisvintoms tautoms būtų geriau federuotis su Vakarų Europa.

Šitaip prieš mūsų akis atsistoja penktoji galimybė — **VAKARŲ EUROPOS FEDERACIJA**. Jos užuomazgą tėra sudariusios šešios valstybės, kurios įeina į Plieno ir Anglies Bendruomenę. Jei jos būtų realizavusios suprojektuotą Europos Gynybos Bendruomenę, jos būtų turėjusios greit prieiti prie politinės antvalstybinės bendruomenės su federaciniu parlamentu ir vykdomąja vyriausybe.

Nors šitoji bendruomenė pra-

džioj teapimtų Belgiją, Liuksemburgą, Olandiją, Prancūziją, Vokietiją ir Italiją, tačiau ji su savo pramone sudarytų tokią didelę jėgą, kad ir Iberų ir Skandinavų valstybės pradėtų prie šitos bendruomenės savaimė šlietis ir pagaliau į ją įeity. Taigi į šitą Vakarų Europos tautų bendruomenę turėtų taip pat įeiti išlaisvintos Vidurio Europos ir Pabaltijo tautos, nes Estija, Latvija, Lietuva nuo krikščionybės priėmimo laikų jautėsi priklausančios Vakarų pasauliui.

Joms šitoj bendruomenėj būtų du nepatogumai. Viena, jų kultūrinis svoris būtų mažesnis, palyginti su tuo svoriu, kokį jos turėtų arba Rytų Europos, arba Vidurio Europos federacijose; prisijungdamos prie Vakarų Europos federacijos, Estija, Latvija ir Lietuva būtų toliausiai į šiaurės rytus nusikišę kraštai, kurių gynimas (agresijos atveju iš rytų) sudarytų sunkenybių. Pastarasis nepatogumas sumažėtų, jei į Vakarų Europos tautų federacinę bendruomenę būtų įėjusios ar įeity Skandinavijos tautos. Tada saugumo jausmas mummyse sustiprėtų, nors kultūrinis svoris ir nepadidėtų. Tačiau juk mes drauge su latviais ir estais nepriklausomybės metais esame pajutę, kad nesame pasyvios tautos. Suėję į gerus santykius su kitomis mažomis

tautomis, gerai sociališkai susitvarkę savo viduje ir išvystę kultūrinį veiklumą, toj Vakarų Europos federacijoj galėtume užimti tinkamą vietą.

-o-

Vis tiek, kiek federacijų susikurtų laisvoje Europoje, — dvi ar trys — joms dar ilgoką laiką grės pavojus sugriūti, nes didžiosios tautos negalės užmiršti seno įpročio dominuoti ir tarp-tautinius klausimus spręsti nedemokratiškai ir mažųjų nenaudai. Tam laikotarpiui, kol europinėse federacijose tautos susigyvens, kol išmirs didžiųjų tautų nacionalistai ir autokratai, kol jų jaunose kartose įsigalės tikrai demokratinė dvasia, ypač toj federacijoj, kurioj, bus Rusija, Europai į pagalbą turėtų ateiti JAV, kaip vienintelė didelė pasauly valstybė, kuri yra demokratiškai susiformavus ir demokratinius principus nuoširdžiai brangina. Be JAV efektyvaus prisidėjimo federacinė santvarka Europoj greit gali virsti kelių didžiųjų hegemonija arba sugriūti. Todėl JAV, gal kaip JT įgaliotinis, turėtų atlikti bent keliasdešimčiai metų demokratinio "taikos žandaro" vaidmenį, kad didžiosios tautos federacijų nesugriautų — nesuskaldytų į priešiškas koalicijas. Konkrečiau kalbant, JAV turėtų bent 50-čiai metų palikti savo įgulas

kaikuriuose Europos vietose tarp Rytų ir Vakarų Europos. Nors šitokia demokratinio "taikos žandaro" pareiža JAV būtų nemaloni, jos vis tiek jos turėtų imtis, nes tai geriau negu karas.

Šitam taikos uždaviniui atlikti gali būti dvi teritorijos Europoj, kur, taikai atėjus, bus labai mišrūs gyventojai. Tokia teritorija bus pirmiausia patys Rytiniai Prūsai, dabar vadinamoji Karaliaučiaus sritis. Nors dalis ten prievarta atvežtų rusų, gudų ir kitokių SSSR piliečių grįš į savo gimtuosius kraštus, tačiau dalis, ypač tie, kurie ten bus užaugę, liks, nes tai bus jų tėviškė. Vyti juos iš ten jėga, aišku, būtų nedemokratiška. Tačiau į Karaliaučiaus sritį grįš dalis vokiečių ir dalis lietuvių, nes bus neįmanoma jiems uždrausti grįžti į jų buvusias tėviškes, iš kurių jie buvo priversti pasitraukti. Kadangi ir dabar ten yra ir vokiečių, ir lietuvių, ir net latvių, todėl ir sakome, kad, taikai atėjus, Karaliaučiaus srity bus rusų, gudų, vokiečių, lietuvių ir kitų. Tai bus mišrių gyventojų sritis. Kol jie susigyvens, tas kraštas negalės tapti valstybe, kuri galėtų įeiti į Vidurio ar Vakarų Europos federacijas. Tam pereinamajam laikotarpiui ten ir turėtų būti tarp-tautinė valdžia JT priežiūroje su JAV karinėmis įgulomis. Ki-

ta panaši į Karaliaučiaus sritį bus pietinėje Europoje netoli Balkanų. Tai Besarabija, kur gyventojai taip pat bus labai mišrūs. Taigi, Karaliaučiaus srityje ir Besarabijoje ir turėtų stovėti demokratiniai taikos sargai, kurie pačiu savo buvimu grasintoms didžiosioms tautoms, kurioms turėtų pagundos europinės federacijos suardyti savo nacionalistiniams siekimams patenkinti.

Šitą demokratinę taikos sargų Europoje mintį mes lietuviai drauge su latviais bei estais jau dabar turėtume propaguoti, ypač sueidami su JAV atsakingais vyrais, nes mūsų gyvybiniai interesai reikalauja, kad lietuvių tauta turėtų ramų ir saugų gyvenimą bent vieną šimtą metų. Reikia tik atsiminti, kad per savo ilgą istoriją Lietuva tik du kartu yra turėjusi taiką 50 metų — Karaliaus Kazimiero laikais ir tautinio atgimimo laikais (nuo 1864—1914). Kadangi ir federacijos nėra amžinos, kadangi ir tarp federacijų galimi karai, todėl mes turime dėti visas pastangas, kad mūsų kraštas patektų į tokią tautų bendruomenę ir į tokias aplinkybes, kuriose lietuvių tauta galėtų atgyti ir pasidžiaugti bent šimto metų taika, kurios ji dar nėra turėjusi savo ilgoje istorijoje.

DEMOKRATIJA IR KRITIKA

Amerikietis žurnalistas Edward Murrow buvo apdovanojamas "Freedom House" premija už jo nenuilstamą kovą dėl demokratijos teisingo supratimo "šaltajame kare". Premiją primindamas, jis vėl kalbėjo apie demokratijos principus.

"Jei sudaroma atmosfera, kurioje baudžiama už nepriklausomą asmeninį galvojimą, tai pilietis palinksta susilaikyti nuo visko, kas sudarytų jam sunkenybių. Jis gali jaustis saugus savo profesijoje bei apsaugoti nuo nesupratimų bei persekiojimo, kai jis laiko burną užčiaupęs. Tai gali būti labai malonu tiems, kurie demokratijos vertės nesupranta. Demokratią pripažįsta, kad jokia vyriausybė nėra tobula, jokia valdžia nėra be klaidų, kad nėra jokios sistemos, kuri negali būti pagerinta. Norint šitų permainų jei tik jos nėra primetamos tironų — atsiranda nuomonių skirtumas, opozicija, pažangus galvojimas, kritikos laisvė turi būti nuclatinis konfliktas tarp idėjų.

"Be abejo, tai duoda gerokai sąmyšio. Bet demokratijos gyvybingumas gali būti matuojamas piliečių minties aktyvumu. Saugumas ir garbingumas demokratiijoje nėra tas pats. Tie, kurie mano, kad mes turime būti suuniforminti dėl to, kad esame "šaltajame kare", neapsižiūri, kad jie nori demokratią užmigdyti, o snūduriuojanti demokratią iš tiesų yra pakeičiui į tironiją".

TAUTA TARP TAUTŲ

SIEKDAMI palaikyti išeivijoje gyvą valstybinę mintį, o ypačingai norėdami būti paskata jaunajai kartai susimąstyti ties būsimosios Lietuvos klausimais ir pergalvoti jų sprendimą, spausdiname LFB Visuomeninių Studijų Biuro ateities demokratinės Lietuvos sąrangos svarstymus.

Nr. 2 buvo svarstoma, kaip demokratijos principas įgyvendyti kultūros srityje, kad tinkamai būtų pagerbti visų piliečių pasaulėžiūriniai įsitikinimai.

Nr. 3 ir Nr. 4 svarstyta, kaip demokratijos principas įgyvendyti ūkio srityje, kad kuo tišsingiau būtų suorganizuota ūkinų gėrybių gamyba ir kuo teisingiau jos būtų paskirstytos tarp valstybės piliečių.

Nr. 5 svarstomas nepriklausomos Lietuvos įsijungimas į Europos tautų šeimą.

Paskatinimas, kad skaitytojai dalyvautų tų klausimų svarstyme, rado atgarsio. Jau pereiname nr. trumpai buvo atsiliepęs iš Vokietijos M. Musteikis dėl demokratijos principo taikymo kultūrinėje srityje ir Dr. A. Valiuškis, Ottumwa, dėl ūkininkų padėties demokratijos principą vykdant ūkinėje srityje. Šiame nr. į tų klausimų svarstymą plačiau įsijungia inž. A. Sabaliauskas, svarstydamas vieną konkretų tos ūkinės perspektyvos klausimą — elektrifikaciją, ir Dr. Jonas Grinius, konkretizuodamas galimybes Lietuvai įsijungti į ateities Europos federaciją.

Į pilnutinę demokratiją (4)

LIETUVIS LIETUVIŲ VISUR IR VISADA

Kad ir kaip jaukią ir klestinčios gerovės ateities Lietuvą atstatytume, vistiek tam tikra mūsų tautos dalis pasiliks už Lietuvos sienų, tam tikra tautos priauglio dalis visada bus pasklidus pasaulyje. Ir tai nėra blogas reiškinys. Tautinės salos svetimuose kraštuose savajai tautai gali ir labai reikšmingą vaidmenį suvaidinti. Mūsų išeivijos vaidmuo tiek nepriklausomą Lietuvą atstatant, tiek šių dienų Lietuvos laisvinimo kovoje, tiek tremtinių gelbėjimo veikloje buvo ir yra labai didelės reikšmės.

Bet kad ir Lietuvą palikęs ir ne Lietuvoje gimęs lietuvis lietuviu išliktų visur ir visada, kad tautinės salos savo misiją tėvų kraštui galėtų sėkmingai vykdyti, išeivija privalo dviejų sąlygų:

(a) savo gyvenamojo krašto pakantos ir atdairios įvairių tautinių grupių tautiniam reiškimuisi;

(b) nuolatinio organizuoto tarpusavinio bendravimo su sa-

vais tautiečiais gyvenamajame krašte ir su pačiu tėvų kraštu.

Jau I-ojo Pasaulinio karo eigoje Amerikos prezidentas Wilsonas, redaguodamas būsimos Tautų Sąjungos statuto projektą, buvo įsakmiai pažymėjęs principus tautinių mažumų teisėms apsaugoti. Nors nevisi tie prezidento Wilsono principai Versalio sistemoje buvo priimti ir vykdomi, visdėlto eilė valstybių (Albanija, Austrija, Bulgarija, Čekoslovakija, Estija, Graikija, Irakas, Jugoslavija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Suomija, Turkija ir Vengrija) buvo pasirašiusios tautinių mažumų teisių apsaugos deklaracijas. Šios deklaracijos garantavo:

(a) pilietybės pasirinkimo laisvę optacijos atveju;

(b) visišką politinių, teismo ir verslo teisių lygybę;

(c) gimtosios kalbos vartojimo laisvę savybėje, o atskirais atvejais ir viešosiose institucijose;

(d) viešąją pradžios mokyklą gimtąja kalba, jei susidaro atitinkamas kiekis mokinių;

(e) laisvę steigti savas tautines švietimo, religijos ir šalpos įstaigas;

(f) teisę į proporcingą viešosios socialinės paramos dalį sa-

vo tautinėms švietimo, religijos bei šalpos įstaigoms.

Po II-ojo Pasaulinio karo specialūs tautinių mažumų teisių apsaugos nuostatai nebuvo atnaujinti. Tačiau Jungtinėms Tautoms 1948 m. gruodžio 10 d. paskelbus Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją, yra visiems žmonėms garantuotos pagrindinės asmens teisės ir laisvės, ir kiekvienas kraštas yra įpareigotas gerbti savo gyventojų prigimtąją teisę laisvai išpažinti ir ugdyti savo tautybę ir ją perduoti ateities kartoms. Taigi bet kuriame, o juo labiau demokratiname krašte įsikūręs lietuvis išėivis šiandieną nėra ir negali būti prievartaujamas nutraukti savo tautinį ryšį su savąja tautine bendruomene, su savąja tauta. Kiekvienas išėivis turi Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos garantuotą savo tautinio reiškimosi teisę.

Faktiškai ir šiandieną ir ateityje išėivijos tautinei sąmonei ir tautiniam reiškimuisi pavojai glūdi ir glūdės ne tiek išorėje, tai yra ne tiek gyvenamojo krašto politikos metoduose, kiek pačioje išėivijoje, jos pačios nu-siteikimuose ir ryžte. Todėl *ugdyti tautinius išėivijos nusi-teikimus ir palaikyti jos tautinio reiškimosi ryžtą yra pirmoji ir pagrindinė sąlyga išėivijos tautiniam papročiams bei tra-*

*dicijoms išlikti gyvoms ir pačiai
išeivijai išlikti ištikimai savo
tėvų ir protėvių žemei.*

METROPOLIJOS PAREIGOS IŠEIVIJAI

Net ir didžiosios tautos yra gyvai susirūpinusios išlaikyti savosios išeivijos tautinę gyvybę ir tam nesigaili nei materialinės, nei moralinės paramos. Juo labiau savosios išeivijos tautinė gyvybe privalome susirūpinti mes, maža tauta. Juk apie trečdalis visos mūsų tautos esąs už Lietuvos sienų įsikūręs. Nepriklausomoji Lietuva mūsų tautinių salų lietuvybei išlaikyti maža yra dariusi pastangų. O nepriklausoma Lietuvos valstybė yra tautinės kultūros ugdymo ir išlikimo būtinoji sąlyga ne tik tautos kamienui krašte, bet ir išeivijai.

Vykdydama savo pareigas išeivijai, ateities Lietuva pirmiausia turės susirūpinti, kad lietuvių išeivija kurtųsi galimai didesniais kompaktiniais židiniais. Didžiuosiuose miestuose tam reikalui turi būti iš anksto nužiūrėti rajonai (pvz. kaip Marquette Park Chicagoje, Ozone Park New Yorke ir tt.), ir juose telkiama galimai visa vietinė mūsų išeivijos kolonija. Tik tokiuose židiniuose susidarys įmanomos sąlygos tautiečiams

tarp savęs bendrauti, lietuviškai mokyklai, lietuviškosioms pamaldoms, lietuviškosioms pramogoms, lietuviškų draugijų veiklai. Tokį kūrimąsi išeivija gali vykdyti tik su metropolijos parama. Savo ruožtu pati išeivija tokių kompaktinių židinių sudarymą taip pat turi visomis savo išgalėmis paremti.

Toliau, pačioje Lietuvoje reikalingas įsteigti užsienio lietuvių institutas, kuris studijuotų ir sektų mūsų išeivijos įsikūrimo ir gyvenimo sąlygas, organizuotų išeivijos iš nepatogių sąlygų persikėlimą į patogesnes, taip pat išeivijos ryšius su Lietuva, rūpintųsi grįžusiųjų į tėvynę išeivių įkurdinimu ir laikinai apsilankiusiųjų svetingu priėmimu. Kiekvienas į Lietuvą atvykęs išeivis įgyja visas Lietuvos piliečio teises. Grįžtantieji ar tik laikinai atvykstantieji į Lietuvą užsienių lietuviai turi būti laisvi nuo vizų ir muitų mokesčių, taip pat nuo betkurių kitų svetimšaliams taikomų prievolių.

Visų Lietuvos mokyklų mokslas užsienių lietuvių vaikams turi būti nemokamas. O kaikuriuos specialinės mūsų mokyklos, pvz. prekybos institutas, turėtų būti atsteigtas kurioje didžiojoje išeivijos kolonijoje. Jo išlaikymo pabrangimą keleriopai atlygin-

tų mūsų išeivijos tautinis indėlis.

Visų lietuvių vienuolynų naujokynai turėtų būti tik Lietuvoje.

Tautinė šeima yra tautos gyvybei pagrindas. Ypatingai remtina ir skatintina užsienių lietuvių santuoka su Lietuvos lietuviams.

Pati mūsų išeivija savo tautinei gyvybei išlaikyti pirmuoju savo uždaviniu turi laikyti sudarymą vieningos, tautiniu lietuvių solidarumu pagrįstos, — visi lietuviai yra lygūs tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai, — visuotinės, visus užsienių lietuvius apimančios, materialiai pajėgios išeivijos organizacijos, — pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos. Juo labiau PLB or-ja reikalinga šiandieną, kai augščiausioji mūsų tautinės bendruomenės organizacija — nepriklausoma Lietuvos valstybė — mūsų išeivijai su sava materialine ir moraline parama negali ateiti pagalbon ir negalės ateiti, iki nebus išlaisvinta.

Mūsų išeivija yra įpareigota, nelaukiant, iki Lietuva bus išlaisvinta, galimybių ribose vykdyti tai, kas, Lietuvą išlaisvinus, normaliai galės atitekti jos rūpesčių sričiai, tačiau kas tautinei išeivijos gyvybei palaikyti yra būtina jau šiandieną atlikti.

PER TAUTINĮ SUVERENUMĄ Į TARPTAUTINĮ

Žmonijos istorijoje yra pastebimi du iš paviršiaus žiūrint nesuderinami, tačiau iš esmės vienas su antru organiškai susiję vyksmai: (a) vis naujų tautų iškilimas į nepriklausomų tautų bendruomenę, (b) vis didesnis nepriklausomų valstybių linkimas tarp savęs jungtis.

Nei senovėje, nei viduriniais amžiais valstybių sienos nesutapo su tautų sienomis. Dažna valstybė aprėpė keletą tautų. Nereta tauta buvo išskaidyta kelių valstybių sienose. Naujaisiais laikais tautos vis labiau ir labiau įsisąmonino, kad jos yra organiškai nedalomos ir kad valstybė tėra augščiausioji tautos organizacija, tėra forma apreikšti tautos dvasiai, kalbai, papročiams, meno bei literatūros tautinei kūrybai. Naujieji laikai iškėlė ir išryškino tautos ir valstybės vidinį ryšį. Tautinė bendruomenė organiškai siekia apreikšti tautine nepriklausoma organizacija. Tobula tautinė organizacija ir yra ne kas kita, kaip v a l s t y b ė, kuri suteikia tautai ne tik regimą organizaciją, bet ir priemonių s u v e r e n u m u i vykdyti. Tautos sąmonei atbudus, savos valstybės reikalas tautai darosi vis labiau ir labiau jaučiamas.

TAUTA BE VALSTYBĖS NERA ATBAIGTA

Tautos suverenumo idėjos iškilimas ir įsitvirtinimas teisėje nuosekli nelygstamo žmogaus asmens vertingumo sampratos išvada. Pripažįstant asmens nelygstamą dorinį vertingumą, jo laisvę ir apsisprendimą, negalima nepripažinti nepriklausomybės ir tautinei individualybei, nes asmuo ir tauta yra neatskiriama prasme, kad kiekvienas žmogus yra ne tik bendrosios "žmonių rūšies" narys, bet ir savosios tautybės apspręstas asmuo. Žmogaus tautinė priklausomybė savaimė sutelkia žmones į vieną tautinę bendruomenę, kuri organiškai siekia savo nepriklausomybės, praktiškai įmanomos tik sukūrus savo valstybę.

Tautinė valstybė yra savaimingas žmogaus asmens išsivystymas į tautinio suverenumo organizaciją.

Todėl kiekviena tauta turi teisę sukurti savą valstybę. Ir turbūt nebetoli ta diena, kai visos tautos bus išsivadavusios iš svetimųjų globos ir tvarkysis savarankiškai.

Savu ruožtu yra pastebimas nepriklausomų valstybių aiškus linkimas tarp savęs jungtis. Jau Dostojevskis vaizdžiai šį linki-

mą parodė savoje "Didžiojo Inkvizitoriaus" legendoje:

— Žmonija savo visumoje visados siekė būtiną pasaulinės vienybės. Daug istorijoje buvo didelių tautų, tačiau juo augščiau šios tautos stovėjo, juo jos buvo nelaimingesnės, nes juo labiau jos pažino ir jautė visuotinio žmonijos apsijungimo būtinybę. Didieji nukariautojai, Timūrai ir Džingischanai, nužė per žemę lyg didžiulės audros, mėgindamos palenkti pasaulį. Ir jie išreiškė, kad ir nesąmoningai, tą patį stiprų žmonijos visuotinės vienybės ilgėsį.

Ir juo arčiau einame prie mūsų laikų, juo šis likimas darosi didesnis bei aiškesnis. Šiandien antvalstybinė organizacija stovi prieš mus nebe kaip keista idėja ar kaip nepasiekiamą utopiją, bet jau kaip pakankamai sąmoningas ir būtiną tikslą.

VALSTYBIŲ JUNGIMOSI PAGRINDAI

Reikalas valstybėms jungtis kyla iš to paties pagrindo, iš kurio kilo valstybės reikalas: iš tautinės valstybės nepajėgumo patenkinti visus žmogaus reikalus. Juo kultūra kyla, juo žmogaus reikalus tenkinti darosi painiau ir sunkiau. Ilgus

šimtus metų žmogui užteko valstybės, kad ji aprūpintų jo reikalus. Tačiau šiandieninis kultūros išsivystymo laipsnis pačią vieną valstybę jau daro nebe pajėgią visiems žmogaus reikalams tenkinti. Šiandien kultūra apima visą pasaulį. Ji pralaužė atskirų tautų bei valstybių sienas ir tapo visuotine. Žmogaus reikalai pasidarė visuotiniai. Šiandieninis žmogus gali būti aprūpintas tik antvalstybinės organizacijos. Pats kultūros pažangos vyksmas stumia atskiras valstybes į antvalstybinę organizaciją.

Valstybių jungimasis į antvalstybę yra neišvengiama dabartinio kultūros laipsnio apraiška.

Kaip šeimai nebe pajėgiant patenkinti išaugusių žmogaus reikalų atsirado valstybė, taip šiandieną tautinei valstybei nebe pajėgiant žmogaus reikalų patenkinti turi atsirasti antvalstybė. Tačiau kaip šeima valstybėje neišnyko, taip tauta negali išnykti antvalstybėje. Tas pats principas, kuris apsprendžia šeimoms ir valstybės santykius, turi taip pat apspręsti ir tautinės valstybės santykius su antvalstybe. Antvalstybėje tegali imtis to, ko nebe pajėgia tautinė valstybė.

Tautų bendruomenė turi remtis savarankiškų tautinių bendruomenių buvimu.

Bet kuris tautinio prado nive liavimas yra pačios tautų bendruomenės silpninimas. Tautų bendruomenė gali būti stipri tik tada, kai atskiros tautinės bendruomenės bus stiprios savąja individualybe ir iš jos kylančia kultūra. Tautinėse bendruomenėse stiprumas yra tautų bendruomenės stiprumo laidas. Vidinei gyvenimo sandorai kurti yra būtini išsivystę ir pilnateisiai vietiniai, kurie būtų jungiami augštesnio prado, tačiau jungties, o ne sunaikinimo prasme. Tautos gali sukurti tautų vienybę tik tada, kai jos pačios bus subrendusios. Tik sąmoningas ir veiklus savos tautos patriotas gali būti geras ir naudingas tautų bendruomenės narys.

Kad antvalstybėje galėtų atlikti jai tenkančius uždavinius, ji privalo saistomojo autoriteto ir priverčiamosios jėgos.

Be šių dviejų dalykų antvalstybėje te būtų moralinio pobūdžio ir jos patvarkymai atskirų valstybių galėtų būti lengvai laužomi. Antvalstybėje negali būti paveiki savo žygiais, kol tautinėse valstybėse pasilaikys sau visišką savo suverenumą ir tvarkysis kartais net autarkiškai, nepaisydamas bendrųjų visų tautų reikalų.

Tam tikros dalies tautos suverenumo perleidimas tautų bendruomenei yra būtina antvalstybės paveikumo sąlyga.

Tačiau dalies tautos suverenumo perleidimas tautų bendruomenei dar nereškia tautinės individualybės ir iš jos kylančios tautinės kultūros išsivadėjimo. Tautinio savaimingumo išsivadėti tauta negali. Tauta gali atsisakyti dalies savo suverenumo, kad tuo būdu jos buvimas tautų bendruomenėje būtų suderintas su bendrąja žmonijos gerove, kurioje ji pati dalyvauja.

TAUTŲ BENDRUOMENĖS SANTVARKOS PRINCIPAI

Kaip tautinė valstybė, taip ir antvalstybinė organizacija tegali būti demokratinė. Kaip tautinė valstybė yra pagrįsta asmens pirmenybės principu, taip antvalstybinė organizacija turi būti pagrįsta tautinės individualybės pirmumo principu. Kaip demokratinėje valstybėje asmens pirmenybės principu pagrįsta politinė, ūkinė bei kultūrinė valstybės gyvenimo sritis, taip ir demokratinėje antvalstybėje tautinės individualybės pirmumo principu turi būti grindžiama tautų bendruomenės politinė, ūkinė ir kultūrinė san-

tvarka. Be demokratiųjų principų vykdymo antvalstybinė organizacija veikia išvirstų į totalitinę. O antvalstybinis totalizmas būtų, nepalyginti, baisesnis už atskiros valstybės totalizmą. Kaip tautinėje valstybėje demokratija yra būtina žmogaus asmeniui išsiskleisti, taip juo labiau demokratija būtina antvalstybėje, kad tauta savo savaimingumą galėtų išskleisti. Pagarba tautiniam savaimingumui, lygus visų tautų vertinimas, bendrųjų klausimų sprendimas demokratiiniu būdu yra pagrindiniai antvalstybės santvarkos principai.

Bet kaip tautinėje valstybėje, taip ir antvalstybėje esama dalykų, kurių jokia dauguma negali pakeisti. Tai yra nenusavinamos tautų teisės. Jokia tautų dauguma negali šių teisių vienai kuriai tautai atimti.

Demokratiniai principai antvalstybėje turi būti taikomi visoms gyvenimo sritims — politinei, ūkinei bei kultūrinei.

Politinėje srityje antvalstybė turi saugoti antvalstybinių įstatymų vykdymą, atstatyti pažeistą teisę ir bausti kaltuosius. Tik antvalstybinio teismo sprendimu gali būti vartojama antvalstybinė prievarta.

Socialinėje srityje antvalstybė turi atskleisti visoms tautoms kelią į gamtinių žaliavų šaltinius.

Socialinis teisingumas reikalauja, kad gamtoje esančios gėrybės būtų lygiai prieinamos visoms tautoms pagal jų gyventojų kiekį ir ūkio reikalus. Yra antvalstybinis nusikaltimas, kai viena valstybė naikinte naikina ūkinių gėrybių perteklių, kai tuo pat metu kitose kaikuriuose valstybėse žmonės turi mirti badu. Antvalstybė turi pergalėti šį liudną tautinės valstybės savanaudiškumo principą, kuris šiendieną tebeapsprendžia ūkinius tautų santykius. Vietoje šio principo antvalstybė turi praktikuoti visuotinio tautų solidarumo principą. Antvalstybėje socialinė demokratija yra tiek pat būtina, kaip ir valstybėje.

Kultūrinėje srityje antvalstybė turi laiduoti kiekvienai tautai kultūrinės kūrybos, jos pobūdžio ir jos santvarkos laisvę pagal kiekvienos tautos apsisprendimą, paremtą tautiniu charakteriu, tradicijomis ir pažiūromis.

Tautinė kultūra turi būti nepriklausoma antvalstybinių organų

Be abejojimo, antvalstybė gali atskiroms tautoms statyti tam tikrų reikalavimų ir kultūros

srityje, pirmiausia visuotinio švietimo srityje. Tačiau antvalstybė negali pozityviai nustatyti atskiroms tautoms kultūrinės kūrybos turinio, krypties, formų ir organizacijos. Šie dalykai yra nenusavinama kiekvienas tautos kompetencija. Tik demokratinė kultūros santvarka antvalstybėje gali apsaugoti tautas nuo kultūrinio totalizmo.

VALSTYBIŲ JUNGIMOSI KELIAS

Kaip atskiro žmogaus kelias iki valstybės organizacijos yra ėjęs per žemesnio laipsnio bendruomenės organizacijas — šeimos, giminės, genties, — taip ir tautinės valstybės kelias iki visuotinės antvalstybinės organizacijos natūraliai turi eiti per žemesnio laipsnio antvalstybines organizacijas. Natūraliai į pasaulinę antvalstybę tenka eiti palaipsniui, per rajonines, regionines, kontinentines antvalstybines organizacijas.

Savaime suprantama, išlaisvintajai Lietuvai pirmojo laipsnio natūrali antvalstybinė organizacija yra **JUNGTINĖS BALTIJOS VALSTYBĖS**.

ELEKTRIFIKACIJOS PERSPEKTYVA

ANTANAS SABALIAUSKAS

Ką reiškia elektrifikuoti kraštai?

Mažai kas iš mūsų tremties jaunimo prisimena Lietuvą su smulkmenomis, bet nepamiršta, jog Lietuva turėjo "mažai elektros". Nepamiršta, jog ūkininkai varė arklius "maniežams" sukti, ir moterys rinko anglis laidynei, kad išsilygintų sekmadieninį sijoną. Bet tai neviskas. Kaimo žmogus sėdėjo prie žibalinės lempos, o Kauno fabrikai degino malkas.

Daug kas anuo metu apie elektrą kalbėjo — jog ji perbrangi mieste ir jos nėra kaime. Buvo daug projektų, bet visi tik popieriuje. Pasižmonėję pasaulę, pamatėm, kaip žmonės gyvena. Ir jeigu šiandien Amerikoje švarkas kaštuoja keliolikos valandų uždarbį, tai tik todėl, kad siuvėjui nereikia koja minti siuvamosios mašinos. Kitaip sakant, krašto standartas yra taip susijęs su krašto elektrifikacija, kad būtų vaikiška galvoti, jog krašto elektrifikacija tėra tik 100 watų lempų reikalas. Kraštas yra elektrifikuotas tik tada, kai visi vartotojai ir visi gamybos centrai elektrą gauna iš vieno sinchronizuoto elektros tinklo, kontroliuojamo

iš vienos vietos, kai visi elektros vartotojai yra pastoviai, pigiai ir pilnai aptarnaujami. Pastoviai — reiškia, kad energija teikiama 24 valandas per parą; pigiai — reiškia, kada elektra yra pigesnė nei bet kuri kita priemonė, ir pilnai — kada vartotojas gali gauti tiek kilovatų, kiek jam reikia.

Man tenka dirbti vienoje šitokių sistemų, kuri veikia pagal paskutinį technikos žodį. Tą paskutinį technikos žodį turėsime ir į Lietuvą parvežti. Kraštą elektrifikuoti galima tik vartojant pačias moderniausias priemones.

Šio rašinio negalima vadinti projektu. Jis yra perdaug bendras. Eilėje klausimų yra perdaug nežinomųjų, kad juos būtų galima pilnai išspręsti. Geriau tiktų pavadinti "ateities vaizdu" ir laikyti jį viena iš galimybių. Tačiau galvoti ir kalbėti apie tai reikia, nes dabar yra pasiruošimo metas.

Elektros tinklas

Išlaisvinta Lietuva, turėsianti 3—4 mil. gyventojų ir apie 800,000 vidutinių pastatų (dviejų butų namas), galėtų suvartoti, atsistatymo laikotarpiui

baigiantis, apie 500,000 KW energijos. Pritaikant JAV duomenis ji būtų taip paskirstyta:

200,000 KW traukiniams (apie 100 elektrinių traukinių, einančių 90 km. val.

200,000 KW gyventojams,

100,000 KW dirbtuvėms ir fabrikams.

Savaime aišku, toks skaičius būtų tik pradžia. Plečiant sistemos galingumą, tenka susidurti su dviem svarbiais faktoriais:

1. elektros stotys gali būti praplėstos įmontuojant daugiau generatorių, jei yra tam palikta vietos iš anksto; 2. transmisijos linijos negali būti "praplėstos" ir todėl turi būti iš anksto statomos didesniai apkrovimui pakelti, negu pradžioje reikalinga (JAV padvigubina elektros poreikavimą kas 10 metų, ir tinklo linijos statomos 15 metų į priekį). Lietuvos elektros stotčių pajėgumas turėtų būti 500,000 KW, o transmisijų linijų — 1 mil. KW. Visos stotys turėtų turėti antrininkes (substation); kur voltažas būtų pakeliamas iki 140,000 voltų. Šio voltažo linijos teikia energiją geografiniams krūvio centrams, iš kurių eitų 70 KW ir 35 KW linijos į miestus ir miestelius. JV miestai ir miesteliai turi mažas stoteles, kurios teikia energiją mieste 4000—7000 voltų įtampoje. Ūkininkams energija tiekama 12,000 voltų linijomis. Vi-

sos linijos žemiau už 35 kilovoltus yra paskirstymo linijos. 138 KV linijos yra pagrindinės tinklo bei stotčių sujungimo linijos. Didelės stotys dažnai sujungtos dvigubomis tokiomis linijomis.

Turbina

Amerikiečiams tenka garbė už garo turbinos ištobulinimą. Turbinos principas yra visai paprastas: dideliame vamzdyje yra visa eilė "vėjo malūnų", kurie sumauti ant vienos ašies. Didelio spaudimo garas veržiasi per vamzdį ir suka ašį dideliu greičiu. Turbinos plienas turi būti pats geriausias, nes ant vieno jos sparno, kuris yra maždaug stalinio peilio dydžio, jėgos spaudimas yra lygus 500 AJ (arklio jėgų).

Turbinų dydis yra 5000—200,000 KW. Taigi vienos turbinos pakanka visai Lietuvai apšviesti. Todėl atsakymas yra aiškus: stotys turi būti garo turbinomis varomos dėl to, kad turbina

1. yra ekonomiškiausia (2000 KW valandų — tona anglių);
2. pakankamai galinga;
3. turi labai tikslų greitį. Tikslus greitis yra labai svarbus, turint sujungtą tinklą. Čia ir tenka priminti sistemos sinchronizaciją ir srovės dažnumą.

Srovės dažnumas

Kintamoji srovė “kinta” (t. y. teka viena kryptimi, sustoja, teka atgal ir tt.) keliasdešimt kartų per sekundę. Nuo vienos krypties pradžios iki kitos krypties pabaigos laikas “t” yra vadinamas vienu ciklu. JAV vartojama 60 c. per sekundę, o Europoje 50, 40 ir net 25 cps. Šis srovės dažnumas arba virpėjimų skaičius priklauso nuo turbinos greičio. Visi elektriniai aparatai, ypač laikrodžiai, priklauso nuo ciklų skaičiaus per sekundę. Virtuvės laikrodis sukasi tuo pačiu greičiu kaip ir turbina. Bet tai dar neviskas: norint sujungti dvi stotis į vieną tinklą, abi stotys turi būti taip sinchronizuotos, kad ne tik jų turbinos sukėtųsi tuo pačiu greičiu, bet ir būtų toje pačioje fazėje, t. y. sujungimo vietoje voltažo maksimumas turi būti tuo pat metu iš abiejų stočių (pereitą vasarą vienu metu visos JAV stotys nuo New Yorko iki K. City buvo sujungtos į vieną tinklą bendrai operacijai). Šiuo atžvilgiu garo turbina yra daug patikimesnė, negu hidroelektros stotis, kuri gali būti sujungta, **daļį** krūvio perimdama, bet greičio atžvilgiu labai nepatogi.

Lietuvai norint prekyauti elektra su Vokietija ar Latvija, kurios turi 40—50 cps. sistemas, reiktų taikytis prie kai-

mynų. Tuo tarpu amerikiečiai gamina geriausias pasauly turbinas 60 cps. Lietuvai teks pasirinkti arba europinę arba amerikinę turbiną.

Kontrolė

Komplikuotas elektros tinklas turi būti labai intensyviai kontroliuojamas. Tai kontrolei amerikiečiai turi vadinamą “System supervision department”. Jo specialieji inžinierių komanda budi visą laiką specialiaje pastate, kuris teisingai vadinamas sistemos “smegenimis”. Budįs tarnautojas turi prieš akis milžinišką žemėlapi su visomis transmisijos linijomis, transformatoriais bei stotimis, taip pat automatinis voltų, amperų, vattų etc. matavimo instrumentus, rodančius kiekvienos stoties energijos gamybą bei linijų apkrovimą. Jo stale yra dešimtys mygtukų, kuriais jis pagal reikalą nustato garo padavimą į turbinas bet kurios stoties, esančios už kelių šimtų mylių nuo jo. Sykį nustatytos stotys automatiškai kontroliuojamos tol, kol atsiranda reikalo kai kurias stotis “numalšinti” ar kitas paspartinti. Budėtojas pagal nustatytą tvarką stočių apkrovimą turi taip paskirstyti, kad jos visos veiktų nuolatos ekonomiškiausiu apkrovimu.

Visos JAV stotys yra sujungtos radaro spindulių tinklu. Radaro bangos keliauja iš kontrolės pastato, nuo 100—150 metrų augščio bokšto į visas kontroliuojamas stotis. Prie kiekvienos stoties yra panašus bokštas, kuris sugeria spindulių pluoštą ir priima signalus. Pačios stoties personalas nieko bendra su turbinos valdymu neturi, išskyrus bendrą priežiūrą ir kuro iškrovimą iš laivų, kurie atplaukia upėmis (svarbu turėti stotis prie vandens kelių). Šitokia radaro kontrolė yra labai tiksli ir patikima. Radaro spindulių pluoštas gali būti vartojamas iš karto keliems tikslams:

1. bent 6 telefonams, 2. nuo 1 iki keliolikos automatinių signalų televoltimetrams ir pan., 3. turbinoms kontroliuoti (greičiui, temperatūrai, kuro padavimui ir tt.), 4. transformatoriams kontroliuoti (voltažui, trumpam sujungimui, perjungimui ar srovės nutraukimui).

Tokia sistema galima kontroliuoti visą tinklą laikrodžio tikslumu. Signalo perdavimas į stotį trunka maždaug (1/2000) 10-6 sekundės, nes vidutinis virpėjimų skaičius yra apie 2000 megaciklų per sekundę. Šio ryšio negali nutraukti nei audros, nei pūgos, nei miglos. Kol bokštai veikia, tinklas pats save tam tikra prasme kontroliuoja. Lie-

tuvoje tokie kontroliniai smegetys geriausiai tiktų įtaisyti Kaune.

Elektros kaina

Moderni garo mašina yra nepaprastai ekonomiška: už toną anglių pagamina 2000 kilovatalandų, arba 1 KW už maždaug 500 gramų. Vienintelė bėda, kad Lietuva neturi anglių. Tektų anglis pirktis iš užsienių arba vartoti durpes. Dėl to labai sunku nustatyti kuro kainą. Vis dėlto ir JAV kainomis skaičiuojant kurą, per metus ieseitų — 6,000,000 vienetų, o pajamų gautume už energiją 40,000,000 vienetų, ir vienos KW valandos kaina būtų 0,008 ½ vieneto. Kitaip tariant, jei Lietuvos gyventojas mokėtų dvigubai daugiau už 1 KW — valandą, negu ji atsieina pagaminti, tai išleidus 6 mil. litų per metus kurui, 1 KW — valanda kaštuotų maždaug 2 centai. Praktikoje tačiau, pridedant išlaidas bei praplėtimo išlaidas, ši kaina pakiltų iki 8 ar 10 centų už 1 kw—val.

Nežinant išlaisvintos Lietuvos politinių bei ūkinių santykių su kaimynais ir apskritai Europos ekonominės padėties po išlaisvinimo, yra sunku pasakyti, kiek tokios sistemos pastatymas Lietuvoje atsieitų. Remiantis JAV duomenimis, galima būtų apytikriai tvirtinti, kad Lie-

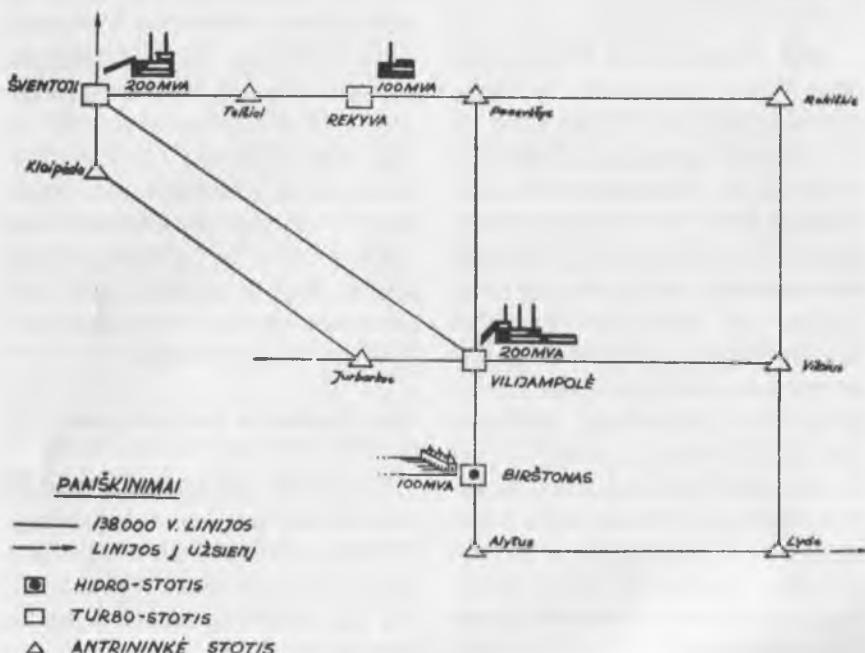
tuvos elektrifikacija atsieitų apie 500 mil. dolerių. Atsižvelgiant, kad darbo jėga pigesnė Lietuvoje nei Amerikoje, ši suma galėtų ir sumažėti.

Lygiai sunkus yra kuro klausimas. Jei bus Jungtinės Europos Valstybės, anglių importas spręsis lengvai. Jei nebus — apsirūpinti kuru bus sunkiau.

Elektriniai centrai Lietuvoje

Vien dėl kuro pristatymo sąlygų elektros stotys turi būti prievandens kelių. Veik visi Lietuvos vandens keliai yra vakaruose. Todėl ir dvi didžiosios

Lietuvos garinės stotys turėtų kurtis Šventojoje ir prie Kauno. Dar būtų galima padidinti Rekyvos stotį, kuri jau nepriklausomybės laikais "mito" durpėmis. Nemuno Birštono kilpos hidroelektrinė stotis taip pat būtų nemaža pagalba. Atskiroms didžiausioms elektrinėms jungti reiktų nutiesti 138 kv linijas, galinčias pakelti 1000 amperų srovę. Ir kai laisvos Lietuvos laukai pasipuoš didžiuliais transmisijos stulpais, o miestų priemiesčiuose blizgės transformatorių stotys, tada žinosime, kad Lietuva tikrai elektrifikuota.

DEMOKRATINIO IR VADISTINIO PRINCIPŲ TARPUSAVINĖ KOVA LAISVINIMO ORGANIZACIJOJE

Jau dešimtį metų trunkanti demokratinio ir vadistinio principų tarpusavinė kova Lietuvos laisvinimo organizacijoje, — tūlam laisvojo pasaulio lietuviui iki gyvo kaulo nusibodusi, nemaža taurių patriotų į resignaciją ir nusiminimą pastūmėjusi, nemaža neorientuotų žmonių suklaidinusi, nemaža tarpusavinio aitrumo tarp atskirų laisvės kovos organizacijų bei veikėjų sukėlusį, daug žalos pačiam Lietuvos laisvinimo darbui padariusi, savo nepabaigiamomis paliaubų derybomis toli pralenkusi Korėjos karo paliaubų derybų užtrukimą, — verčia pateikti viešumai objektyvią šios kovos medžiagą.

Septintas veiksmas

Pirmasis kėlinys 0:0

1951. birželio 26 d. Nicoje pradėtų Vliko - Lozoraičio žaidynių pirmasis kėlinys, įvykęs 1951. 9. 2/13. Reutlingene, pasibaigė 0:0. 1951. 11. 17. Vliko posėdyje, balsuojant 1951. 9. 12. Vliko delegacijos su Lozoraičiu pasirašytos sutarties tvirtinimą, už tvirtinimą su augščiau minėtais paaškinimais pasisakė 5 balsai ir prieš — taip pat 5, už tvirtinimą be paaškinimų pasisakė taip pat 5 balsai, ir prieš — vėl 5. Šis balsavimas galutinai išryškino, kad pats Vlikas neturi vieningos savo santykiams su Lozoraičiu nuomonės. Kaip augščiau minėta, tatai reiškėsi jau ir per pačius pasitarimus. Būdinga,

kad ši iš esmės grynai politinio pagrindo demokratinio ir vadistinio principų kova stengtasi perkelti ideologijos ir net religijos plotmėm, vaizduojant ją kaip klerikalizmo ir antiklerikalizmo kovą. Būdingiausia betgi, kad ir vlikiniai socialdemokratų šiuo atveju tai propagandinei įtaigai tiek pasidavę, kad vardan antiklerikalizmo pasidarė vadizmo ginklanešiais.

Min. Žadeikio pasisakymas

Dauguma diplomatų pasisakė už susitarimus be paaškinimų. Būdingas tuo klausimu min. Žadeikio pasisakymas. Savo 1951. 11. 14. laiške Lozoraičiui jis be kita ko rašo:

“Europos ir užjūrio oficialūs Lietuvos pareigūnai pasisakė vieninai už susitarimą patvirtinimą, tikėdami į gerą valią iš Vliko pusės.

Vlikas gi, nors jausdamas pareigą kalbamą susitarimą patvirtinti, tačiau be reikalo bando įpiršti krūvą sąlygų, kurios nebuvo net Vliko delegacijai žinomos, nes savo dviejų puslapių motyvacijoje nepasako, kad Vliko delegacija, su p. Norkaičiu priešaky, būtų peržengusi jai duotus įgaliojimus.

Todėl nesuprantama, kodėl Vlikas nenori savo delegacijos susitarimui pritarti. Ar dėl to, kad p. Lozoraitis Reutlingeno pasitarimuose dalyvavo kaip diplomatinio šefas, kalbėdamas kolegų diplomatų vardu? Kadangi šefo rolė yra jau vienuolikos metų senumo (reiškia, bent dvigubai senesnė nei Vliko) ir yra pripažinti ne vien Lietuvos diplomatų ir konsuliarinių įstaigų, bet ir šio krašto augštosios valstybės įstaigos (žr. pr.), kuri supranta šefo titulo atsiradimą kaip natūralų įrankį kovoje dėl atgavimo išplėstos valstybinės nepriklausomybės, tai Vliko užsimojimas Urbšio telegramos reikšmę ir šefo titulą neigti, yra meškos patarnavimas, yra konfūzas ir gal būt priemonė diplomatų kolegijos vienybę apsilpninti, bandant eliminuoti kolegijos pirminko teisėtą titulą; Vliko užsimojimas yra bendrosioms Lietuvos laisvinimo pastangoms kenksmingas ir neleistinas iškrypimas iš savo kompetencijos ribų. Vliko pareiga yra aiški: susitarimą priimti taip, kaip jis yra sutartas... Norėčiau matyti ir laukti, kad Vlikas galop nepanorės susitarimą paneigti savo motyvacijos tikslams, nes tokios atsakomybės jis neišgalėtų ant savo partinių pečių kiek ilgiau panešti. Jei Vlikui motyvacija būtų svarbesnė už susitarimą, tai reikėtų paaukoti vieningos laisvinimo idėjos “dirbtinai” sudarytam “neri-

mui” ir neva Vliko charakterio kitėjimui. Jei Vlikas ir toliau manytų, kad jam vienam priklauso teisė “užsidėti bendrą kepurę”, motyvacija atausta, tai jam yra lemta nusivilti, nes valstybinio kontinuiteto gairė kaip tik susieina su šefo naujovišku urėdu, jau nekalbant apie kitiems įgaliotiems ministrams tarptautiškai pripažintą teisę atstovauti Lietuvos respublikos vyriausybei de jure ir de facto, kuri, deja, tebėra “under duress”. Vliko motyvaciją, tegu Vlikas ją sau ir pasilaiko kaip medžiagą eksportui netinkančią”.

LF atstovo reakcija

Min. Žadeikio pasisakymas negalėjo nesukelti reakcijų. Dėl to pasisakymo LF atstovas Vlike įteikė Vliko Pirmininkui savo pastabas, kuriose be kita ko nurodoma:

“Vlikas savo delegaciją buvo įgaliojis kalbėti su p. Lozoraičiu kaip tik ta prasme, kurios nori p. Žadeikis, t. y. kalbėtis su juo, kaip su diplomatų atstovu. Motyvacijoje taip pat pabrėžiama, kad Vlikas į p. Lozoraitį žiūri kaip į diplomatų atstovą. Bet kaip tik p. Lozoraitis nesutiko kalbėti tokiu titulu, kurio nori p. Žadeikis ir kokio norėjo Vlikas... Nusistebėjimą p. Žadeikio matematiniiais apskaitymais nustelbia žinios svarbumas, kad diplomatijos šefą pripažinusi JV vyriausybė. Jei taip, tai reiktų paprašyti p. Ministerį, kad jis paskelbtų tą dokumentą, kuriuo diplomatijos šefo institucija pripažintama ir iš kurio būtų matyti, kad ta argumentacija, jog diplomatijos šefo institucija yra natūralus įrankis, yra JV vyriausybės argumenta-

cija. Dokumentas, kuriuo JV vyriausybė pripažįsta svetimos valstybės nekonstitucinę įstaigą, leistų daryti didelį išvadą visai mūsų akcijai; jis reikštų, kad yra ne mažiau vilties būti pripažintiems ir kitiems organams, nors nekonstituciniams taip pat, bet savo darbais įsipilietinusiems tarp savųjų ir svetimųjų daugiau nei p. Lozoraitis. Tokis džiugus dokumentas netikslinga būtų slėpti nuo visuomenės akių, kaip tai daroma su Kybartų aktais, juos svetimiesiems dalinant, o nuo savųjų slepiant, kaip daroma ir su pačia p. Urbšio telegrama, kaip daroma ir su valstybės pinigų suvartojimu. Tačiau kol tas dokumentas nėra šiokiu ar tokiu būdu paskelbtas, jis tegalės būti laikomas turis tik tiek tiesos, kaip p. Žadeikio pranešimas Valstybės Departamentui, kad p. Urbšio telegramai buvusi pritarusi vyriausybė; kad tą telegramą patvirtinęs Respublikos Prezidentas.

Ir antras pageidavimas: jei p. Ministeris rado reikalo sugretinti p. Lozoraičio ir Vliko "rolę" ir tvirtinti, kad p. Lozoraičio "rolė" "bent dvigubai senesnė už Vliko, tai reiktų nurodyti ir p. Lozoraičio nuveiktus darbus, kurie turėtų būti "bent dvigubai" didesni už VLIKo... Vlikas neneigia Urbšio telegramos reikšmės, o tik atsiriboja nuo tos telegramos aiškinimo, priešingo Lietuvos įstatymams aiškinimo, kuriuo norima įpilietinti naują politinę avantiūrą, totalistinių siekimų realizavimą per p. Lozoraitį diplomatinijos šefo titulu. Jeigu p. Ministeriui rodomi, kad šitoks atsiribojimas, o iš kitos pusės p. Loz. kvietimas į darbą yra žalingas Lietuvai; jeigu Vliko veiklos sulikvidavimas ir p. Loz. iškėlimas į ministerio pirmininko ir prezidento funkcijas yra sutapę su Lietuvos interesais, — tai mūsų supratimas dėl Lietuvos interesų skirlasi...

Tvirtinimas, kad Vliko atsisakymas pripažinti p. Loz. reikalavimus yra "neleistinas iškrypimas iš savo kompetencijos ribų", "kad Vliko pareiga aiški: susitarimą priimti taip, kaip jis yra sutartas"... negalima kitaip vertinti, kaip autoritetiniu diktavimu ir dar tonu, kuris yra labai toli nuo vienybės nusiteikimų, tą vienybę suprantant demokratine prasme.

Tvirtinimas, kad susitarimo be motyvacijos nepriėmimas reiškia vieningos laisvinimo idėjos paaukojimą "dirbtinai" sudarytam "nerimui" nuraminti ir už tą paaukojimą daromas atsakingas Vlikas, ar nėra akstinas ir antraip galvoti: ar tik demokratinės visuomenės nerimas nebuvo mažiau dirbtinis negu visas aliarmas už totalistinių pastangų atgaivinimą po diplomatinijos šefo skraiste; ar tik už visą akciją prieš Vliką atsakomybės dalis netenka ir p. Žadeikiui; ar jo paties laiško tonas neskatina vienybę paaukoti vardan idealo, esančio šalia Lietuvos išlaisvinimo..."

Dr. Griniaus taškai ant "i"

Įžvalgų Vliko - Lozoraičio santykių įvertinimą, atsakydamas į min. Žadeikio augščiau minėtą laišką, padarė LDF atstovas Vlike savo 1952. 1. 8. laiške min. Žadeikiui:

1. Jūs sakote nesuprantas, kodėl VLIKas nenorįs pritarti Reutlingo susitarimams be sąlygų, nes savo dviejų puslapių motyvacijoje VLIKas nepasakąs, kad VLIKo delegacija su p. Norkaičiu priešaky būtų peržengusi jai duotus įgaliojimus. Tiesa, toje motyvacijoje, kuri buvo išsiuntinėta diplomatams, nieko nekalbama apie delegacijos

prasilenkimą, su įgaliojimais, tačiau nereikia užmiršti, kad toji motyvacija tebuvo tik projektas, kuriam buvo perspektyvos surinkti balsų daugumą. Tuo tarpu delegacijos prasilenkymai buvo tokie dideli, kad dėl jų man teko protestuoti raštu, dar deryboms tebeinant, ir juos tegalima pavadinti duotų įgaliojimų išdavimu.

Kad tai būtų matyti, leidžiu sau čia priminti, kad tų įgaliojimų turinys VLIKo 1951 m. rugpjūčio 4 d. posėdžio protokole šitaip sutrauktas:

- a. atmetinumas SL/ozoraičio/ 8 punktų;
- b. siūlyti SL/ozoraičiui/ tartis Berno nutarimų baze;
- c. siūlymas sudaryti bendrą organą iš VLIKo ir D/iplomatų/ K/orpuso/ žmonių užsienio reikalams tvarkyti ir
- d. siūlymas SL/ozoraičiui/ konferencijų tarp VLIKo ir DK praktikavimą.

Jei Jūs palyginsite šiuos nutarimus, kurie buvo priimti 9 balsų VLIKo narių dauguma, su Reutlingeno susitarimų tekstu, lengvai pastebėsite, kad nė vieno šitų nutarimų ten nėra išreikšta, bet už tai susitarimuose yra žymi dalis p. St. Lozoraičio 8 punktų pasiūlymų, kuriuos jis birželio mėn. buvo įteikęs VLIKui ir prieš pat derybas paskelbęs spaudoj. Šitokiu būdu Reutlingeno susitarimų I-jo straipsnio pastraipa a. išreiškė p. Lozoraičio 6-jį punktą, susitarimų II-sis straipsnis išreiškė p. Lozoraičio 7-jį punktą, susitarimų III-sis straipsnis išreiškė p. Lozoraičio 8-jį punktą, o susitarimų preambulės pirmasis sakinytis ir I-jo straipsnio pastraipa b. žymia dalimi patenkino p. Lozoraičio 2-jį ir 3-jį punktus.

Taigi, dėl nesuprantamo delegacijos elgesio atsidūrus priešin-

gų rezultatų, negu VLIKo 1951 m. rugpjūčio 4 d. posėdžio cituotų nutarimų punktą a. sako, reikėjo įieškoti išeities paaiškinime, kad Reutlingeno susitarimų nereiktų visai atmesti.

2. Tų susitarimų motyvacija buvo reikalinga ir dėl kitų motyvų. Pirmiausia, dėl to, kad p. St. Lozoraitis prieš Reutlingeno derybas buvo paskelbęs spaudoj savo 8 punktų pasiūlymus, kurių totalistinis pobūdis buvo sukėlęs nemalonią visuomenės reakciją. VLIKui, kaip lietuvių visuomenės sukurtam organui, derėjo bent po derybų visuomenę nuraminti ir jai paaiškinti, kaip jis Reutlingeno susitarimus supranta ir kaip ketina veikti ateity.

Antra, tas paaiškinimas reikalingas dėl to, kad Reutlingeno susitarimų preambulė kalbėjo apie principinius klausimus, dėl kurių nesutarta, bet niekur tų klausimų neišvardijo. Nesupratimams išsklaidyti VLIKui ir derėjo paaiškinti, kokie yra tie principiniai klausimai VLIKui.

Trečia, Reutlingeno susitarimų tekste buvo nuolat linksniuojamas diplomatijos šefo titulas, kuris neturi jokio pagrindo Lietuvos įstatymuose ir jokio precedento Lietuvos valstybinėje praktikoje. Tą naujenybę reikėjo paaiškinti, nes diplomatijos šefo titului yra duodami įvairūs turiniai.

Pats p. St. Lozoraitis diplomatijos šefo titulą supranta prezidentinių teisių prasme pagal "Kybartų aktus", nes:

1. jis /Lozoraitis/ manosi turįs teisę veikti savarankiškai, nesubordinuodamas jokiam veiksniui /jo pasiūlymų 2. punktą/;
2. jis įsivaizduoja vienas teturįs teisę palaikyti santykius su svetimomis valstybėmis /jo pasiūlymų 3. punktą/;

3. p. Lozoraitis pretenduoja vienas skirti diplomatinį misijų šefus /Reutlingeno derybų 1951 m. rugsėjo 3 d. protokolo psl. 5/. O ši skyrimo teisė paties p. Lozoraičio Berno susitarimų dokumentuose kvalifikuota, kaip "Valstybės Galvos prerogatyva";
4. p. Lozoraitis įsivaizduoja turįs teisę vadovauti kariškai politiniam organui /jo pasiūlymų 7. punktas/;
5. p. Lozoraitis įsivaizduoja negalįs dalyvauti politinėse visuomenės konferencijose, jei jos būtų šaukiamas ne jo vardu /Reutlingeno derybų 1951 m. rugsėjo 3 d. protokolo psl. 2/.

Jei šitokia prasme, kurios siekia p. Lozoraitis, būtų aiškinamas turinys diplomatijos šefo titulo, kurio pripažinimo buvo norima iš VLIKO, tai reiktų keisti VLIKO struktūrinį pobūdį ir reiktų atsakyti anksčiau VLIKO padarytų susitarimų. O jų tarpe yra tokių, kurių VLIKas negalėtų pakeisti, jei net panorėtų dalį savo įsipareigojimų perleisti p. Lozoraičiui.

Kad diplomatijos šefo titulą negalima aiškinti taip, kaip nori p. Lozoraitis, matyti ir iš Jūsų laiško tam pačiam p. Lozoraičiui /iš 1951 m. lapkričio 14 d./ . Ten Jūs "diplomatijos šefą" suprantate, kaip diplomatų kolegijos pirmininką. O tai jau didelis skirtumas, palyginus su p. Lozoraičio pretenzijomis, nes pagal Jūsų sampratą, aišku, diplomatijos šefas, kaip pirmininkas, negali veikti visai savarankiškai, negali vienas skirti diplomatijų misijų šefų, negali kištis į karinės politikos reikalus ir jiems vadovauti.

Iš kitos pusės Jūs savo laiške minite buv. Lietuvos Užsienio Reikalų ministro St. Uršio telegramą. Tačiau koks yra tos telegramos

turinys ir kokia prasme ten vartojamas šefo titulas lig šiol VLIKui nėra žinoma. Ir kai vienas VLIKO delegacijos narys Reutlingeno deryboms panorėjo iš p. Lozoraičio gauti tą telegramą, šis nesiteikė jį tai net atsakyti. O kai eina kalba apie pripažinimą, rodos, reikia žinoti, ką pripažįsti.

Ir jei reiktų diplomatijos šefą suprasti, kaip diplomatų pirmininką, kaip primus inter pares, vėl kyla klausimas, kaip p. Lozoraitis gali būti primus inter pares tarp įgaliotų ministrų, kai jis tėra ex-ministras, netekęs tarptautinės teisės pripažįstamo diplomatinio statuso.

Reutlingeno susitarimų motyvacijos kai kurie šalininkai manė, kad bus mažiausia keblumų, diplomatijos šefo titula suprantant, kaip diplomatų atstovą. Viena, šitokia samprata neužmetama /moraliskai/ mūsų ministrams - pasiuntiniams viršininko, kokių nori būti p. Lozoraitis, nes jis, kaip persona privata, vargu tam tinka. Antra, suprastai diplomatijos šefą, kaip diplomatų atstovą, niekuo nekludė realiam VLIKO ir diplomatų bendradarbiavimui, kurio VLIKas visada siekė. Šita samprata nekludė nė tam bendradarbiavimo būdai, kuris buvo numatytas Reutlingeno susitarimais. Tačiau p. Lozoraičio šalininkai, pasisakydami prieš susitarimų motyvaciją ir šitaip privesdami prie pačių susitarimų atkritimo, parodė, kad jiems ne realus darbas ir bendradarbiavimas rūpi, bet kaip tik tas nelaimingas šefo titulas, kuris ir taip Lietuvos valstybės išdo likučiam per daug brangiai kainuoja.

3. Kitas Jūsų laiško vietas, kaip "neleistinas iškrypimas iš savo kompetencijos" arba "VLIKO parei-ga aiški: susitarimą priimti... ", nesimiu komentuoti, nes, atrodo, jos yra padiktotos Jūsų blogo ūpo

ir jų komentavimas laišką per daug išplėstų. O kai dėl pabrėžimo, kad įgaliotiems ministrams priklauso teisė atstovauti Lietuvos Respublikos vyriausybei de jure ir de facto, noriu Jus užtikrinti, kad nė vienas protingas lietuvis /išskyrus komunistus/ Jums šitos teisės niekada neneigė. Klek žinau, VLIKas ir mano atstovaujamoji grupė visada norėjo ir nori, kad šita teisė Lietuvos interesų labai būtų panaudota kuo efektingiausiai, nors iš to neseka, kad tą teisę būtų galima taip išplėsti, kad pasiuntiniai taptų vyriausybe arba eitų jos pareigas. Bet kai, mūsų nelaimėi, Lietuvos Respublikos vyriausybės nėra, tai ras'untiniams reiktų stipriau atsiremti lietuvių tauta, kurios valią demokratiškai ir vieningai sudarytas VLIKas tobuliau išreiškia negu kas kitas. O jei šitokio atsirėmimo ir glaudaus bendradarbiavimo pasigendama, tai kaltas čia, atrodo, ne VLIKas, bet tos antidemokratinės smetoninės tendencijos bei tradicijos, kurios dar nėra visai mirusios kai kuriuose mūsų diplomatuose, bet kurias ypač stengiasi atgalvinti ponas St. Lozoraitis.

Tos antidemokratinės tendencijos, kurios laikė atskyrusios Lietuvos vyriausybę nuo lietuvių tautos, padarytos bebalse jau nuo 1956 metų, tos pačios tendencijos bei tradicijos kliudo ir dabar kairiuriams diplomatams sueiti į visai nuoširdų ir glaudų bendradarbiavimą su VLIKu. Ir Reutlingeno susitarimai buvo tų nelaimingų ir lietuvių tautai žalingų tendencijų bei tradicijų išraiška. Jau tas faktas, kad Reutlingene prisilėjo derėtis 10 su viršum dienų lyg dviem svetimom beveik priešiškom valstybėm, sekant derybas svetimųjų agentams, ir kad per jas tepasiekti tik menki rezultatai, aiškiai byloja, klek smetoniškos tradicijos yra įnešusios nepasitikėjimo į mūsų tarpą ir

kaip yra išugdžiusios aukštųjų valdininkų, a la ponas Lozoraitis, asmenines ambicijas. Tai reikia ypatingai pabrėžti, nes to buv. valdininko, kuris sakosi negalįs įeiti į jokią bendrą organą ir negalėtų dalyvauti net konferencijoj, kuri būtų šaukta ne jo vardu /Reutlingeno derybų 1951 m. rugsėjo 3 d. protokolos psl. 2/ ambicijos yra išaugusios iki ligūstumo. Todėl labai galima, kad Jūs, pone Ministeri, prie šitokių ambicijų ugdymo taip pat prisidedate...”

Pasitarimai Paryžiuje

Dar Reutlingeno sutarties nepasisekimo sukeltoms dulkėms nespėjus nusėsti, jau 1952. 7. 21/24. Paryžiuje vėl susirinko tartis Vliko delegacija (Ivinskis, Karvelis, Norkaitis, Šidiškis) ir diplomatai (Bačkis, Balutis, Lozoraitis). Pagrindinis pasitarimų klausimas — veiklos derinimas. Lozoraitis pasiūlė tuo klausimu priimti tokią formulę:

— Lietuvos laisvinimo darbui derinti ir padaryti jį našesniu laikoma reikalinga nustatyti praktiškas bendradarbiavimas tarp Vliko ir diplomatinės tarnybos.

— Šis praktiškas bendradarbiavimas vykdomas diplomatijos šefui ir Vliko pirmininkui tariantis.

— Tiek Vliko pirmininkas, tiek diplomatijos šefas galės kvieisti į savo pasitarimus diplomatinės tarnybos narius, o taip pat ir tuos žmones, kuriuos Vliko pirmininkas ar diplomatijos šefas laikys naudingus ir kompetentingus atitinkamų reikalų svarstymui.

Vliko delegacijos vardu tuo pačiu klausimu buvo pasiūlyta šitokia formulė:

— Einant prie praktiško politinės bei diplomatinės veiklos derinimo, Vliko delegacija išryškina savo siūlymą sudaryti politinės ir diplomatinės veiklos centrą Paryžiuje, perkeliant į šį pastarąjį ir VT būstinę.

— Kad bendradarbiavimas tarp diplomatinės tarnybos ir Vliko išėitų kuo vaisingesnis, Vlikui minėtą nutarimą darant ir dabar Vliko delegacijai atrodo, kad Vliko atstovaujamai politinei ir diplomatinei veiklai vadovauti būtų parinktas į VT URT valdytojus asmuo, kuris ir diplomatinės tarnybos požiūriu būtų šiam uždaviniui tinkamas.

— Vliko delegacija sveikintų, jeigu būtų pasiektas susipratimas dėl tokio asmens pririnkimo.

— Savo metu tokiu asmeniu buvo numatytas dr. Bačkis, o mūsų diplomatinė tarnyba buvo prašyta pasisakyti dėl šios kandidatūros.

— Vliko delegacija, imdama dėmėn, kad VT sudarymas vyksta, būtų dėkinga, jeigu diplomatinės tarnybos atsakymas galėtų būti duotas delegacijai čia, Paryžiuje.

Kitame pasitarimų posėdyje (7. 23.) Lozoraitis pranešė, kad "Vliko delegacijos pasiūlymai priimti dėmesin ir atidžiai apsvarstyti", bet išvadoje "savo ir p. min. B. K. Balučio vardu prašo Vliko delegaciją priimti jų vakar pateiktą susitarimo formulę, kurią jie palaiko". Po diskusijų kitame pasitarimų posėdyje ta Lozoraičio - Balučio formulė pažodžiui ir buvo priimta.

Liaudininkų atstovas Vlike savo pranešime liaudininkų centrui dėl tų pasitarimų be kita ko rašė:

— Iš viso matyti, kad diplomatai jautėsi nepaprastai tvirtai ir Vliku mažai domėjosi. Vienas iš daugelio pagrindų buvo ir tas, kad jiems esą šiandieną neaišku, kas yra Vlikas, nes esą visus gi sprendimus daranti Amerika. Čia, matyti, turima galvoje 10 grupių raštas...

Kuris buvo Paryžiaus pasitarimų tikslas? Vlikas galvojo susitarti su diplomatais dėl Vykdomosios Tarybos užsienių reikalų tarnybos valdytojo. Tada Vlikas kaip tiktai buvo sparnus pakėlęs persikelti į Paryžių. Jau buvo ir patalpas išsinuomojęs. Užsienių tarnybos valdytoju norėjo padaryti dr. Bačkį, jo kandidatūrai gaunant ir diplomatų pritarimą. Tuo būdu norėta, anot min. Žadeikio, sudaryti "bendrą kepurę". Tačiau į Vliko delegacijos, Vliko reiškiamą norą "taip iškeltus klausimus sutvarkyti, kad sukurti bendru sutarimu (m. p. Red.) organai nedelsdami galėtų pradėti darbą", Lozoraitis su Balučiu dar sykį "pakartoja jų padarytą priešpiet pareiškimą ir pabrėžia, kad iš jų pusės visą laiką bendradarbiaujama su VLIKu (m. p. Red.) ir su visomis jo institucijomis. Iš savo pusės diplomatinė tarnyba negali kištis į betkokių Vliko institucijų sudarymo klausimus."

Taigi šių diplomatų diametraliai priešingas Berno susitarimui. Priešingas min. Žadeikio kalbai, kad "jei Vlikas ir toliau manytų, kad jam vienam priklauso teisė "užsidėti bendrą kepurę", tai jam yra lemta nusivilti." Kai Vlikas maldaute maldauja min. Balutį ir Lozoraitį svarstyti sukurtiną bendru sutarimu organą, tai Balutis su Lozoraičiu nuo tokio bendrai sutarto organo atsisako. Juodu tesugalvoja nelietuviškos gramatikos loginę nesąmonę formulėje, kad Vliko ir diplomatų "praktiškas bendradarbiavimas vykdomas Diplomatijos šefui ir Vliko Pirmininkui tariantis". Bendradarbiavimas tegali būti tarimosi ir susitarimo **padarinys**, bet pats tarimasis dar nereiškia bendradarbiavimo. Antai, Molotovas su Dulles jau tiek metų tariasi, bet ar galima kalbėti apie Sovietų Sąjungos bendradarbiavimą su Jungtinėmis Valstybėmis? Bendradarbiavimas "tariantis" yra ne kas kita, kaip vadinamo šaltojo karo padėtis. Matyt, ir Balutis su Lozoraičiu tą savo formulę tik taip ir buvo supratę, nes faktiškai po Paryžiaus pasitarimų buvo siekta ne bendradarbiauti su Vliku, bet Vliką subordinuoti Lozoraičiui. Tatai labai ryškiai iškilo 1952. 11. 26/28. per naują Vliko - Lozoraičio pasitarimą Reutlingene.

II-OJI REUTLINGENO KONFERENCIJA

Į naujus pasitarimus su Vliku Lozoraitis vyko per Bonną. Reikėjo "susitvarkyti" Bonnoje ir Vliką pastatyti prieš sudarytą padėtį. Tik V. Vokietijos vyriausybės nusistatymas tą Lozoraičio planą sukliudė. II-ojoj Reutlingeno konferencijoj Lozoraitis ir siekė tas jo planui Bonnoje atsiradusias kliūtis pašalinti. Savo ruožtu Vlikas Lozoraičio nepasisekimą Bonnoje stengėsi panaudoti, grįždamas prie Paryžiaus pasitarimuose Balučio-Lozoraičio atmestos "bendros kepurės" — tik šiuo atveju konkrečiam Bonnos reikalui. Keturias dienas ėję pasitarimai betgi tos "kepurės" nesurado nė Bonnai.

Formaliai tarėsi tik Vliko Pirmininkas su Lozoraičiu. Bet naudodamasis Paryžiuje sutarta formule, Vliko pirmininkas iš savo pusės dar pakvietė į pasitarimus VT pirmininką Žalkauską, narius dr. Karvelį ir Šidiškį bei Vliko narį Norkaitį. Pasitarimuose buvo paliesti keli klausimai, bet pagrindinis buvo Lietuvos atstovavimas Bonnoje.

— LOZORAITIS: Pirmas svarbus atžvilgiu klausimas yra padėtis, kurią radau Bonnoje. Pernai (1951 m. Red) aš padariau ilgesnį išsiaiškinimą, ar ir kuriuo būdu galėtų

Lietuvos reikalai būti atstovaujami Vokietijoje. Man paprašius sausio mėn., politinis departmentas man pranešė, kad Lietuvos interesai gali būti pas juos atstovaujami neoficialiai, ir padarė sugestiją, kad šiuo atveju būtų gerai, jog jie būtų atstovaujami per Vokietijos ambasadorių ir man lankantis Bonnoje. Po to aš buvau priimtas užs. reikalų viceministerio prof. von Hallsteino, kuris patvirtino, kad neoficialus Lietuvos reikalų atstovavimas Vokietijoje yra primamas. Šiemet nuvykęs į Bonną aš teiravausi, ar Auswaertiges Amt negalėtų praplėsti ligšiolinės padėties, prisiimti diplomatinės tarnybos narį, kuris atstovautų gyvendamas Bonnoje. Prieš eidamas į politinį departamentą, aš buvau pas vieną Amerikos diplomata Bonnoj, ir jis mano tokiam žygiui pritarė. Po to aš dar kartą mačiausi su tuo diplomatu ir kaikieno patariamais pasiklausiau, ar aš galu apie jo pareikštą nuomonę painformuoti vokiečius. Jis sutiko. Tas žmogus dar pats pasakė, kad tuo reikalu kreipsis pas vokiečius ir paslų raportą į Washingtoną. Apie tai aš pranešiau politiniam departamentui (Vokietijos. Red.) žodžiu. Tačiau, kai nuėjau pas dr. Kosmann ir kalbėjau su juo tuo klausimu, išdėstydamas taip pat diplomatų padėtį, jis pasakė, kad norėtų privačiai paklausti: jeigu ministerija priimtų tokį žmogų, ar negalėtų atsitikti, kad ateitų kitas kas ir pasakytų "Wir erkennen diesen Mann nicht"? Mano bendradarbis pažymėjo, kad pas jį yra buvęs prof. Ivinskis "vom Litauischen Befreiungskomitee", ir dėstė kitokias pažiūras į Lietuvos diplomatijos tarnybą. Aš atsakiau, kad man dalykas yra naujas. Aš nesu girdėjęs apie jokus prof. Ivinskio demaršus.

Šitokią padėtį aš laikau labai

kenksminga. Pavojus yra dar tas, kad ir mano minėtas amerikietis gali patirti iš vokiečių apie tuos ginčus. Aš ši dalyką laikau kenksmingu dalyku. Aš manau, kad reikia vaistų šiam nemaloniui atsitikimui išlyginti...

KARVELIS: Aš manau, kad p. min. Lozoraičiui yra žinoma, kad 1950 m. gale, kada iš diplomatų tarnybos pusės jokios akcijos Vokietijoje nebuvo, Bonnos vyriausybei buvo įteiktas Vliko memorandumas. Jis savo metu buvo svarstytytas Vliko politinės komisijos ir pasirašytas įgallotų asmenų. Jis buvo įteiktas, prašant, kad Lietuvos valstybė būtų pripažinta kaip nepriklausoma ir tik militariai okupuota. Į tai buvo gautas p. Blankenhorno patvirtinimas, kad memorandumas yra gautas ir kad atitinkamų įstaigų priimtas dėmesin. Po to sekė "Bundesregierung" raštas, kad Lietuva yra pripažinta tik militariai okupuotas kraštas. Kalbama me memorandume buvo prašoma, kad ir mūsų atstovo reikalai būtų kuo palankiausiai sutvarkyti. Greita to buvo pasikelsta raštais, kad kancleris Adenaueris priimtų Vliko delegaciją. Bet tai dėl emigracijos ir kitų priežasčių nebuvo įvykdyta. Susirašinėjimas buvo tęsiamas ir toliau užsienių reikalų tarnybos. Gaila, kad paraleliai ir iš diplomatinės tarnybos buvo padaryti žygiai, apie kuriuos Vlikas nebuvo painformuotas. Londono konferencijos metu, ir tai iš latvių, teko patirti, jog min. Lozoraitis, reziduodamas Romoje, Lietuvos reikalus atstovaus per von Brentano, Vokietijos pasiuntinį Romoje. Paliekant nuošalyje, ar tai yra tikslinga ir naudinga, aš norėčiau pastebėti, kad Vlikas esamomis aplinkybėmis negalėjo atsisakyti nuo darbo, nes iš mūsų diplomatinės tarnybos Vokietijoje akredituotų asmenų nebuvo. Naujai Vykdomajai Tarybai

susidarius, buvo kilęs klausimas, ar neprašyti Bonnos, kad suteiktų specialios misijos teises, nes mes negalime likti nelegalioje padėtyje, vokiečiams vis daugiau teisių įgaujant. Po ilgų svarstymų nuo to prašymo atsisakyta, norint pirmiau išsiaiškinti su diplomatijos tarnyba. Savo atitinkamu raštu prašėm tik, kad būtų sudarytos sąlygos, kurios užtikrintų Vliko veikimą Vokietijoje...

Faktinė padėtis — yra aišku, kad Vlikas yra paėmęs iniciatyvą ir daugiausia prisidėjęs prie Lietuvos juridinės padėties išaiškinimo... Vlikui Bonnos Vyriausybė seniai yra pareiškusi, kad Vlikas yra pripažįstamas kaip legitimus Lietuvos reikalų atstovas...

NORKAITIS (kitame posėdyje): Aš neviską vakar girdėjau, kas buvo kalbėta dėl Bonnos. Bet padėtį įsivaizduoju. Aišku, kad žala yra padaryta. Mes visi dėl to esame kalti. Blogiausia, kad Bonnos vyriausybė nežino, kas gali Lietuvos vardu kalbėti. Mūsų idealas yra, kad tas, kuris kalba, kalbėtų visų mūsų vardu: ir Vliko ir diplomatų... Pataisyti Bonnos reikalai nesunku, bet tam reikia pilno mūsų susipratimo...

LOZORAITIS: Norkaitis kalbėjo apie tai, kas kalba Bonnoj... diplomatinėje tarnyboje padėtis yra kitokia. Mūsų atstovai to klausimo nekelia, ir jiems niekas jo nekelia: jie kalba Lietuvos vardu (m. p. Red.)

NORKAITIS: Tai yra teisinga. Tas, kuris kalba, kalba Lietuvos vardu. Bet tie piliečiai, su kuriais kalba keli mūsų žmonės (Zundė, Makarskas, Ivinskis, Karvelis, Lozoraitis), norėtų žinoti, kieno vardu jie kalba. Jūs sakote, kad Bonnoje yra susidariusi stora byla, kurią reikia baigt. Tai kenkia bendram reikalui. Jai pataisyti mes

šį dieną galim sutarti ir aiškiai pasisakyti, įgalinti vieną asmenį...

ZALKAUSKAS: — Aš visai priitariu p. Norkaičiui. Pati Bonna, statydamą Jums nemalonius klausimus, tuo išreiškia paraginimą susitvarkyti...

KRUPAVIČIUS: Su Bonna bendradarbiauti pradėjo tik VLIKas, ir dėl to mums niekas nepadarė priekaištų. Tik prie Ivinskio buvo padarytas paklausimas: "Kas iš jūsų atstovauja Lietuvai?". Aš vakar pastačiau fakto ir teisės klausimą. Tamsta dėl teisės nesiteikei atsakyti. Bet faktas, kad lankėsi du kontragentai, yra liūdnas faktas. Aišku, kad reikia pirmiausia pašalinti šį susiskaldymą.

KARVELIS: Čia mes ir prienam prie to praktiško bendradarbiavimo klausimo formų ir tikslų. Kaip forma būtų pasiūlymas, kad mes parašytume bendrą deklaraciją Bonnos vyriausybei, jog tarp mūsų bendradarbiavimas yra. Antras klausimas būtų, kas ir koku būdu atstovaus...

LOZORAITIS: Tai, ką esu patyręs Bonnoje, mane priveda prie šio prašymo: 1. Kad Vlikas manėtų pareikšti Bonnai, jog jis painformuotas, kad Lietuvos diplomatijos šefas yra prašęs praplėsti Bonnoj Lietuvos interesų atstovavimą ir kad tam tikslui vienas diplomatinės tarnybos narys galėtų ten apsigyventi, paliekant atvirą klausimą, ar aš (Lozoraitis) lygiagrečiai iš Romos toliau atstovaučiau; 2. Kad Vlikas yra patenkintas šiuo diplomatijos šefo žingsniu ir 3. Kad Vlikas labai sveikintų, jei vokiečių vyriausybė Lozoraitis pareikštą prašymą patenkintų.

KRUPAVIČIUS: Tamsta į mūsų pasiūlymus neatsakai, o statai pirmoj eilėj savo klausimus. Būtų gera, kad pasisakytum dėl mūsų pasiūlymo.

LOZORAITIS: Į Tamstos klausimą buvau atsakęs, kad pagal Paryžiaus susitarimą mes neliečiame principinių ir kompetencijos klausimų. Klausimas, kas atstovaus, yra principinis klausimas... (m. p. Red.).

KRUPAVIČIUS: Man atrodo, kad kažin ar būtų pateisinama, jeigu būtų norima mūsų pasiūlymą eliminuoti, pasisakant, kad tai yra principinės rūšies klausimas. Mes iš diplomatijos šefo nereikalaujam deklaracijos, kokios yra jo teisės ir kokios mūsų teisės. Nesklandumui Bonnoj išlyginti būtų abiejų veiksmų pareiškimas, kad užsienio politika ir vieno ir kito veiksnio yra sutarta. Nei Paryžiaus susitarimas, nei kas kitas kliūčių tam nedaro. O jei toks Jūsų pareiškimas galio-tų, tai bendrai išjungtume bet kurias galimybes ir prasmę tartis, nes kiekvienas klausimas būtų į "prin-cipinių" kategoriją įterptas. Jeigu, p. ministeri, manot, kad tas bendras žygis yra nepriimtinas, tada Vlikas, jei tai darys vienas, jis vienas ir pasvarstys, ką ir kaip dary-ti... (m. p. Red.).

NORKAITIS: Akivaizdoje atskirų veiksmų lankymosi Bonnoje ir pa-darytų pareiškimų, siūlau Vlikui ir diplomatijos šefui paruošti Bonnos vyriausybei pareiškimą, kas nuo šios dienos yra įgalotas tartis su Bonnos vyriausybe Lietuvos vardu...

LOZORAITIS: Norkaičio pasiūly-mas mane pastato į nepatogią pa-dėtį, nes nuo sausio mėn. aš atsto-vauju mūsų interesams neoficialiai. Tai, kas mano ligi šiol yra padaryta Bonnoj Lietuvos interesų atstova-vimui Bonnoj patikrinti, yra tvar-koj, ir mano žingsniams nereikia konsekracijos...

KRUPAVIČIUS: Žinoma, garbė — ne rytinis pantaplis, — paspyrei po lova ir nei kiti nepamatys, nei

pats jo nematysi. Suprantu, kad Jūs norite savo garbę išlaikyti. Bet Vlikas taip pat padarė žygių. Jam taip pat svarbu savo garbę apsau-goti. Todėl mums ir reikia įieškoti bendro kompromisinio žygio...

LOZORAITIS: Ar galiu, p. dakta-re, paprašyti pasiskaityti dar kar-tą tą vokiečių raštą? (Skaito gar-siai)... Jei galėčiau gauti šlo dr. Karvelio cituoto rašto nuorašą ir pasiųsti jį pasiuntiniams, būčiau labai dėkingas... Aš nežinojau, kad Vlikas yra prašęs priimti savo atstovą ir kalbėjęs dėl "Voelker-rechtliche Beziehungen" nustaty-mo su Vliku. Todėl aš turiu pasi-tarti su savo kolegoms...

Pasitarimas su kolegoms, ži-noma, būtų atkritęs, jei Vlikas būtų sutikęs priimti Lozoraičio pasiūlytą Bonnos kontraversai likviduoti jo aukščiau minėtą siūlymą, kad Vlikas rašytų Bon-nai, jog pritaria Lozoraičio žy-giams. Bet Vlikas siūlė abiejų — Vliko pirmininko ir Lozoraičio — parašais įteikti Bonnoje to-kį raštą:

— Didžiai vertindami palankumą, kuriuo iš "Bundesregierungo" pu-sės Politinė Lietuvos Tautos Vado-vybė plačiausiai naudojasi Lietu-vių tautinių interesų atžvilgiu, tu-rime garbę maloniai pranešti štai ką:

"Vlikas ir ministeris Lozoraitis, kaip diplomatinės lietuvių tarny-bos šefas, šiomis dienomis įvyku-sioj konferencijoje, vieningai priėjo nutarimų, kad žygiai, kurie Lietu-vos vardu bus daromi "Bundesre-gierunge", galioja tiek Vliko, tiek Lietuvos diplomatinės tarnybos vardu.

Turėdama prieš akis tą svarbą, kuri iš lietuvių pusės teikiama santykiams su Vokietijos federacine respublika ir vokiečių tauta išvystyti ir puoselėti, politinė lietuvių vadovybė reiškia pageidavimą praplėsti lietuvių interesų atstovavimą prie federalinės respublikos vyriausybės. Pasitikint "Bundesregierung" palankiu nusistatymu p. yra numatytas lietuvių atstovu prie "Bundesregierung". Iš lietuvių pusės pageidaujama, kad tokio atstovo prie "Bundesregierung" padėtis kiek galima atitiktų diplomatinio atstovo tarptautinės teisės įprasta prasme, suprantant, kad "Bundesregierungui" paliekama nustatyti, kuriomis formomis detalai šio atstovo veikla turėtų tinkamu momentu pasireikšti."

Dėl šios formulės Lozoraitis ir rado reikalinga pasitarimus atidėti, iki pasitars su kolegomis. Kaip jau žinome iš dr. Karvelio (URT) pro memorijos, 1953. 6. 18/24. Romoje vykęs Vliko - Lozoraičio tuo klausimu pasitarimai nepasisekė tik dėl to, kad Vliko formulėje buvo siūloma: "Lietuvos interesams atstovauti prie Vokietijos Federalinės Vyriausybės yra skiriamas bendru **VLIKo ir diplomatinės tarnybos šefo susitarimu atstovas,**" ogi Lozoraičio formulėje tatau buvo taip nusakyta: "Lietuvos interesams atstovauti prie Vokietijos Federalinės Vyriausybės, jai sutikus, Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas paskirs atstovą."

Tolimesnė Vliko - Lozoraičio santykių raida, pamarginta diplomatiniais prisiminimais apie Abdul Hamidą ir kaliošų fabrikantą, privedusi pagaliau prie Lozoraičio intervencijų Bonnoj prieš Vliką ir prie Lietuvos atstovavimo Bonnoj sukliudymo, yra mūsų spaudoje jau dokumentuota, ir todėl čia nebėra reikalo tos medžiagos kartoti.

P. S.

"Į Laisvę" Nr. 3 paskelbtaj min. Urbšio telegramos ištraukoj yra išspausdinta: "Jei mus čia ištiktų katastrofa, LAIKYT Stasį Lozoraitį..." TURI BŪTI: "Jei mus čia ištiktų katastrofa, LAIKYKIT Stasį Lozoraitį..."

**NUOMONĖS
APIE VLIKO-LOZORAIČIO
SANTYKIUS:**

... kad jis (Lozoraitis. Red.) vertas kritikos dėl santykių nepalaikymo su visuomene, tai tiesa. Bent reikėtų paskelbti, kas nuveikta per praeitus metus ir kas numatoma veikti ateityje. Dabar nieko. Jei Vlikas jo neliestų, nežinotum, ar yra toks asmuo, turintis tokius svarbius įgaliojimus".

"Vienybė", 1955. 2. 4.

Rezistencijos vaizdai dabartinėje okupacijoje

Kersteno komisijoje Muenchene birželio 28 apklausinėjime MVD pulk. Burlickis liudijo, kad pasipriešinimas Lietuvoje nėra palaužtas. To pasipriešinimo nuotaiką savo pergyventais vaizdais pateikė kun. Kęstutis Balčys LF bičiulių gruodžio 12 surengtoje Laisvės Kovotojų pagerbimo valandoje New Yorke.

-o-

Buvo 1946 vasaros atostogos. Išėdau į siaurąjį traukinėlį ir pajudėjau Biržų pusėn pas savo mokslo draugą Gediminą. Vieną pavakarę grįžom su juo namo, gimnazijos pusėn. Ėjome besišnekučiuodami. Staiga pastebėjome nemažą žmonių būrelį aikštelėje. Iš ten buvo girdėti tylus verksmas. Norėjau sprukti, bet Gediminas pagriebė mane už rankos ir vedėsi arčiau prie žmonių.

Gal porą minučių težiūrėjau, — tačiau tai buvo baisu. Trisdešimt dviejų partizanų lavonai gulėjo išniekinti aikštėje. Batai nutraukti, rūbai kruvini, suplėšyti ir apdege. Daugelio veidai taip sužaloti, kad pažinti negalima.

Drebančia širdimi sprukau iš ten... Tačiau nuo to vaizdo niekad nepabėgau.

Ten trisdešimt du Lietuvos didvyriai žuvo; ten jų išniekinti palaikai skelbė didžiulę meilę savo tautai ir valstybei; meilę, kuriai nebaisūs jokie budelio pasityčiojimai.

Ana baisi, šiurpulinga aikštės scena Biržuose buvo tikrai simbo-

DARBAI ir

liška, nes kraujo ir didvyriškos aukos ženklų yra visi mūsų rezistencijos atvejai nužymėti.

-o-

Partizanų žygdarbiai nuolat buvo kartojami iš lūpų į lūpas. Tačiau viena žinia pritrenkė kaip žaibas visą Panevėžį. Toks didis dalykas čia nutiko, o nė nepajutome...

Žiauriose kautynėse raudonieji sugriebė sunkiai sužeistą partizanų vadą. Ne iš gallestingumo nugabeno jį į Panevėžio apskrities ligoninę. Jie troško, kad jo mirtis nenusineštų su savim jiems reikalingų paslapčių. Net ligoninės kambaryje stipri milicijos sargyba saugojo jį dieną ir naktį. Tačiau didvyriškai drąsai nėra užtvarų. Partizanai sužinojo apie savojo vado nelaisvę ligoninėje, apie jo sveikatos padėtį ir kuriame kambaryje jis paguldytas. Patogiausiam laikui atėjus, įvyko "pavogimas". Partizanai dienos metu savąjį vadą, milicijos saugomą, paslėmė iš nelaisvės ligoninėje ir vėl susigražino į laisvės postą girioje. Šis nuostabiai drąsus žygis pareikalavo ir aukos. Vienas vaduotojų buvo nušautas, besitraukiant iš miesto.

Kraujo auka skaudi, o mūsų žemėje ji yra ir labai dažna. Vienos Vabalninko šeimos visi penki sūnūs žuvo partizanų ellėse. — Kitu atveju motinos širdis plyšo, tačiau ji rusams tvirtino "nepažįstanti" savojo sūnelio, mano klasės draugės jaunesniojo brolio.

-o-

Partizanams būtų neįmanoma išsilaikyti be užsimaskavusių bičiulių paramos. Ta pagalba buvo apgalvota ir labai budri. Vieną vasa-

IDĖJOS

rą praleidau K. vargoninkaudamas. Sužinojau, kad netolimoje klebonijoje buvo ištisus metus slaugomas ir slepiamas "žaliukas", žymus partizanų vadas. Kiek teko pergyventi per dažnas raudonųjų kratas!.. Pasakojo, kaip keliais atvejais tik Dievo malonė išgelbėjo. Vieną ankstų žiemos rytą staiga įsiveržia raudonieji per virtuvės duris Brolis "žaliukas" vos spėjo pro kitas duris išbėgti bažnyčion. Naktį buvo ką tik naujai pasniğę. Sumani šeiminkė drebančiomis rankomis griebia šluotą ir išbėga sniego šluoti, kad sunaikintų pėdsakus.

Tą vasarą ten begyvendamas, skaičiau to paties vado redaguotus pogrindžio lapelius, žinomus visoje apylinkėje. Jis tebegyveno netoliese

Pažįstamas Augštaitijos klebonas sunkiai dirbo 1944 metų pavasarį, perrašinėdamas metrikų knygas. Jis vienas išgelbėjo visą savosios parapijos jaunimą nuo rusų mobilizacijos. Visi jaunuoliai, pagal naują metrikų knygą, buvo per seni arba per jauni.

Kaimyninis klebonas nusivežė mane vieną šiokiadienį pas save atgroti iškilmingų Mišių. Nesakė, kokia proga. Įėjęs bažnyčion nustebau: radau ją pilną pilnutėlę žmonių. Greit sužinojau — tai metinės Mišios už nužudytus sūnus ir brolius. Lygiai prieš metus ten buvusi čidelė kova, daug kraujo pralieta. Dabar slapta susirinko šeimos pasimelsti metinėse už savo žuvusius didvyrius. O tas skausmas jų veiduose buvo sopulingai baisus...

-0-

Lietuvių suiminėjimas ir trėmimas į Archangelsko, Komi sritis, į Uralo anglies kasyklas vis gausėjo.

Pilni kalėjimai buvo iš karto ištuštinami, žiauriomis procesijomis gatvėmis dienos metu nuvaromi į geležinkelio stotį, kur laukė vagonai. Baisios nuteistųjų bei ištremtųjų sąlygos daugeliui be laiko užmerkė akis. Tačiau kiti išliko ir grįžo nepalūžę, net iš pirmosios raudonųjų okupacijos laikų. Kalbėjau si aštuoneris metus Komi respublikoje iškėlėjusiu inžinieriumi. Jis pasipasakojo, jog niekuomet nebuvo paabejojęs, jog Lietuvon jis sugrįš. Jo tikėjimas išsipildė.

Mano artimiausias gimnazijos draugas Alekas atrašinėjo man laiškus kas mėnesį iš Barnaulo srities Sibire. Rašė apie baisias gyvenimo sąlygas, vietinių gyventojų neraštingumą ir palinkimą į alkoholį. Labai charakteringa, jog lietuviai su sibiariškais visai nebebuvo bendravę. Visi puoselėjo tėvynės grįžimo viltį. Alekas pradėjo leisti slaptą laikraštėlį "Naujoji Aušra". Paskui mūsų susirašinėjimas nutrūko. Po kelių mėnesių slapta iš Barnaulo srities parvykusi panelė I. papasakojo, jog rusai pačiupe Aleko laikraštėlį ir uždarė jį į koncentracijos lagerį. "Tačiau Aleko niekas nepalauš", kalbėjo ji, Sibiro tremtyje užaugusi lietuvaitė.

-0-

Norėčiau pasakyti keletą žodžių apie Lietuvoje augantį jaunimą. Turime prisipažinti, jog nuolatinė komunistų propaganda ir gyvenimo sąlygos mažiems vaikams turi nemažos įtakos, darydamos juos labai atsargius ir vengiančius išsišokimų. Gyvenimas vergijoje išmoko vargo, bet palaužia tik nedaugelį — silpnesnius.

Štai keli mano klasės draugų pavyzdžiai. Daug žadėjęs poetas Paulius buvo kalinamas Lukiškyje, kankinamas. Bet išliko tvirtas, kaip visada. "Nieko jie iš manęs neišgavo ir nieko nepasirašiau!" pasakojo si man vėliau. Petras baigė

universitetą ir eina atsakingas pareigas Vilniuje. Jis neįkliūna, bet daug kam padeda. Česlovas baigė mediciną ir išliko tikrai taurus lietuvis. Vytautas dabar vadovauja geologinėms ekspedicijoms, pasižymėjęs gabumais toje srityje. Tai tik keli pavyzdžiai iš mano klasės draugų gimnazijoje. Vieni mūsų brolių sudeda kraujo auką tėvynėje. Jų eilėse turime ir daugumą mūsų vyskupų. Tačiau nemažiau tenka žavėtis ir tomis asmenybėmis, kurios mokėjo užimti augštas pozicijas ir, ten būdami, pagelbėti daugeliui. Apie vieną asmenį išsireikšta: "Tai bent vyras! Pusę viso pogrindžio išlaiko, o moka dar ir Stalino ordeną gauti!... Ilgai okupacijai tokių žmonių reikia.

-0-

Pagaliau, žodelis apie mieląją Alma Mater, Kauno kunigų seminariją. Žinojome savo paskirtį bolševikinėje santvarkoje, kur religija lyginama opijumui. Tačiau mokėmės, auklėjomės, rengėmės gyvenimui. Tai buvo savotiška autonomiška salelė okupuotoje Lietuvoje. Tiesa, mus visus tardė, grasino, mušė. Gyvenome pusbadžiu šaltose patalpose. Tačiau turėjome progos šviestis tamsioje tautos naktyje.

Pavyzdžiu imu profesorių, kuris visa siela atsidavė alumnų auklėjimui. Jo paskaitos pilnosios demokratijos, tikros tolerancijos temomis buvo mūsų visų giliai į širdį įsidedamos. Dievas duos, pamatysime tą jaunąją kunigų kartą ne tik išskentėjusią bedievybės viešpatavimą, bet kartu parengtą laisvos Lietuvos atstatymo darbams. Teleista bus man pakartoti to dvasininko, mūsų tiesiog vadinamo "Mokytoju", raginimus: "Nepalūžti, išlikti lietuviams, pasitikėti Dangaus Tėvo Apvaizda, visad prašyti lietuvių šventųjų bei kankinių užtarimo."

Kai atsisveikinau su mielaisiais seminarijos kurso draugais, jie nuoširdžiai man pareiškė, jog manęs nesmerkia dėl išvykimo; tačiau jie patys bevelėtų likti — kovoti kovojančioje tautoje.

-0-

Tokia yra mūsų tautos didžiojo skausmo mozaika. Noriu pastebėti, jog ne vien skausmas joje viešpatuoja. Ne! — Ten yra dar viena svarbesnė idėja — tai pagrįsta vilintis!

Rezistencijos šauksmas netilsta tėvynėje. Jis aidis visur — po laisvą ir nelaisvą pasaulį, kur tik lietuviškoji širdis beplaktų. Toji rezistencijos idėja mus visus jungia ir duoda pagrindo Didžiajai Vilčiai!

Dar 1949-aisiais metais gavau iš Lietuvos savo draugo laišką, prašantį, jog visi kurso draugai buvo išventinti kunigais, jog jis esąs paskirtas į Utenos apylinkę. Išpūdingai jis primena man apie didžią, šventą ir visų mūsų bendrą darbą. Ir laišką baigia šiais žodžiais: "Žinoki, Kęstuti, jog nei kilometrai, nei mirtis nepajėgia išskirti tų, kuriuos jungia meilė Kristuje".

-0-

Mieli Bičiuliai! — Jau daugelis metų prabėgo nuo kovo 21, 1947 m., kai apleidau brangiąją tėvynę. Daug ko gerai nebeprisimenu. Pagaliau, tebuvaу jauniklis filosofijos bei teologijos studentas ir nebuvau įsijungęs į organizuotą rezistenciją. Todėl mano duodami rezistencijos epizodai nei pilni nei patys charakteringieji. Tačiau jei šios mažytės žiežirbėlės skaidriai rastų atgarsio mūsų širdyse, tada tik pagalvokime — koks nuostabią gražus yra pats tautos rezistencijos židinyš!..

Kun. K. Balčys

Dvi konferencijos

Emigracijos ar tremties aplinkybėse, kurios kiekvieną veikia absorbuojamai ir niveliuojamai, svarbu juo dažniau susitikti vienminčiams. Drauge praleistos valandos atstato asmeninius bičiulystės ryšius, nukreipia dėmesį iš naujo į visuomeninius reikalus, pagilina idėjinus bei moralinius tų reikalų pergyvenimus. Šventiška nuotaika ir aukštesnė buvimo bei veikimo prasmė pragiedruliais lieka kuriam laikui pilkame kasdieniniame gyvenime.

-0-

Kad lengviau būtų susitikti, pernai buvo surengtos Amerikos Lietuvių Fronto bičiulių dvi zoninės konferencijos — Windsore (Kanadoje) gruodžio 4 ir New Yorke gruodžio 11—12.

Windsore dalyvavo bičiuliai iš Chicago, Detroito, Clevelando, Toronto ir paties Windsor. Po rengėjų, Windsor sambūrio, vardu žodžio, kurį pasakė agr. V. Barisas, konferenciją atidarė valdybos pirmininkas J. Brazaitis; prezidiumo nariai — E. Arbačiauskas (Detroitas), St. Dargis (Toronto), V. Naužius (Chicago), pirmininkavo pakaitomis. Sekretoriata buvo St. Dainys ir D. Jesaitytė. Darbų eilė buvo tokia: valdybos ir sambūrių pranešimai apie metų veiklą, LLK nario V. Vaitiekūno pranešimas apie metinę laisvinimo veiklą ir artimiausios politinės eigos perspektyvas, J. Brazaičio planas artimiausių metų veiklai, St. Barzduko pranešimas aktualiuoju Amerikos lietuvių bendruomenės ir jos tarybos rinkimo klausimu.

Iš apyskaitinių pranešimų buvo matyti, kaip veiklos iniciatyva vis labiau plinta pačiuose sambū-

riuose. Kiekvienas tų sambūrių reiškliai savaip individualiai. Ypačtingo veržlumo darbe parodyta Kanados sambūriuose. Šalia tarpusavio organizavimosi ir savo idėjų sumanaus skleidimo visuomenėje jie įsiliejo į kitas organizacijas, praktiškai kiekvienas iš narių priimdamas pareigą dalyvauti dar kuriam bent vienam kitam visuomeniniame darbe. Chicagos bičiuliai tlek pagausėjo, kad jiems veikti reikėjo sudaryti kels sambūrius ir juos apjungti bendra apygarda; cbicagiškiam visų buvo pripažinti didelį nuopelnai sudarius žurnalui "Į Laisvę" materialinę atramą ir palaikant gyvą ryšį su priaugančia karta. Detroito sambūris sumaniai pasireiškė populiarindamas rezistencinio veikimo Lietuvoje atminimą, Clevelando bičiuliai daugiausia įsiliedami ir savo jėgas skirdami veiklai lietuvių bendruomenės. Balfo ir kt. visuomeninių organizacijų ribose.

Kalbant apie artimiausią ateitį ir nusistatant bendras pažiūras į kertinius šio gyvenimo visuomeninius reiškinius, pažymėtinas vienas tų reiškinų supratimas ir pergyvenimas. Sustiprėjęs vieningumas mintyse, nusistatymuose, organizacijos linijoje — eiti savų pozityviu keliu, branginant kiekvieno pasireiškimą, Lietuvai naudingą, bendradarbiaujant su visais demokratiniais vienetais, su kuriais suveda tikslų ar konkrečių uždavinių bendrumas. Tie nusistatymai formuluoti rezolucijomis (kurios visuomenei žinotinos — spausdinamos skyriumi). Bet ir iš individualiai pareikštų minčių, iš kurių valdyba imsis sugestijų savo praktinei veiklai, aiškėjo, kad valdybos veiklos kryptis atitiko organizacijos narių valią.

Konferencijos dalyvius jungė ne tik bendras nusistatymas visuomeninio gyvenimo klausimais. Jungė ir jauki draugiška susitikimo atmosfera, kurią sudaryti daugiau-

IŠ AMERIKOS LF BIČIULIŲ

I. LIETUVOS LAISVINIMO REIKALAIS

PRIPAŽINDAMA, kad dabartinė "šaltojo karo" ar "šaltosios koegzistencijos" padėtis nežada greito sovietų pavergtųjų kraštų išlaisvinimo ir kad laisvės kova toliau reikalaus vis daugiau ryžto pačiai kovai ir daugiau tikėjimo teisės ir laisvės pergalei;

KONSTATUODAMA, kad ilgos distancijos laisvės kova juo labiau privalo vieningos vadovybės bei planingo veikimo ir kad ligi šiol tatai kliudė ne vien stiprėjančios vadistinio principo apraiškos laisvinimo organizacijoje bei veikloje, bet ir paties Vliko toliau gilėjanti vidaus krizė, nutolimas nuo rezistencinės dvasios veikloje ir prasilenkimas su moralės principais tarpusaviniuose santykiuose;

SIEKDAMA, kad vieningas Lietuvos laisvės kovų sąjūdis užsieniuose apjungtų visas gyvąsias demokratines laisvojo pasaulio lietuvių visuomenės jėgas ir, savo veikloje laikydamasis krikščioniškosios moralės, darbui telkdamas pajėgius asmenis, vadovaudamas Lietuvos laisvės kovoms šioje geležinės uždangos pusėje, vaisingai reikštųsi konkrečiais laisvinimo darbais;

KONFERENCIJA —

PRITARIA Lietuvių Fronto Bičiulių Valdybos ligšiolinei taktikai: esamų galimybių ribose savomis pastangomis pozityviai dirbti Lietuvos nepriklausomybei atstatyti ir išviejtos lietuvių žemės išlaikyti, bendradarbiaujant su kiekviena demokratine organizacija, siekiančia tų pačių tikslų moraliomis priemonėmis;

PAGERBIA Amerikos Lietuvių Tarybos veiklą, iškeliant Lietuvos bylą Jungtinių Valstybių Kongrese ir viešojoje tarptautinėje opinijoje;

POZITYVIAI VERTINA Lietuvos Laisvės Komiteto veiklą įjungiant Lietuvos laisvės kovos pastangas į bendrąsias sovietų

sia pasirūpino vietos sambūris, parinkdamas jaukias "Norton Palmer" viešbučio sales posėdžiams, bendriems pietums ir vakarienei. Vakarienės metu dalyvavo ir svečių, ir konferenciją karštais žodžiais pasveikino vietos lietuvių klebonas kun. Rudinskas ir bendruomenės pirmininkas Januška.

-0-

Viena savaitė vėliau konferencija New Yorke buvo vedama ta pačia išviršine tvarka. Atidarė valdybos pirmininkas, invokaciją sukalbėjo kun. K. Balčys (Amsterdamas); pirmininkavo pakaitomis B. Raugas

(Philadelphia), Dr. A. Musteikis (N. Y.) ir sekretoriavo A. Pocius (N. J.).

Tuos pačius klausimus nagrinėjant buvo prietos panašios išvados kaip Windsore. Pažymėtina šioje konferencijoje labiausiai sustojo dėmesys prie dviejų dalykų. Viena, prie bendruomenės tarybos rinkimų, apie kuriuos pranešimą padarė Loko pirmininkas prel. J. Balkūnas. Diskusijos išryškino, kad tarybos rinkimų procedūra dar neišaiškinta ir neišpopuliarinta visuomenėje; kad toje procedūroje, kurią numatė Lokas kandidatų sąrašams sudaryti, slypi grėsmė nukrypti ben-

KONFERENCIJŲ REZOLIUCIJŲ

pavergtųjų vidurio ir rytų Europos valstybių laisvinimo pastangas;

SUPRANTA ypatingą padėtį bei reikšmę tebeveikiančių Lietuvos diplomatinių bei konsuliarinių įstaigų, atstovaujančių Lietuvos valstybės nepriklausomybės tęstinumui, pageidaujama kai kurių jų veiklesnio įsijungimo į Lietuvos laisvinimą ir solidaraus bendradarbiavimo vieningose visų Lietuvos laisvinimo veiksmų laisvės kovos pastangose;

LAUKIA, kad Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ryžtingai pergalėtų, savo vidaus krizę būtinomis reformomis, gražinant rezistencinę dvasią į jo veiklą, pripažįstant moralės principų galiojimą tarpgrupiniuose santykiuose, konsoliduojant visas gyvąsias demokratines jėgas vieningame Lietuvos laisvės kovai užsieniuose vadovaujančiame organe ir visas savo pastangas pakreipiant konkrečių ir pozityvių Lietuvos laisvinimui darbų keliu.

STEBI su nuostaba ir susizavėjimu Laisvės Kovų Sąjūdžio rezistencijos reiškinius krašte ir visos tautos laikyseną okupacijoje, o išeivijos organizacijas bei asmenis ragina plėsti rezistencijos dienos tradicijas ir kitomis progomis palaikyti su krašto rezistencija dvasinį ryšį.

I. INFORMACIJOS REIKALAIS

KONFERENCIJA pripažįsta gyvai reikiant enciklopedinio pobūdžio informacinio leidinio apie Lietuvą svetimomis kalbomis, taip pat pabrėžia didelę reikšmę Lietuvos reikalui lietuvių literatūros, meno dainos, mokslo dalykų pateikimo svetimiesiems.

KONFERENCIJA sveikina Studentų Ateitinių Sąjungos ir Lietuvių Studentų Sąjungos gražias pastangas informuoti sve-

druomenei nuo nepartinio pobūdžio struktūros. Dėl to New Yorkas dar karščiau nei Windsoras pasisakė, kad renkamųjų kandidatų sąrašas būtų sudarytas vienas abėcėline eile, neskaidant jo į šlokias ar tokias grupes. Pabrėžtas taip pat reikalas, kad bendruomenės priekyje būtų žmonės, kuriems labiausiai rūpi kultūrinio gyvenimo reikalai ir kurie tais reikalais daugiausia nusimano. Kitas specialus čia iškeltas klausimas — buvo pabrėžiama mintis palaikyti ir populiarinti rezistencinės dienos tradicijas, palaikyti ir kitomis progomis tarp lietuvių, ypačiai tarp jaunimo,

gyvą laisvės kovų ir jos kovotojų atminimą. Ta prasme papildytos ir rezoliucijos.

Konferencija baigta bendra vakariene, prie kurios jaukumo prisidėjo dar humoristinė dalis žodžių ir vaizdais su politinio gyvenimo, "veiksnių veiklos" ir pačios LF organizacijos "išvirkštine" puse.

Gruodžio 12 buvo uždaras su kviestiniais svečiais posėdis — valanda laisvės kovotojams pagerbti. Jis buvo kitoks nei įprastiniai minėjimai. Nebuvo sveikinimų ir prakalbų. Nebuvo pirmininkavimo ir kalbėtojų pristatinėjimo, kuris iš-

IŠ REZOLIUCIJŲ

timuosius apie Lietuvą anglų kalba leidžiamais biuleteniais. Šios pastangos yra vertos bendrųjų Lietuvos laisvinimo fondų paramos.

KONFERENCIJA vertina ir brangina tuos asmenis, kurie sava iniciatyva ir pastangomis pozityviai kelia Lietuvos vardą ir jos reikalus tarp svetimųjų, o taip pat stiprina pačių tremtinių bei išeivių kūrybinius bei tautinius nusiteikimus.

III. LIETUVYBĖS IŠLAIKYMO REIKALAIS

KONFERENCIJA pasisako už Lietuvių bendruomenės organizacijos stiprinimą, nes tik pajėgi, moraliai ir materialiai visu lietuvių palaikoma ir remiama bendruomenės organizacija gali įveikti didžiuosius lietuviybės išlaikymo sunkumus. Bendruomenės tarybos sudarymą konferenciją laiko labai svarbiu dalyku. Taryba turi išreikšti ne tik lietuvišką dvasią ir bendruomenines nuotaikas, bet ir sutelkti pačias aktyviausias lietuviybės išlaikymo jėgas. Todėl konferencija pasisako už bendrą sąrašą iš labiausiai lietuviybės reikalams atsidėjusių žmonių, įpareigoja LF bičiulius aktyviai dalyvauti tarybos rinkimus organizuojant ir plačiuosius lietuvių sluoksnius bendriesiems lietuviybės išlaikymo reikalams skatinant ir patraukiant.

KONFERENCIJA pabrėžia reikalą LF bičiuliams aktyviai moraliai ir materialiai remti į lietuviško gyvenimo srovę įsiliejusio lietuvių akademinio bei apskritai mokyklinio jaunimo darbus ir užsimojimus. Konferencija skatina bent vienos valandos uždarbį skirti Lietuvių Studentų Šalpos Fondui.

KONFERENCIJA didžiuojasi Bendrojo Amerikos Lietuvių Šalpos Fondo dešimtmečio atliktais darbais ir kviečia LF bičiulius BALFui talkinti ir jo pastangas remti.

blaško. Tebuvo vaizdai — epizodai po 10—15 minučių, paskaityti tų asmenų, kurie tiesiogiai rezistencijos ir kovų įvykiuose dalyvavo ir juos pergyveno. Iš pirmosios sovietinės okupacijos laikų buvo Dr. A. Damušio atsiminimai apie 1941 sukilimo organizavimą (skaitė B. Račkauskas); iš rezistencijos vokiečių okupacijai vaizdą davė A. Počius apie vieną iš to meto pogrindžio organizatorių — kap. Gužaitį; iš antrosios sovietų okupacijos laikų pateikė pergyventų vaizdų pyne kun. K. Balčys, palikęs Lietuvą 1947. Su daina šiltai įsijungė į šių atsiminimų atmosferą A. Gaigalai-

tė (Philadelphia), pianu palydima Kecalaitės, o H. Kačinskas paskaitė epizodą iš J. Daumanto knygos "Partizanai už geležinės uždangos" ir paskui su dideliu įsijautimu du partizaninės poezijos eilėraščius. Crescendo kylanti nuotaika viršūnę pasiekė, kada kun. K. Balčiui prie pianino intonavus visi minėjimo dalyviai sudainavo dvi partizanines dainas ir užbaigė minėjimą Lietuvos himnu.

Tai buvo kankas nauja, kas prašneko betarpiškai į žmogaus pergyvenimą; kas iš minėjimo išėjusiam dalyviui paliko jausmą, jog širdžiai buvo šviesiau.

Praėjusieji metai laisvinimo baruose

Politinėje - diplomatinėje srityje, be abejojimo, praėjusiųjų metų svarbiausias įvykis buvo **JV KONGRESINĖS KOMISIJOS TARDYMAI** dėl sovietinės agresijos Baltijos kraštuose. Lig šiol tardymo duomenys sutraukti į 4 pranešimus, kurių I ir 3 liečia išimtinai Baltijos valstybes. Pirmajame pranešime dėmesio vertas J. F. Dulles teigimas, kad JV "nepasiruošusios siekti apgaulingo saugumo, mainikaudamos su pavergtųjų viešpačiais ir tuo patvirtindamos pavergimą" ir kad JV "nežiūri į konferencijos stalą, kaip į vietą, kur savo principų atsižadama, bet žiūri, kaip į vietą, kur principai turi nulemti".

Šioks JV politikos principingumo pabrėžimas yra išidėmėtinas, turint prieš akis išplitusį koegzistencijos šūkį.

Pirmajame pranešime yra sutelkta nemaža vertingos Lietuvos laisvinimo kovai teisinės — politinės medžiagos. Ji būtų buvusi dar geresnė, jei mes patys būtume buvę daugiau pasirengę. Lietuvos atstovybė pateikė pirmajame parodyme tik pagrindines sutartis. Lyg ne atstovybės uždavinys ir pareiga tokioje byloje pateikti ir sovietinę agresiją bei jos padarinius įrodančią medžiagą? Ir kuo paremtas mūsų diplomatų kalkurių duomenų frizavimas? Kai ta pati atstovybė Jungtinėms Tautoms yra teigusi, kad iš Lietuvos deportuota 550,000, tai Kersteno Komisijai jau deportuotųjų kiekį sumažina iki

IŠ PARTIZANŲ DAINŲ

*Aš verkiau parimus tarpvartėj darželio,
Kai paspaudęs ranką, tyliai išėjai.
Ašarom sidabro verkė rūtos žalios,
Verkė sutemose skęsdami rytai.*

*Kas paklaus, kodėlgi ašaros man rieda?
Kas man ravint rūtą "Padėk Diev" sakys?
Kas akis manąsias atras lino žiede?
Kas, oi kasgi širdį mano suramins?*

*Tyliai mėto šėivą staklės ažuolinės.
Plonos drobės tiesias taip baltai baltai.
Rankšluostin įausiu "Lietuva tėvyne,
Tu didvyrių žemė, mes tavo vaikai".*

*O kai mūs žemelė bus nuo kraujo soti,
Ir kai tu sugrįši čia su žirgeliu,
Aš vandens parnešiu moliniam qsooty,
Duosiu nusišluostyt rankšluosčiu nauju.*

300,000. Kuo pagrindu? Arba vėl buv. Krašto apsaugos ministerio parodymas? Užtuot pateikęs to mecto lemtingų įvykių aiškų vaizdą, jis liudija tik atsakingųjų menkystę. Savotiškai taip pat atrodo buv. "liaudies vyriausybės" atsakingo pareigūno liudijimas, kad partijos liepusios savo žmonėms bendradarbiauti tai "vyriausybei".

Trečiasis pranešimas yra studijinė medžiaga apie Baltijos valstybių praeitį, konstitucinę raidą, jų padėtį II-ojo Pasaulinio karo pradžioje ir tt. Ypač platus lietuviškų dokumentų skyrius. Gaila, kaiku rie jų paskelbti su klaidomis, kurios nesąmoningai kartojamos pačios komisijos baigiamajame žodyje. Antrojo ir ketvirtojo pranešimo medžiaga daugiau liečia Lenkijos, Rumunijos, Vengrijos, Bulgarijos valstybes. Pačios komisijos išvados, kaip telsminė procedūra autoritetingo organo prieitos, turi svarbios telsinės — politinės reikšmės. Kai JV Kongreso komisija skelbia oficialiai, kad "yra neginčijamai teigiamai įrodyta, jog Estiją, Latviją, ir Lietuvą Sovietų Sąjunga jėga okupavo ir neteisėtai aneksavo: kad Sovietų Sąjungos rėmimasis 1940 m. liepos mėn. tariamai laisvais ir savanoriškais rinkimais ir jų išdavojė susidariusių parlamentų priimtomis rezoliucijomis, prašančiomis Lietuvą, Latviją, Estiją pripažinti sovietinėmis respublikomis, — yra melagingas ir neatitinkamas faktų", — tai šitie JV Kongreso komisijos konstatavimai, nors patiems lietuviams seniai žinomų dalykų, tarptautinėje politikoje turi didelės vertės. Lygiai reikšminga ir komisijos išvada, kad sovietinė okupacija Lietuvoje yra viena iš tarptautinės įtampos priežasčių ir sudaro grėsmę pasaulio taikai. Svarbios ir rekomendacijos Valstybės Sekretoriui imtis reikiamų žingsnių Jungtinių Tautų dėmesiu

į sovietinę taikos grėsmę atkreipti ir JV delegacijai Jungtinėse Tautose pavesti iškelti klausimą, kad Jungtinės Tautos pasisakytų už greitą ir pilną sovietų karinių, policinių ir administracinių jėgų evakuavimą iš Baltijos valstybių. Žinoma, kongresinės komisijos patarimai vyriausybės neįpareigoja. Bet turi reikšmės viešajai opinijai. O tatai taip pat svarbu.

Ar ALTo pateikti į bylą rašytiniai liudytojų pareiškimai bus įtraukti įrodomąja medžiaga, lig šiol neaišku. Oficialiai visus laurus dėl kongresinės komisijos priskiriame ALTui. Faktiškai didelį įnašą yra padarę ir LLK. Apskritai, bendradarbiaujant Kersteno komisijai tarp ALTo, pasiuntinybės ir LLK stigo nuoširdaus tarpusavinio bendradarbiavimo, ir tas reikalui nebuvo naudinga.

SOVIETŲ PAVERGTŲJŲ TAUTŲ APSIJUNGIMAS yra antras reikšmingas praėjusių metų laisvinimo pastangų reiškinys. Sovietų pavergtųjų valstybių jungtinė atstovybė turi keleriopos reikšmės. Pirmiausia jos reikšmė eina jau iš to, kad Jungtinių Tautų pačioje pašonėje susidarė garsiakalbis, kuris nuolat šaukia apie Sovietų Sąjungos agresiją ir kitus tarptautinius nusikaltimus laisvei, taikai, teisei bei žmoniškumui. Galima apsimesti jo negirdint, bet faktiškai jis veikia. Jis aidu ataidi kiekvieną Sovietų Sąjungos siūlymą, kiekvieną tarptautinės ar vidaus politikos žingsnį.

PJT Seimas šiais metais turėjo 12 posėdžių. Jis įteikė Jungtinėms Tautoms protestą dėl Čekoslovakijos ir Lenkijos dabartinių delegacijų Jungtinėse Tautose neteisėtumo; protestą del Baltijos valstybių užgrobito; deklaraciją, kad pasaulio taika galima tik respektuojant asmens teises ir tautų apsispren-

dima; rezoliuciją dėl tarptautinių nusikaltimų kodekso; rezoliuciją, kad Jungtinės Tautos pasmerktų sovietų agresijos veiksmus ir sudarytų sąlygas sovietų pavergtų valstybių nepriklausomybei atstatyti; raportą apie Sovietų Sąjungos karinius pasirengimus okupuotose kraštuose; rezoliuciją dėl neteisėtų Bulgarijos, Rumunijos, Vengrijos režimų; rezoliuciją dėl sovietinio sumanymo agresijos aptarimo reikalu; rezoliuciją dėl prievartinių darbų; rezoliuciją dėl deportacijų; rezoliuciją dėl religijos persekiojimo; rezoliuciją apie moterų padėtį sovietų pavergtuose kraštuose; rezoliuciją dėl sovietų siekimo per mainų santykius griauti tarptautinį ūkį ir stiprinti sovietų karo mašiną; rezoliuciją dėl profesinių darbininkų organizacijų padėties; rezoliuciją sovietinio genocido reikalu; rezoliuciją dėl Kersteno Komisijos išvadų panaudojimo. Be to, pasisakė dėl Europos apsijungimo, dėl Indokininijos paliaubų sutarties nuostato, kuriuo karo belaisviai, kovoję po Prancūzijos vėliava, verčiami grįžti į savo kilimo kraštus, kur jie traktuojami kaip nusikaltėliai. PJ Seimas priėmė atsisaukimą į pasaulio laisvąsias tautas. Taigi PJT aprūpina medžiaga Jungtinių Tautų laisvųjų valstybių delegacijas.

Lietuvai šis jungtinis pavergtųjų valstybių organizmas dar ir tuo reikšmingas, kad mūsų byla sulygina su kitų sovietų pavergtųjų valstybių byla.

Jei tautinių atstovybių vidaus santykiai arba bendra tarptautinė padėtis nesudarys kliūčių šiam pavergtųjų jungtinių tautų pastoviu pavergtųjų forumu, tai su laiku PJT gali tapti vienu iš pagrindinių antisovietinės rezistencijos politinių veiksmų. Lietuvos įnašą šiame junginyje energingai atiduoda LLK.

BERLYNO, ŽENEVOS, CARACASO KONFERENCIJOS taip pat davė progos laisvinimo pastangoms pasireikšti.

Pan-Amerikos konferencija Caracase sovietų pavergtųjų kraštų tiesiogiai nelietė. Bet netiesiogiai galėjo turėti nemažos reikšmės. Tačiau JV siekiant Amerikos kontinentą konsoliduoti prieš sovietinį pagrindį, Centro ir Rytų Europos patirtis santykiuose su sovietais Europos pavergtųjų valstybių padėtį ir pavaizdavo sovietų pavergtųjų kraštų atstovų telegrama iš New Yorko J. F. Dullesui į Caracasa.

Berlyno ir Ženevos konferencijose prie derybų stalo atsisėdus ir Sovietų Sąjungai, Centro ir Rytų Europos klausimai galėjo būti prisiminti. Todėl suprantamas ir lietuviškųjų veiksmų aktyvumas. Viliakas per Augštuosius Komisarų Bonnoje įteikė raštą Dullesui, Edenui ir Bidault, prašydamas ta proga priverst Sovietų Sąjungą atitraukti iš Lietuvos savo kariuomenę ir policiją ir atstatyti Lietuvos suverenumą vykdydamą. Lietuvos atstovai Londone, Paryžiuje ir Washingtone savo keliu įteikė notas, ribodamies prašymu nepripažinti Lietuvos aneksijos. LLK bendrai su kitais Centro ir Rytų Europos Jungtinėse Valstybėse esančiais tremtiniais priminė Bidault, Dullesui ir Edenui tautų apsisprendimo principus ir Bermudų konferencijoje sutartus pagrindus. Dr. Karvelis Vokietijoje veikiančios Baltų Tarybos vardu buvo ir Berlynan nuvykęs. Nežinia kurio veiksnio paveiktas Dulles savo argumentuose Berlyne prisiminė Molotovo savo laiku taikingiausių žodžius Baltijos valstybėms ir Sovietų Sąjungos agresijos veismus jų atžvilgiu.

Ženevos konferencija, nors buvo skirta tik Tolimųjų Rytų problemoms, įgalino Dulles pavaduotoją

Bedell Smith Sovietų Sąjungos atžvilgiu pakartoti Dulleso berlyniškį pareiškimą apie Baltijos valstybių patirtį santykiuose su Maskva. Buvo paleistas gandas, kad vistiek Zenevoje Mendes-France su Molotovu ir Baltijos kraštų padėtį lietu. Vėlesnės žinios iš Europos ta gandą paneigė, teigdamos, kad "nieko nėra įvykę, kas galėtų Lietuvos laisvinimo veiklą trukdyti. Padėtis nėra pasikeitusi".

PRIVERČIAMIEJI DARBAI, GENOCIDAS ir kiti asmens teises liečią dalykai laisvinimo pastangose sudaro taip pat reikšmingą gabalą.

1953 m. Jungtinės Tautos priverčiamųjų darbų klausimą savo darbotvarkėje, atrodo, sąmoningai buvo palikusias 1954 metams. Kad, problemai esant nebaigta, JT forume galėtų atskleisti sovietinę tikrovę ir veikti sovietinę praktiką. Mūsų veikla pažymėtina dviem atžvilgiais — pastangomis deportacijas įtraukti į priverčiamųjų darbų tiriamąjį procesą ir pastangomis išryškinti okupuotosios Lietuvos darbo sistemą ir darbininkų padėtį. Pastaruoju klausimu šalia pastangų per PJT pažymėtinos ir gegužės 1-sios proga pasireiškusių sovietų pavergtųjų kraštų darbininkų atstovų bendru manifestu ir bendromis rezoliucijomis, taip pat prie Vidurio ir Rytų Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos veikiančios Centro Europos Krikšč. Profesinių Sąjungų Federacijos veikla. Kova su priverčiamuoju darbu susilaukė talkininko iš sovietinės Kinijos saugumo ministerio ta prasme, kad tas ministeris Jungtinėms Tautoms suteikė apščiui duomenų apie priverčiamuosius darbus sovietinėje Kinijoje, pripažindamas jų sovietinę kilmę ir pavyzdį. Priverčiamųjų darbų klausimu ir Vlikas yra Jungtinėms Tautoms įteikęs raštą.

Gegužės 3 d. Sovietų Sąjunga lyg

ant patyčių genocido konvencijos didiesiems apologetams ją ratifikavo. Aišku, sovietai neratifikuoję konvencijos, kuri būtų paveikusi ginklas prieš juos pačius.

VOKIETIJOS ATVEJIS būtų atskira pastraipa laisvinimo pastangose. Bet šis atvejis, — prasidėjęs ELTOS gegužės 7 d. pranešimu, kad "formaliai sutvarkytas Auswaertiges Amte Vliko delegato pristatymas Lietuvos respublikai atstovauti" ir tos pačios ELTOS lapkričio 1 d. pranešimu tuo tarpu išsirutuliojęs tik iki Lozorničio prašymo Bonnai leisti įsteigti "Dienststelle des Chefs der litauischen Diplomatent", — yra taip gerai visiems žinomas, kad čia neverta jo aiškinti. Bonnos atvejis vadistines užmačias ypatingai išryškino. Vadistinio principo atstovai pasirodė ir patį Lietuvos reikalą subordinuoją vadizmui, pagal taisyklę — jeigu ne aš, tai nereik ir Lietuvos.

VLIKo, VT, MLT pirmininkų atsilankymas Amerikoje ir vadina moji politinė lietuvių konferencija, buvo tikėta, duos geresnių rezultatų. VLIKo ir VT pirmininkų politinė misija kaip ji buvo suplanuota, nebuvo sėkminga. ALTas pervertino savo pajėgumą bei įtaką, tiksliau — pajėgumą bei įtaką IV Kongreso atstovų ar senatorių Valstybės Departamento nusistatymui. Ta itaka pasirodė reliatyvi. Politiniu atžvilgiu jau sėkmingesnis buvo Valstybės Departamente apsilankymas MLT pirmininko Simonaičio, kuriam Mažosios Lietuvos problema pavyko sudominti Valstybės Departamento sluogsnius. Deja, tų sluogsnių prašymas tebelaukia patenkinamas. Tik kadangi tam patenkinimui reikia atsidėjus padirbėti, tai nei "šefas", nei Vlikas dėl šios "kompetencijos" nerodo iniciatyvos varžytis. Ir gali taip atsitikti, kad Valstybės Departamento susidomėjimą Maž Lietuvos proble-

ma ne mūsieji, bet vokiškieji veiksniai pirmieji patenkins, nors MLT veikia nuo 1946 m. gegužės 24 d. o to galima laukti, nes Bonna jau padarius del to atsilankymo savo pareiškimą VLIko ir Lozoraičio delegatams.

VLIko ir VT pirmininkams atvykus į JV, LLK projektavo sukviesti bendrą VLIko, diplomatų, ALto, LLK žmonių bei atitinkamų ekspertų Lietuvos laisvinimo ir lietuvišbės išlaikymo studijinę konferenciją. Tam betgi nei vlikininkai, nei altininkai nepritarė. Gegužės 18—19 įvyko improvizuota informacinė konferencija. Jos reiksmė — jokia.

Europoje pastaraisiais metais pastebėtinai sumenkėjo pajėtis oficialių ar pusiau oficialių institucijų pavergtųjų Centro ir Rytų Europos kraštų reikalams. Savo laiku stipriai reiškusi Europinio Sąjūdžio Centro ir Rytų Europos Komisija, britams atsisakius įai savo paramą, vos bekruta. Patarinamojo Europos Seimo analoginė komisija taip pat menkai tesireiškia. Gal dėl to pagyvėjo privačios pastangos per "Association France-Baltique", "L'Union pour la Defence des peuples oprime", per Rytų Europos Sąjūdį Europai Apjungti, per "France-Europe de l'Est", per bendrus komitetus su ukrainiečiais, armėnais, kaukaziečiais, neskaitant pažymėtinos veiklos vadinamų partinių internacionalių. Iš jų ypač aktyviai reiškiasi J. V-se treptinių krikščionių demokratų ir valstiečių. Juose ir lietuvių atitinkamos grupės reiškiasi.

INFORMACIJOS SRITYJE tenka atžymėti vienkartinus ir periodinius įvykius. Liepos 1 d. "Laisvės Dienos" manifestacija New Yorke prie laisvės statulos, Sao Paulo 400 metų sukaktį minint tarptautinės parodos lietuviškas skyrius, Vasario 16 ar Birželio 14—15 minėjimai,

Lietuvos - Latvijos Estijos žemėlapio išleidimas (nelietuvių iniciatyva ir pastangomis), senatoriaus Douglas rezoliucijos priėmimas JV Senate, bolševikų revoliucijos dienai (lapkr. 7) priešpriešiais pastatymas Nežinomąjo Kalinio Dienos, spaudos atgavimo sukakties minėjimas, tiesa, menkai teišneštas ir tarptautinę plotmę, arba lig šiol savam reikalui nepanaudota Lietuvos Statuto sukaktis. Iš praėjusių metų leidinių informacijos srity pirmiausia minėtina Kolumbijoj išėjusi Čibiro "El Imperio del Genocido". Brazilijoj išėjo "Lituania". Vlikas išleido "Les Martyrs de Lithuanie" ir "Le sort des Etats Baltes". New Yorke išėjo brošiūra "Assembly of Captive European Nations". Mūsų tautinėje informacijoje žymi vieta tenka arkivysk. Matulaičio beatifikacijos bylos eiga, taip pat įvairioms meno parodomoms svetimiesiems, kaip Gaidiko. Viesulo ir kt.

Iš periodinių informacijos dalyku pažymėtini ELTOS mėnesiniai biuletiniai vokiečių ir italų kalbomis, New Yorke pasirodęs "Baltic Review", Londone — "East and West". Svarbus vaidmuo informacijos srityje tenka skirti ir Romos bei Madrido radijų lietuviškoms valandėlėms.

Apskritai mūsų eilinė informacija neblogai apsitvarkius. Tiesa, pasigendame angliškos ir ispaniškos ELTOS ir ypač pasigendame rimto išsamaus informacinio leidinio apie Lietuvą svetimomis kalbomis, jau nekalbant apie mūsų atskirų problemų studijinę informaciją. Ne be pagrindo prof. Z. Ivinskis jau ir viešai guodėsi, kad tokie pvz. Karaliaučiaus archyvai šiandien lengvai prieinami, tik veiksniai į tą galimybę neatkreipia reikiamo dėmesio. Ar ne juokinga. Prūsų Lietuvos studijos tariamai vykdomos New Yorke, ne Goettingene, Kiely-

je ar Romos archyvuose. Prof. Z. Ivinskis jau kelinti metai triūsia Romos archyvuose. Bet ar kuriam veiksmui atėjo galvon jį ten panaudoti Lietuvos reikalams? O juk tai reta galimybė.

LIETUVYBĖS IŠLAIKYMO SRITIS tenka paliesti dėl to, kad pačios laisvinimo pastangos glaudžia! slejasi su lietuviybės likimu. Lietuviybė yra šių pastangų pagrindinė versmė. Neskaitant JV, laisvajame pasaulyje skaičiuojame apie 150.000 lietuvių: Argentinoje 40.000, Australijoje 7.900, Austrijoje 183, Belgijoje 200, Brazilijoje 43.000 (vien Sao Paulyje 12.000, neskaitant Brazilijoje gimusiųjų), Britanijoje 9.000 (6.000 senųjų ir 3.000 naujųjų), Danijoje 182, Italijoje 185, Kanadoje 20.000, Kolumbijoje 500, Prancūzijoje 1500, Šveicarijoje 260, Šveicarijoje 50, Urugvajuje 10.000, Venecueloje 2.000, Vokietijoje 7.500 (Lietuvos piliečių 3.400), Zelandijoje 200.

Vien tremtinių laisvajame pasaulyje ne mažiau kaip 1.200 studijuoja augštąjį mokslą. Lietuvių studentų sąjungai priklauso 576 tremties studentai. Australijoje yra 49 lietuviai studentai, Kanadoje 118, Argentinoje per 100 senosios ateivijos studentų.

Nors prof. Stanka savo laiką yra kėlęs tarptautinio universiteto mintį, tačiau betkurio pavidalo tautinė augštoji mokykla išėivijoje mums perdaug graži svajonė, kad taptų realybe. Realesnis dalykas tautinė vidurinė mokykla. Bet ir šios rūšies mokyklą net ir JV lietuviai lig šiol nestengia suorganizuoti. Išimties sąlygomis veikia Vasario 16-sios gimnazija ir TT seleziečių gimnazija Castel Nuovo don Bosco. Suprantama, po šėlmos eina pradžios mokykla su savo vaidmeniu lietuvibei. Bet, jei tiesą pasakė VT pirmininkas Vlikui, o jis pasakė, kad "tenka labai apgalies-

tauti, kad iki šiol pasaulyje nėra nė vienos savos normalios pradžios mokyklos", — tai tikrai lietuviybės išlaikymo mokyklinė atrama lig šiol labai apleista. Lig šiol tesančios 45 vargo mokyklos. Žinoma, pradžios mokyklai pagrindas yra pati lietuvių bendruomenė. Deja, visuos senosios išėivijos kraštuos (Argentinoje, Brazilijoje, Jungtinėse Valstybėse, Urugvajuje) bendruomenės organizacijos sudarymės labai sunkiai teprigyja, ir valsių dar neveikliai galės nešti. Būdingas faktas, kad senosios išėivijos atramos neturi latviai bei estai, bazuodami savo bendruomenės organizaciją tik tremtiniais, vra nepalyginti geresnėje padėtyje kaip lietuviai.

Jungtinių Valstybių lietuviai tik ateinantį pavasarį rinks savos bendruomenės pirmąją tarybą. Jai pagal įstatus atitenka vyriausias vaidmuo lietuviybės išlaikymo rūpesčiuose. Be abejojimo, taryba savaime dar nebus kokia panaceja, kuri išėivijos lietuviybės menkėjimo visas ligas kaip ranka nuimtų. Ji bus tik viena iš priemonių lietuvibei ugdyti ir palaikyti. Žinoma, yra svarbu, kad šioji pagrindinė priemonė būtų gera ir savo uždaviniams tinkama. Todėl tarybos sudarymu susidomėti dera kiekvienam lietuviui, juo labiau tremties dvasiai rezistuojančiam lietuviui, kurį jau patis dalyvavimas rezistenciniame sąjūdyje įpareigoja lietuviybės išlaikymo reikalus visada statyti savo visuomeninių pareigų bei gyvybinių uždavinių pirmojoje eilėje.

LAISVINIMO PASTANGŲ FINANSINĖ SRITIS, be abejojimo, taip pat labai reikalinga. Praėjusių metų ALTo, LLK ir VLIKo bendra apyvarta bus buvus apie \$200.000. P vz. ryšium su Kersteno Komisijos vestais tardymais vien ALTas turėjo apie \$38.000 išlaidų,

Vieno posėdžio klausimai

Vliko posėdis gruodžio 15—17 rodo, kiek daug energijos tenka skirti kovai dėl Vliko organizacijos išlaikymo, palyginti su energija, skiriama Lietuvos reikalui.

1. Kova su stabdžiais. Pirmiausia svarstyta Vliko statuto keitimą galima vertinti kaip Vliko daugumos pastangą pašalinti stabdžius, kuriais Vlike esanti opozicija grasino sutormozuoti Vliko organizacijos funkcionavimą. Opozicija, kurią sudaro keturios grupės — tautininkai, laisvės kovotojai, Ūkininkų Partija ir soc. dem. — grasino neleidžiant perrinkti Vliko ir VT pirmininkų, nes be jų vieno (septinto) balso dauguma su šešiais balsais nesudaro statuto reikalaujamų tam tikslui 2/3 balsų. Opozicijos suplanuotas stabdžius dauguma apėjo tuo būdu, kad pakeitė statuto 10 ir 26 str. nutarimu: **Vliko ir VT pirmininkus bei narius Vlikas renka absoliutinė balsų dauguma** (vietoj 2/3); panaikintas taip pat 1952 rugsėjo 3 nutarimas, kad pirmininkai renkami tik vieneriems kalendariniams metams. Pakeitus statutą, opozicijos stabdžiai šiuo reikalu nustojo veikę. Vadistinius siektus palaikančios trys grupės nebegali stabdyti Vliko veikimo, o vadizmo reikšėjui kaip tik yra intereso, kad

Vlikas būtų, bet neveiktų. Su tomis grupėmis bendroje opozicijoje dalyvauja soc. dem. atstovas nebegali paremti jokiomis sankcijomis savo reikalavimo — kelti Vliką į Ameriką. Tos rūšies Vlikui spaudimas, kuris būna organizuojamas ir čia Amerikoje, taip pat prarado dalį efektyvios verčiamosios reikšmės. Kuriam laikui Vliko padėtis “stabilizuota”, įgalinant palikti Vliką ir toliau Reutlingene be atmainų. Tiesa, kaikurie iš opozicijos aną gruodžio nutarimą vadina perversmu, tvirtindami, kad ir statutas pakeistas neteisėtai, kad jam pakeisti reikią 2/3 balsų arba net grupių vieningo susitarimo. Šitas tvirtinimas pagrindo neturi, nes jis priešinasi ligšiolinei praktikai, kurioje Vliko statutas buvo priimamas ir keičiamas pačiame Vlike įprastine tvarka. Tačiau dūmų dėlto kilo nemaža.

2. Pusmetinė veikla. Pusmetinės veiklos apyskaitas, kurias tarnybų valdytojai padarė šiame posėdyje, Eltos Informacijos Nr. 34 paskelbė dvi — Lietuvybės Išlaikymo ir Informacijos. LIT pusmetinis balansas skurdus: teparuošė drauge su švietimo taryba “kultūrinių reikalų planą” Vokietijoje; “inventarizavo” medžiagą, kuri ateina apie lietuvius iš kolonijų ir “yra numatūs” (ir tai priklauso prie veiklos apyskaitos!) drauge su švietimo komisija “nustatyti” eilę lituanisti-

neskaitant LLK ir VLIKO tam reikalui išleistų sumų. Nemažos pozicijos išeina ir vadinamoms administracijos išlaidoms. Jos neišvengiamos, bet ir daugiausia neišskumų sukeliančios.

Išskirtinėje padėtyje lėšų atžvilgiu yra Lietuvos Banko depozitų likučiais pasinaudojant diplomatai. Tai Lietuvos mokesčių mokėtojų sudėtos lėšos. Pagal demokratinus principus valstybės lėšų naudojimas yra tautos atstovybės

kontrolėje. Biudžeto nustatymo teisė yra pagrindinė demokratinio seimo teisė. Be to, valstybės lėšų atsiskaitymą prižiūri Valstybės kontrolė. Šiandien mūsų diplomatų naudojamam biudžetui nustatyti ir atsiskaitymų tikrinti kompetentingų normalių demokratinų institucijų neturime. Bet kad sąmoningai vengiama ir betkurio jų pakaitalo, tai nėra nei demokratiška, nei, pagaliau, pateisinama.

P. Juodvalkis

kos referatų. Jei tarnybos uždavinys paremti ir kitų darbus lietuviškos išlaikymo srityje, tai tokia parama buvo teikiama bibliografijos leidiniui "Knygų Lentynai" ir Lietuviškos archyvu. Jei iš surenkamų Tautos Fondui lėšų lietuviškos palaikymo reikalui eina tik tiek, tai lėšos paskirstomos vargiai proporcingai pagal darbo svarbumą ir realias to darbo galimybes.

Iš valdytojo K. Žalkausko pranešimo aiškėjo, kad atkrito subsidijavimas lituanistinio archyvo Berne, vadovaujamo Dr. A. Geručio, kai ten ėmęs direktivas duoti S. Lozoraitis. (Įdomus tarpusavio santykių ženklas: kai tarnyba paklausė Dr. Gerutį, keno priklausomybėje yra archyvas, tai jo tvarkytojas, kuris lig šiol ėmė iš Vliko pinigų, dabar visai neatsakęs). Labai nusiskundė valdytojas dėl partinio elemento brukimo į bendruomenės organizaciją. Turėjo, be abejo, prieš akis Vokietijos bendruomenės rinkimus, kurių nerimtas partinis vykdymas kompromituoja ne tik bendruomenę, bet gali atsliepti ir jos žinioje esančiai gimnazijai. Valdytojo susirūpinimas šiuo reikalu yra teisingas ne tik Vokietijai, bet ir betkurio krašto bendruomenėi.

Kitoks yra Informacijos Tarnybos pranešimas — konkretus ir realus apie išleistus Eltos biuletenius lietuviškai, vokiškai, itališkai, apie radijo klausymą ir jam medžiagos ruošimą, apie spaudos konferencijas. — Tik kuriozų nuskamba pranešimas apie rengiamą brošiūrą "Kas yra Vlikas". Tokia brošiūra turėjo išeiti ar ne 1951, kada tarnybos valdytojas buvo T. Sidiškis; gabalas net buvo atspausdintas "Eltoje". Neparašius per tiek laiko, ar dabar bevarta aiškinti, kas yra Vlikas...

3. Klausimas dėl L. R. Kryžiaus. Išrinkta šiame posėdyje nauja

L. R. Kryžiaus valdyba; jos priekis dabar — kun. Dr. L. Gronis. Nuo to laiko, kai Balfas savo gėrybes tiesiog išdalina, Kryžiaus veikla labai susitraukė. Mėginta dar organizuoti lėšų iš Šveicarijos, mėginta iš Amerikos... Čia kaip tik praverstų, kad nauja valdyba išsiaiškintų ir viešumai paaiškintų, kiek buvo įvykdytas bene 1953 rugsėjo valdybos nutarimas siųsti į Ameriką Kryžiaus įgaliotinių aukų rinkti, mokėti jam atlyginimą po pustučio šimto dol. mėnesiui ir 10% nuo surinktos sumos. Susirūpinusiems, ar tai nesikirs su Balfo veikla Amerikoje, teko tada patirti, kad Kryžius tuo reikalu su Balfu visai nesitarė. Iš kitos pusės teko patirti, kad įgaliotiniui Kryžiaus valdyba sumokėjo 30,000 DM. bet neteko patirti, ar įgaliotinis Amerikoje aukas rinko ir kiek surinko.

4. Moralinė sanacija? Speciali Vliko komisija, pirmininkaujama E. Simonaičio, posėdžiui pranešė duomenis, kuriuos ji surinko apie Vliko nario T. Sidiškio veiksmus. Neliečiant to pranešimo turinio konstatuotina tik, kad Vliko 5 balsų dauguma priėmė VT pirmininko K. Žalkausko siūlymą — Vlikas, imdamas dėmesin šios komisijos nustatytus Vliko narių p. T. Sidiškį kompromituojančius veiksmus, nutarė laikyti T. Sidiškį nustojusiu kvalifikacijų pasilikti Vliko nariu; šį nutarimą pranešti grupių centrams...

Kokios bus tokio nutarimo išdava, neaišku. Bet ligšioliniai daviniai rodo, kad Tautinio Sąjūdžio vadovybė aiškiai stoja už savo atstovą, ir tuo tarpu nerodo jokie pasiryžimo atstovą pakeisti kitu. O pagal statutą tik grupė gali atstovą keisti. Taigi tas Vliko sprendimas yra tik moralinis spaudimas į tautininkų atstovą ir jo grupės vadovybę.

Kitu atžvilgiu Vliko nutarimas

galima būtų vertinti kaip tam tikra vidaus moralinės sanacijos pastanga, praktinis pripažinimas, kad moralinis principas neturi būti paneigtas visuomeniniame organe ir kad jį paneigusiam nariui kiti Vliko nariai atsako savo solidarumą ir bendradarbiavimą. Tačiau pagrindą nutarimui taip aiškintis susilpnina faktas, kad moraliniai reikalavimai tam Vliko nariui tebuvo pritaikyti "pavėluotai" — tik tada, kai jis nuėjo priešinga politinė linkme nei Vliko dauguma. O kol tas narys ėjo su VT pirmininku ir Vliko daugumos nariais išvien, prieš jį keliamam kitam panašios rūšies kaltinimui net nebuvo duodama eiga... Ir patys tautininkai tai gerai žinojo, bet nereagavo, tuo skatindami netiesiogiai savo atstovą į tolimesnius panašius veiksmus... Ar dabartinis sprendimas yra šviesus ir nuoširdus moralinės sanacijos ženklas Vlike ar tamsi partinės žūtibūtinės kovos priemonė, parodys tolimesnė eiga, kurioje turės išaiškėti: ar Vliko dauguma atsiribos ne tik nuo šio Vliko nario, bet ir nuo tų nemoralių veiksmų, kuriuos jį pati vykdė drauge su tuo, kurį jį dabar pasmerkė. Moralinio renesanso linkėdami, su galutiniu įvertinimu palauksime... Tačiau sunku paslėpti kartumą, kad ir vėl savuosius marškinius skalbiantis, teko šauktis į svetimuosius — vokiečių smuklininką šauktis į liudininkus prieš Lietuvos Laisvinimo Komiteto narį...

5. **Cinizmo dokumentas.** Posėdžio dalyviams, kaip ir kiekvienam lietuviui, turėjo būti staigmena jiems atslystos fotokopijos laiško, tautininkų pirmininko V. Rastenio rašyto savo atstovui Vlike. Tautininkai aiškina, kad laiškas buvęs išvogtas iš pašto; kiti nuaiškina, kad buvęs gautas iš to, kuriam jis buvo skirtas. Pirmasis aiškinimas, jei jis būtų teisingas, tik parodytų

tuos moralinius tarpusavio santykius, kurie yra susidarę ten; antiras aiškinimas būtų tik papildoma iliustracinė medžiaga tai komisijai, kuri nagrinėjo T. Šidiskio veiksmus. Tačiau laiško autentiškumo niekas neneigia.

To laiško turinys, kurio gabalai spaudoje buvo paskelbti, pribloškia savo moraliniu cinizmu. Laiško autoriui niekas negali prikišti, kad jis organizuoja vadistinį bloką iš tautininkų, laisvės kovotojų, Rezistentinės Santarvės, L. Atgimimo Sąjūdžio, gal dar Ūkininkų Partijos, ar net Karininkų Ramovės, šviesos, Santaros ir kt. Rašėm, kad vadizmas nėra miręs ir kad jo šalininkai Vlike sudaro Vliką sprogdinančią, bent tormozuojančią jėgą, kuri su laiku tik aštrėja. Tačiau sunku buvo tikėti, kad čia laisvame demokratišame pasaulyje būtų atgavinti tokie metodai, kurie kyšo iš šio laiško tokios vietos:

"Rysium su šia byla (Sidiskio, Red.) tikrai reikės turėti atsargą medžiagos (panašios rūšies ar spalvingesnės) apie visus kitus, o ypač Leoną. Apie šį man medžiaga netgi skubiai reikalinga, ir tai ne spaudai, o svarbesniam reikalui. Apie tą reikalą kiek vėliau paaiškinsim. Reikia visų duomenų, kodėl negerai, kad jis kažkokiu būdu yra tokiose funkcijose, kuriose jis veda "naujų žvejų" reikalą. Reikalingi visi faktai, kaip tas reikalas išnaujojamas partiniams kivirčams gylinti ir kaip tas iškelia aikštėn dalykus, kurių konfidencialumu tam tikros įstaigos yra labai jautriai suinteresuotos. Ta prasme jau yra kiek medžiagos Sveiko atsikirtime, bet jos reikia ko daugiau ir ko konkretnės. Iš viso, tų vyrų reikalui reikalingos visos detalės. Tam pasidarbuokite visi "koordinantai", ypač gal čia, kaip sakai, specialistas KD. Sakau, tas reikalinga gal iš viso ne spaudai, arba bent daug

greičiau ne spaudai. Tas reikalas nebūtina iš viso spaudon nešti, nes iš esmės tai nepageidaujama, ypač iš mūs pusės. Bet bandysim tai panaudoti efektyviau, nes turim tam siek tiek talkininkų."

Laiškas numato partinei kovai (1) kastiš po atskirais asmenimis ir juos likviduoti (kalbamą Leoną likviduoti tarnybiškai!); (2) tam reikalui sąmokslas daromas organizuotas — turi pasidarbuoti net keturių grupių atstovai "koordinantai" su tos rūšies specialistu; (3) asmens likvidavimą atlikti rankomis "talkininkų", kuriais čia suprantami svetimieji asmens ar svetimosios įstaigos, su kuriais tautininkų vadovybė turinti ryšių.

Štai kokiam reikalui tarnauja ryšiai su "talkininkais" — ne Lietuvai gelbėti, bet savo tariamiems priešams likviduoti...

Girdėjom, kad Lietuvoje tautininkų režimas per saugumą ėmėsis provokacijų tarp Suvalkijos ūkininkų ir kt. Ne vienam gyvas ir paskesnių dienų metodus — kada enkavedistai, surinkę "medžiagą", paskui šantažuodavo asmenis, norėdami išgauti iš jų parašus... Ar ne panašios rūšies metodus yra laiško sugestija rinkti "spalvingesnę" ir kitokią medžiagą "apie visus kitus, o ypač Leoną"?

Anksčiau buvom jautę, kad tokis metodus jau buvo vartojamas Vlike. Dabar patiriam, ir iš kokių šaltinių ėjo ar eina jam direktyvos. Jų autorius šiuo tarpu yra pirmininkas tautininkų organizacijos, kuri dalyvauja Vyriausiam Lietuvos Išlaisvinimo Komite, pirmininkas tos organizacijos, kuri pasirašė Vliko deklaracijoje pasižadėjimą, kad Vlikas, taigi ir kiekviena jame dalyvaujanti organizacija, "vykdys kuo plačiausią visuomenės konsolidaciją, lygins politinių grupių tarpusavio santykius" (7 str.).

Norėdami nukreipti akis nuo šio laiško turinio, kuris pastato tautininkus nejaukioje šviesoje, jie

Kas laimėta ir kas laimėtina

Naujai atvykusieji į Ameriką rado čia didelį tautinio gyvenimo lobį: 1. šakotą kultūrinį bei visuomeninį gyvenimą su daug nusipelnusiais, bet senstančiais veikėjais: 2. lietuviškai jau nekalbantį, bet senajai tėvynei dar sentimentų turintį prieauglį, 3. tautinio gyvenimo apraiškas — 123 lietuviškas parapijas, mokyklas, organizacijas ir spaudą, bet taip pat ir didelę rezignaciją bei susigyvenimą su ankstesnės ar vėlesnės tautinės mirties mintimi, 4. tam tikrą žmogišką ambiciją, kad lietuvių tautinius reikalus geriausiai išmanome ir atstovaujame "tik mes".

Į tokios dvasios lietuvišką visuomenę įsiliejo nepasirengę ir visai neorganizuoti tūkstančiai naujų

stengiasi perimti viešosios opinijos iniciatyvą, keldami aikštėn nusikalimą tų, kurie tą laišką buvę išvoę. Tačiau kai pranešė, kad to laiško tikrą ar tariamą išvogimą tautininkai perdavę vokiečių kriminalinei policijai ištirti, tektų laukti ir kito pranešimo: kokiai svetimųjų institucijai ištirti bus atiduoti laiško turinio nusikalstami pasikesinimai?...

Ar organizacija, kuri atsinešė ir kultyvuoja laisvinimo organizacijoje aukščiau išryškėjusius metodus, susiderina su anais deklaracijos pažadais ir išlaiko "laisvinimo kvalifikacijas", tegul sprendžia pati laisvinimo organizacija, kuri sprendė vieno savo nario kvalifikacijų klausimą. Mūsų akyse betgi tokis moralinio cinizmo dangstymas išlaisvinimo aureole yra šventvagystė.

Laiškas praskleidė į dienos šviesą vieną iš tamsių istorijų, kurios rodo, kokie veiksniai herojinę laisvinimo organizacijos šventovę grąsina paversti "žurkių kamera".

ateivių. Su jais daugelis senųjų tikėjosi visuomeninėje plotmėje bendradarbiavimo. Bet žymi dalis naujai atvykusių neparodė reikiamo apdairumo ir pagarbos tam, kas seniesiems buvo nuoširdžiai brangu — „bažnyčiai ir tėvynei“. Kita dalis parodė nuoširdžių pastangų seniesiems suprasti, bet negalėjo priimti be reformų jų visuomeninio gyvenimo formų. O tos reformos buvo svetimos seniesiems. Dėl to tarp senųjų ir naujųjų ateivių bendradarbiavimas sunkiai mezgėsi ir daug kur jis visai dingo. Senieji veikėjai labiau pasitraukė į šalį, neatsisakydami savo rezignacinės minties, neprarasdami taip pat savo žmogiškosios ambicijos.

Naujųjų ateivių, tos idealistinės dalies, kuri nesitenkino egoistiniu savo materialinės gerovės rūpesčiu, energija reiškėsi trijose srityse — spaudoje, organizacijose, mokyklose. Noriu stabtelėti ties pastarąja sritimi.

Jie pasirodė su dviem mokyklinėmis mintimis: šeštadieninėmis mokyklomis ir lituanistų specialistų dėstomomis lituanistikos pamokomis lietuviškų parapijų mokyklose. Kadangi lietuviškų mokyklų administratoriai yra klebonai, tai jiems pirmiausia ir teko su tomis mintimis susidurti. Jų garbei tenka pasakyti, kad didžioji dalis parodė lankstų ir greitą susiorientavimą, palankų toms naujovėms. Daugelyje kolonijų, kur yra lietuviškos mokyklos, numatyta kasdien po 30 minučių gimtajai kalbai. Tas minutes ir gavo daug kur dėstyti minėti lituanistai.

Tačiau ta pažanga reikalo dar nepataisė. Žinia, kad 30 minučių negali atstoti to, ką vaikui duoda šešių valandų nelietuviškas auklėjimas, kuriam į pagalbą eina gatvė, spauda, kinas, televizija ir kartaš bažnyčia. Lietuviškai dvasiai palaikyti pagrindas būtų ir kitos

pamokos, bent kad jose nebūtų antilietuviškos tendencijos. O kokios tos tendencijos gali praktiškai pasitaikyti, galima iliustruoti konkrečiais pavyzdžiais.

Chicagoje Brighton Park parapijoje visi kunigai kalba lietuviškai; klebono lietuviška veikla buvo teigiamai įvertinta „Drauge“. Tos parapijos klebonas užpėnai pravedė vają: kuo daugiau mokinių į parapinę mokyklą, skelbiant, kad svarbu ne tautybė ir kalba, bet katalikiškumas. Po tokio vajaus savos parapijos mokykloje lietuviai vaikai pasijuto mažumoje. Visoj šioj buhalterijoje buvo ta klaida, kad vają rengiant išleista iš akių, jog klebonas yra lietuviškos parapijos klebonas ir kad šiame kampe gyvuoja tautinės katalikų parapijos. Taigi tokiais žygiais parapiinės mokyklos sąmoningai atmiešamos nelietuviais, ir jų lietuviško pobūdžio jau neišlaikysi.

Kitas reikalas yra su bažnyčiomis, Chicagoje augštesnioji lituanistikos mokykloje (šeštadieninė) mokosi apie 260 mokinių (dabar ją priėmė šv. Kryžiaus parapijos klebonas). Šv. Antano parapijoje (Cicero) mokosi 78 tremtinių vaikai, Aušros Vartų parapija (marijonai) turi 30 tremtinių vaikų (ten lietuvių kalbos pamokas dėsto seselės). Dievo Apvaizdos parapijoje yra apie 90 tremtinių vaikų, Šv. Jurgio parapijoje lietuvių kalbos pamokas lanko apie 160 tremtinių vaikų, Šv. Kryžiaus parapijoje lietuvių kalbos pamokas lanko 74, o tikybą 93 (vadinasi, kitiems tremtinių vaikams lietuvių kalba „nereikalinga“!). Šv. Mykolo parapijoje — 10 vaikų. Nekalto Prasidėjimo parapijoje — apie 150. Šv. Mergelės Gimimo parapijoje — apie 160 tremtinių vaikų. Iš viso parapiinėse mokyklose yra apie 900 tremtinių vaikų. Po šios apytikrės statistikos tenka pastebėti, kad

Informaciją tobulinant

LFB konferencijose Windsore ir New Yorke buvo reiškiami minčių, kad mūsų bėgamoji informacija, palyginti, jau esanti gerai tvarkoma. Tiesa, kad pastaraisiais metais Vliko Informacijų Tarnyba savo veiklą pusėtinai išplėtė. Bet tas išplitimas yra horizontalus. Jis nepalietė informacijos vertikalinio atžvilgio. Šiuo atžvilgiu verta dėmesio atkreipti į Informacijų tarnybos veiklą neidentifikuojant jos su tarnybos valdytojo asmenim.

Pirmiausia tektų rimtai peržiūrėti pati informacijų kryptis. Lig šiol ji yra per dėm propagandinė, tariant, dażyta. Antai, Vilniaus radijas 1954. 7. 25. paskelbė iš okupuotos Lietuvos moterų vykimą dirvonių plėsti kažkur Sibire, Kazachstane. Informacijų Tarnyba iš to jau padarė masines moterų deportacijas. Arba visokių pranešimų apie lietuvių Sibiro mirties stovyklose skelbimas ne tik be liudytojų identifikacijos duomenų, bet ir be

reikalingų datų, vietovių nustatymo ir kitų būtinų konkretybių, be kurių pati informacija labai jau relatyvios reikšmės, grynai propagandinės. Kas iš to, kad X-as ar Y-kas papasakojo, Sibire sutikęs lietuvių, jei nekonkretizuota, nei kada sutikęs, nei kur sutikęs, nei kuriomis aplinkybėmis, prie kurių darbų sutikęs ir tt. Praėjusių metų ELTOJE tokių papasakojimų buvo gana apstu. Deja, juose nebuvo kaip tik tai tų duomenų, kurie įgalintų juos panaudoti objektyviai svetimųjų informacijai.

Jei tokia grynai propagandinio pobūdžio informacijos kryptis ir turi kiek prasmės mūsų senajai išeivijai, tai svetimiesiems ji suvis netinka. Svetimųjų informacijai (o juk Informacijų Tarnybos pirmasis uždavinys turėtų būti svetimųjų informavimas!) pirmiausia reikalingi konkretūs faktai. Kai jų Informacijos Taryba nepateikia, o tenkinasi papasakojimų atpasakojimais, mūsų informacijos reikalai dėl to kenčia.

Žinoma, Informacijų Tarnyba šalia "sausų" faktų teikimo gali

Chicagoje nė viena lietuviška parapija mokiniams neturi lietuviško pamokslėlio, nors kai kuriose parapijose mokinių į pamaldas atsilanko iki 150 vaikų. Savose pamaldose mokiniai gieda paprastai angliškai, lietuviškai ir lotyniškai. Visi vaikai gieda visomis kalbomis.

Angliška katechizacija su angliškų maldaknygių dalinimu vaikams atbaigia ramų ir "taikingą" nulietuvinimą. O pasitaiko gal jau kaip išimtinis kuriozas, kad mokytoja ima anglų kalbą identifikuoti su katalikiška kalba. Tai primena senus atgyventus laikus Lietuvoje, kada lenkų kalba buvo laikoma katalikiška kalba...

Neliesdamas čia kitų lietuvių išlaikymo veiksnių (šėlmos, laikraščių, lietuviškų knygų ir jau-

nimo organizacijų), tenkinuosi čia tik pageidavimu, kad bažnyčių ir tuo pačiu mokyklų valdytojai prie visų savo gerų norų ir žygių pridėtų dar šitą vieną — padaryti, kas galima, lietuviams vaikam išlaikyti ir lietuviams. O jie dar tai gali.

Iš kitos pusės, jei kalbama apie lituanistus specialistus, apie dėstomą lituanistikos medžiagą, apie vadovėlius, tai šiuos visus klausimus reiktų iš pagrindų persvarstyti. Specialistas, kuris tiko Lietuvai, nebetinka čionai; dėstomoji medžiaga ir vadovėliai, kurie tiko nepriklausomos Lietuvos mokyklai, nebetinka čionai, nes čia visai kiti mokymo tikslai. O šis klausimų kompleksas vertas atskiro dėmesio.

K. B.

sykiu teikti ir savąją tų faktų interpretaciją.

Interpretacijos bandymų Informacijų Tarnyba yra dariusi. Deja, bandymai nepasisekė ir, sakyčiau, pačią Informacijų Tarnybą kompromituoją. Štai, pora tokio bandymo pavyzdžių.

1954. 8. 20. ELTOS biuletenis (Nr. 22) skelbia "Kiek Lietuvoje areštuota ir ištremta žmonių". Sveitimųjų informavimui tai labai svarbios žinios. Bet kas gi skelbiama? Pagal 237 iš Rytų grįžusių vokiečių atsakymus į jiems pateiktos anketos klausimą, kuriais metais ir kaip dažnai buvo Lietuvoje masiniai trėmimai, skelbiama Informacijų Tarnybos išvada, kad tarp 1944—1951 metų okupuotoje Lietuvoje masinių trėmimų "buvo tik 1948 ir 1949 metais, kas atitinka ir kitoms, mus anksčiau pasiekusioms žinioms". Kadangi dalis atsakymų šokią išvadą neigia, nes liudija masinius trėmimus buvus ir prieš 1948 ir po 1949 metų, tai Informacijų Tarnybos autoritetu jie paprasčių paprasčiausiai suniekinami bloga atmintimi. Esą, "neabejotinai nėra maža dalis tų 16 liudininkų, kurie pareiškė masinius trėmimus buvus 1947 metais, paprasčių paprasčiausiai sukeitė tuos metus su 1948 metais, lygiai kaip ne vienas iš tų 31 liudininko, kurie tvirtino, kad masiniai trėmimai buvo 1950 m., bus apsirikęs, sukeisdamas tuos metus su 1949 metais".

Jeigu Informacijų Tarnyba, prieš skelbdama šokią savo išvadą ir šokių hipotetinius liudytojų parodymų neigimus, vietoj pliko savo teigimo, kad toji išvada "atitinka ir kitoms... anksčiau pasiekusioms žinioms", būtų žvilgtelėjusi į Vliko bylas, kuriose savo metu buvo sudėtos fotokopijos dokumentų apie masines deportacijas prieš 1948 metus, tai ji būtų patyrusi, kad tie krašto rezistencijos pateikti doku-

mentai jokių abejonių dėl masinių deportacijų prieš 1948 metus nepalieka. Antra vertus, Informacijų Tarnyba, šokia savo išvada griaudama ankstesnes Vliko informacijos memorandumuose Jungtinėms Tautoms, taigi tarptautiniam forumui ir tarptautinei opinijai, turėjo bent pagalvoti, kad Vlikas savo memorandumuose, išvardydamas masines deportacijas 1945 m. liepos, rugpjūčio, rugsėjo mėn., 1946 metais vasario 16 d., 1947 metais liepos, rugpjūčio, spalio, lapkričio, gruodžio mėn., tatau nebuvo iš oro pagavęs, ar datas supainiojęs. Tada nereiktų hipotetinių spėliojimų ir savęs bei Vliko kompromitacijos.

Lygiai savotiškai atrodo ir Informacijų Tarnybos teikiamoji deportuotųjų statistika. Aplamai statistika yra labai lanksti priemonė. O kas bekalbėti apie spėliojimais grindžiamą išvestinę Informacijų Tarnybos statistiką. Būdinga tik, kad kaip anksčiau pačių masinių deportacijų kiekį, taip lygiai ir pačių deportuotųjų kiekį Informacijų Tarnyba stengiasi minimalizuoti. Kad to siekia Lietuvos okupantas — galima suprasti. Bet Vliko Informacijų Tarnybos toks posūkis gana neįprastas. Tam posūkiui Informacijų Tarnyba savo deportuotųjų "statistiką" gana savotiškai apskaičiuoja. Pvz. žinoma Gripiškėse esant 49 ūkius ir dalį jų jau esant tuščių, žinoma taip pat Gripiškėse buvus 326 gyventojus, Informacijų Tarnyba savo "statistikoje" po to, kai iš Gripiškių dar 20 šeimų buvo deportuota, vistik apskaičiuoja Gripiškėse likus 266 gyventojus, o deportuotų tik 60. Taip sudarinėdama "statistiką", Informacijų Tarnyba ir priėjo išvados, kad turinčioj 11 ūkių ir 67 gyventojus Komisaruvkoj, 10 šeimų deportavęs, vistik dar liko 37 gyventojai, atseit, jei būtų de-

portuota 11 šeimų, vis dar Komisarvkoj pagal Informacijų Tarnybą būtų 34 gyventojai, taigi daugiau, kaip pusė, nes Informacijų Tarnybos "statistikoje" deportuotoji šeima negali būti didesnė, kaip 3 asmenų. Daug žinomuos A. Panemunės Rokuos yra 82 ūkiai su 641 gyventoju. Deportuoti 50 šeimų. Pagal Informacijų Tarnybą po deportacijų Rokuose tebėra 491 gyv., nors iš 82 ūkių deportacijos palietė 50.

Turint galvoje, kad Lietuvos ūkininko šeima paprastai sudaro seneliai, tėvai ir vaikai, o kartais ir tėvų broliai bei sesers, ir kad todėl šeimos vidurkis yra 6—7 asmenis, minimalizuoti deportuotųjų šeimos vidurkį į 3 asmenis yra tik okupantui naudinga statistinė manipuliacija. Ir kam jos prireikė Informacijų Tarnybai? Pagaliau ir šiuo atžvilgiu, prieš skelbdama savo spėliojimus, Informacijų Tarnyba, bent jau iš pagarbos krašto rezistencinėms įstaigoms, galėjo pasižiūrėti į augščiau minėtas Vliško bylas, į krašto rezistencinių įstaigų patikrintą ir paliudytą medžiagą.

Antra vertus, kad statistikos duomenys neatrodytų vėjo atpūsti, sykiu su jais turi būti pateikti ir tos statistikos pagrindai. Būdingas tokios vėjo atpūstos statistikos pavyzdys yra 1954. 10. 10. "ELTOS" 28 nr. rašinys "Kaip atrodo susovietintos Lietuvos žemės ūkis". Jame skelbiamos statistikos vienintelis tikras "pagrindas" ELTOS pažymėtas "buv. žemės ūkio ministeris". Bet juk buvimas žemės ūkio ministeriu dar nereiškia statistikos pagrindų mokėjimo.

Tenai esminė, nes patį lyginimo santykį keičianti, tos "statistikos" klaida yra ta, kad ji operuoja tik kolchozais, bet ne kolchozų derliaus konkrečiais plotais. Ogi dvie-

jų, trijų ar kelių kolchozų derliaus vidurkiui gauti neužtenka tik jų derliaus vidurkius sudėti ir padalyti iš jų sumos, bet yra BŪTINA įjungti kiekvieno kolchozo tos kultūros plotas. Pvz., jei kolchozo "A" 500 ha ploto kviečiai duoda 12 cent. iš ha, kolchozo "B" ha ploto kviečiai duoda 15 cent. iš ha, o kolchozo "C" 20 ha ploto kviečiai duoda 24 cent. iš ha, tai jų derliaus vidurkis nebus, kaip ELTA skelbia, 17 cent. iš ha (12 plus 15 plus 24 padalyt iš 3), bet bus tik 13,16 (12x500 plus 15x20 ir sumą padalyt iš 720). Neatrodama operuojamų kolchozų pasėlių konkrečių plotų, ELTA suvis negali ir bandyti išvest tų kolchozų derliaus vidurkį, nes nei patys kolchozai nelygaus didumo (žiūr. "Lietuvos" Nr. 2, pusl. 160), nei juo labiau atskirų kolchozų atskirų kultūrų plotai.

Tas pats pasakytina ir dėl gyvulių "statistikos". Neužtenka žinoti, kad "Aušros" kolchoze šimtui ha tenka 8,6 raguočiai, "Spalio" kolchoze — 5,5, "Tėvynės" — 20, kad jau galėtum išvesti tų kolchozų raguočių vidurkį 100 ha. Pagal ELTĄ tas "vidurkis" išeina 11,36 (8,6 plus 5,5 plus 20 padalyt iš 3). Bet toks vidurkis būtų tikras tik tada, jei tie visi kolchozai būtų vienodo ploto. Tikram vidurkiui ir čia BUTINA kolchozų plotas, nes jei "Aušra" turi 3000 ha, "Spalis" — 4000 ha, o "Tėvynė" — 1200 ha, tai jų raguočių vidurkis bus ne 11,36, bet tik 8,7 (8,6x30 plus 5,5x40 plus 20x12 ir sumą padalyt iš 82, nes tiek 100 ha yra per visus kolchozus).

Kad korektūros "velniukas" visokių pokštų spaudoje prikrečia, tai visiems žinoma. Kai "Lietuvoj" (Nr. 5) perskaičiau J. Audėno "Kolchozų netesėjime", kad vienai MTS tenka tik 11 traktorių ir 3 kombainai, tai pagalvojau apie bjaurų korektūros "velniuko" pokš-

tą. Bet pasirodo, kad be reikalo korektūros "velniuką" tada įtariau. Dalykas rimtesnis. Po pusmečio ELTA tais "duomenimis" visą savo pranešimą apie okupuotos Lietuvos žemės ūkio mechanizaciją pagrindė. Kaikurie laikraščiai tatai išspausdino. Reikia tik pagalvoti, kas atsitiktų, jei ta "statistika" per neapdairumą patektų kuriai rimtai įstaigai ar kurin svetimųjų leidinim ir sovietai su piktu pasitenkinimu drėbtų: ponai, tai grynas falsifikatas. Niekad ir niekur Chruščiovas neskelbė, kad viena MTS teturi 11 traktorių ar tik 3 kombainus. Atvirksčiai, Chruščiovas pasakė, kad turime 8950 MTS ir 969.000 traktorių bei 255.000 kombainų, taigi ne mažiau kaip po 100 traktorių vienoje MTS ir apie 30 kombainų. Ir ką į tai galėtų rimtai pasakyti ELTA? Mano pradžios mokyklos mokytojas vis kartodavo, kad daugybos lentelė — gyvenimo pagrindas. Gal jis ir perdėjo. Kiekvienu atveju rimtoji informacijoj rimtu klausimu operuojant skaičiais daugybos lentelės mokėjimas yra neišvengiamas. Antraip kenčia ne tik buv. ministerio autoritetas, bet ir pats reikalas juo labiau Informacijų Tarnybos orumas ir patikimumas.

Pagaliau dėl Informacijų Tarnybos **politinės linijos**. 1954. 7. 20. ELTA (Nr. 19) paskelbė "Atsisveikinimą su Vincu Krėve": "New York Times", įtakingiausias amerikiečių dienraštis, š. m. liepos 8 d. numeryje įdėjo apie Vincą Krėvę -Mickevičių straipsnį, kuriame pažymėjo, kad žinomasis Lietuvos rašytojas ir BUVĘS MINISTERIS PIRMININKAS prof. Krėvė-Mickevičius mirė... 1940 m. liepos mėn. Sovietų užs. reik. ministerio pavd. Dekanazovas paskyrė jį prieš jo paties valią Lietuvos užsienio reikalų ministeriu. Antaną Merkį deportavus į Rusiją, prof. Krėvė-Mic-

kevičius ėjo ir minist. pirmininko pareigas. Jam užprotestavus dėl rusų vedamos politikos, jis buvo pašalintas iš pareigų. Po to netrukus Lietuva buvo įjungta į Sov. Sąjungą". Kad NYT tokią savotišką mišrainę apie Krėvę surezgė, galima suprasti. Bet kad ELTA, užuot tą NYT "legendą" sutikroviusi ir tiesą paskelbusi, pati ją toliau skleistų, pripažindama Krėvę Lietuvos min. pirmininku, Merkio įpėdiniu, tai tokis nusistatymas iš Pfullingeno yra daugiau negu nuostabus. Jei jau Krėvė ELTAI min. pirmininkas ir Merkio įpėdinis, tai nuosekliai Paleckis — Lietuvos prezidentas, H. G. Nicolsonas viename savo veikalų sako, kad "the factor of stupidity is inseparable from all human affairs". Vis dėlto labai svarbioje ir lygiai atsakingoje Informacijų Tarnybos veikloje jos reikėtų galimai vengti.

Lyglai nederėtų iškreipinėti praeities bei dabarties faktų vien tam, kad iš to būtų propagandos atskirai partijai, kaip tai nutiko Eltos Informacijose spalio 1 str., "Tarp-
tautinė ūkininkų Sąjunga".

Dr. A. Musteikis

čia (tarptautiniame bendradarbiavime. Red.), kaip ir visuomenės vidaus santykiuose privalu gerai nusimanyti, kad ne taika tarnauja pagrindu teisingumui, bet teisingumas taikai. Kraštutinis pacifizmas, kuris stengiasi atsiekti taiką bet kuria kaina, padaro kaip tik tą klaidą, kad taiką stato aukščiau už teisingumą.

Tiek valstybės vidaus, tiek ir tarptautiniame gyvenime yra atsitikimų, kad taikingas nusilenkimas neteisybei ir prievartai yra ne kas kita, kaip nusižengimas.

St. Šalkauskis

IDĖJOS SPAUDOJE

Tarp eilinių informacijų, kurios nustoja vertės su ta diena, per pasutinius mėnesius nebuvo tokių politinių idėjų, kurios būtų pagavusios visą lietuvių spaudą vieningai ir sukėlusios sąjūdį trumpesniam ar ilgesniam laikui. Tebežybčiojo paskiri klausimai paskiruose laikraščiuose.

Vliko reikalai buvo liečiami iš įsi-bėgėjimo. Tyla dėl jo daugiausia ar-dė tautininkų spauda, ji kritikuoda-ma, bet ir pakišdama kai kurių minčių jam kitaip kėdes perstumdy-ti. Konstruktyniniai sumanymai nebu-vo nei nuoširdžiai svarstomi nei nuo-širdžiai keliami, jei jie reikalavo iš tos ar kitos grupės tam tikro pasi-aukojimo. Ar vlikinių grupių pasi-tarimų vaisiai sukels kokias diskusi-jas, pamatysime. Bet avansu tauti-ninkų spauda pažiūrėjo skeptiškai, ar iš viso to pasitarimo išeis kas pozityvaus. O Darbininkas priminė, kad kėdžių perstumdymas nieko negelbės, jei nebus pakeista dvasia — santykių pagrindu padėtas bendra-darbiavimas, o ne tarpusavio kova.

Vliko-Lozoraicio klausimas, tiek gyvas vasarą, apmirė. Tik Naujienos ir Tėviškės Žiburiai dar parašė apie Lozoraicio lenkiškumą. Aštriaus smigo viena vlikinių-lozoraicitinių santykių šakelė — T. šidiškio istorija, kada visa spauda paskelbė Vliko nu-tarimą, kad jis nustos kvalifikacijų būti Vliko nariu. Kai tautininkų spauda jį teisingo, kaltindama Vli-ko ir VT pirmininkus, Draugas dar paskelbė Vliko kontrolės komisijos nario raštą apie šidiškio piniginius netvarkingumus. Iš tos pačios srities buvo didelė naujiena spaudai V. Rastenio laiškas, kuris tebuvo betgi trumpai komentuojamas. Draugas pora atveju pažiūrėjo į jį kaip į pagrindį Vlikui sprogdinti, o Darbininkas reikalavo, kad grupės atsi-ribotų viešai nuo metodų, kurie bu-vo tame laiške siūdomi. Tautininkų spauda ta proga persimetė daugiau aliarmuoti dėl svetimų laiškų vogimo,

dėl tariamos "saugumo tarnybos", kuri veikianti Vliko pirmininko žinioje, ir nuėjo jos kaltinamais taip toli, kad kvestionavo, ar dabartinis Vliko pirmininkas gali būti Vliko nariu. Turėjęs daugiau dėmesio sukelti tautininkų sparno keturių grupių "susikoordinavimas" ir bendro fondo, išsiskiriant nuo Tautos Fondo, įstei-gimas liko spaudoje be dėmesio iki pat grupių pasitarimo.

Su Alto veikla susijęs daugiau dė-mesio spaudoje susilaukė paskutiniu laiku vienas reikalas — Kersteno komisijos leidiniai, brošiūros apie Gu-diją ir Lietuvą, ne visai tokios, ko-kių norėtume. Su Kersteno komisija ryšius laikė Altas, net atsisakyda-mas sudaryti su LLK, kaip šio komi-teto žmonės aiškina, bendrą komi-siją, kuri paruoštą pranešimą apie Lietuvą perkrėstų, patikrintų. Nors brošiūroje apie Lietuvą didelių skan-dalų ir nėra, tačiau ir maži trūkumai Alto žmones lyg karštu vandeniu apipylė, ir jie pirmieji ėmė kaltę versti tos brošiūros faktiniam auto-riui D. Krivickui, o pačiam Kerste-nui Altas pareiškęs, kaip rašė Nau-jienos, protestą žodžiu ir raštu. (Jei tai verta protesto, tai jis dar labiau būtų lauktinas iš min. žadeiko įstai-gos!). Pats Altas buvo mažiau kliu-domas spaudoje. Retkarčiais tarda-vo statesnį žodį T. Žiburiai, o jau L. Lietuva kirtosi iš peties su Alto sekretorium, tikriaus gal tik Naujienų redaktorium, kuris leido savo laikraštį aštriaus rašyti apie Lozo-raitį.

Visai nepolitinis, bet mėgintas spaudoje supolitinti buvo Lietuvių Enciklopedijos klausimas ryšium su redakcijos bei leidėjo iš vienos pu-sės ir vyr. redaktoriaus V. Biržiškės iš kitos konfliktu. Dėl jo rašalo iš-lieta nemaža. Mėginta buvo taip pat supolitinti ir bendruomenės reikalas, bet paskutiniu laiku spauda dėl to daugiau pritilo.

Platesnio ir bendresnio masto rei-kalas buvo iškeltas Aiduose — pasi-sakyta prieš paskutiniu metu pasi-

reiškusias pastangas perdažyti istorinius faktus pagal tos ar kitos šrovės ar asmens norus. M. Biržiškų veikalo Tautos kelias vertinime Z. Ivinskis sustojo prie tamė veikale ir kitur soc. demokratų pastangų "monopolizuoti" Lietuvos nepriklausomybės idėjos suradimą; palietė liaudininkų naują aiškinimą apie jų poziciją nepriklausomybės reikalu Petrapilio seime 1917.

Alkūnėmis buvo užkliudomas i. Lietuvos Frontas. Ir tai iš visų pusių. Draugas pasikalbėjime su Vliko pirmininku taip formulavo klausimus, kad sudarytų įspūdį, jog frontininkai tai ne kas kita kaip atskala nuo kr. dem. Toliau neminėdamas vardo, bet taikydamas frontininkams, tas laikraštis išvedžiojo, kad šie vartoja komunistinius metodus, už kuriuos reikia smerkti kaip nusikaltėlius. Tėvynės Sargas savo priede, skirtam jaunimui, jau sumini tamė "nusikaltime" ir frontininkų vardą. Naujienose frontininkai buvo kaltinami, kad jie suskalde "socialinį politinį katalikų sąjūdį". Dar daugiau pasisekimo frontininkai rado Sandaroje, kuri nuolat rauda, kad dėl frontininkų kaltės dabar ALR Katalikų Federacija einanti į pražūtį. Tačiau ir Naujienos ir Sandara rado frontininkų laikraštį "Į Laisvę" dokumentinės medžiagos, kuri nusipelnė būti panaudojama tuose laikraščiuose.

Iš laikraščių, kurie planingiausiai informavo apie politinių atskirų grupių nusistatymus, patys pasilikdami nuošaliai nuo tų nusistatymų vertinimo, pirmoje vietoje buvo Lietuvos Dienos.

Konstruktivių politinių idėjų, kurios realiai patarnautų Lietuvos likimui, svarstyti santykius su kaimynais, kurtų nepriklausomos Lietuvos viziją ir tuo pačiu palaikytų čia esančių lietuvių mintį gyvą, pririštą prie Lietuvos — tokių balsų spaudoje šiuo tarpu mažą. Šiek tiek tokių kibirkščių buvo T. Žiburiuose. Dėmesio vertas buvo Aiduose Aisčio

VARDAI ĮVYKIUOSE

* **Jubilėjai.** Lietuvos įgaliotas ministris **B. K. Balutis** gruodžio 29 d. atšventė savo 75 metų sukaktį. Jis pagarbiausio amžiaus ir ilgiausio stažo diplomatas. Pripratęs Amerikoje prie demokratinės viešosios opinijos, jos žiūri ir savo veikloje. Kai reikėjo parduoti Lietuvos atstovybės namus, pasirūpino turėti tam reikalui ir Vliko, kaip visuomeninio užnugario, pritarimą. — Gaila, kad jam jau 75 metai ir kad jo sveikata netvirta. Gaila taip pat, kad aplinkybių dėka jis turi priklausyti prie tų diplomatų, kurių telefonai veikia tik į vieną pusę — jie kalba, bet jiems neatsako. Būtu visiems džiaugsmo, kad jis sulauktų laiko, kada telefonas veiks vėl abiejuose galuose.

Jubilėjų turėjo, nors jo ir nekėlė, ir ministerio artimiausias bendradarbis atstovybės patarėjas **Vincas Balickas**, kuriam sukako 50 metų.

Nelinksmas yra prof. **Vaclovo Biržiškos**, kuriam pernai suėjo 70 metų, jubilėjus, nors jis gražiai atšvestas. Nelinksma, kai lygini jo praeitį, kuri davė Lietuvai storus bibliografijos tomus, su jo dabartimi, kurioje prisimėni 75 metus sulaukusio MacArthuro žodžius: "Kai jūsų širdis apsitraukia pesimizmo sniegais ir cinizmo ledu, tik tada jūs esate senas". Šiuo atžvilgiu Vaclovo Biržiškos gaila.

skatinimas daugiau domėtis Lietuvoje augančio žmogaus pergyvenimais, mentalitetu, ten kylančiu nauju tipu.

Spaudoje pastebimas mažesnis domėjimasis politiniais reikalais — ar iš nuovargio ar iš supratimo, kad visi tie žodžiai duos mažą realios naudos, ar iš supratimo, kad ne tiek politiniai, kiek kultūriniai barai yra realiausia masinės veiklos sritis tremtyje. Kad dėmesys pasisuka pastarąja linkme, yra ženklų.

Džlugus jubilėjus buvo **Tėviškės Žiburių, Aidų, Lietuvių Dienų**, nes jie išsilaikė veikime 5 metus ir tvirtai jaugo į tremties visuomenę. Ir **Ateitis**, atgimusi tremtyje, jau ištesėjo 5 metus, moderniai ir elegantiškai prisistatydama jaunajam skaitytojui.

* **Pozityvios kūrybos keliu. Dr. Jonas Grinius**, kurlo str. apie Lietuvą federacinėje Europoje spausdinamas šiame nr., yra lietuvių studentų auklėtojas Laisvosios Europos universitete Strasbourg, kur jaunimas ugdomas europinei idėjai intelektualiniu atžvilgiu ir pratinamas susigyventi tarpusavio bendravimu.

Dr. Antaną Kučą čia prisimename ne dėl to, kad jam šiemet 55 metai, bet dėl to, kad jis yra vienas iš tų lietuvių dėstytojų Amerikos aukštosiose mokyklose, kurie nesiriboja tik akademiniiais kursais. Nepraradęs galvos ir kūrybinės nuotaikos Stutthofo kacete, jau aštunti metai dėsto Scrantono universitete vokiečių, prancūzų kalbas ar politinių mokslų kursą ir sykiu rengia istorines studijas lietuvių visuomenei. Pereitų metų pavasarį pabalgė Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Susivienijimo istoriją. Po to ėmėsi rinkti medžiagą Bostono lietuvių parapijos istorijai ir ją baigs šią vasarą. Trečias darbas — tai Amerikos Lietuvių Katalikų istorija, kuri numatyta baigti 1956. Ją rengia kolektyvas, kuriame vyr. redaktorius yra A. Kučas, o vienas iš rūpestingiausių jam talkininkų Tėvas V. Gidžiūnas.

Tuo pačiu metu, kal rašytoja **Alė Rūta Nakaitė Arbačiauskienė** išpopuliarėjo savųjų visuomenėje romanu "Trumpa diena", lalmėdama "Draugo premiją, jos vyras **Edmundas Arbačiauskas** populiarėja savo architektūriniais statybi-

niais projektais Detroite tarp sveitimųjų.

Tarp tų, kurie sava iniciatyva imasi informuoti svetimuosius apie Lietuvą, — šiuo tarpu teko pastebėti kun. **J. Kučingį** (Los Angeles), kuris yra medžiagos pateikęs Tablet, kaip tai matyti iš to laikraščio vasario 5 nr. O prof. **J. Eretas** su tikra šviesa apie darbininkų padėtį sovietiniame režime nuėjo pas Ženevos darbininkus. Jo paskaita darbininkų sąjungos paskelbta brošūra "Der christliche Arbeiter im Strum der eit". Šveicarijojs vakarai dar mažiau apšviesti, o rytuose daug pasidarbavęs yra mūsų bičiulis rašytojas E. Schaper.

* **Intelektualinis atžalynas. Elektros inžinierius Antanas Sabaliauskas**, kurio str. apie būsimąją Lietuvos elektrifikaciją spausdinamas šiame nr., gimė 1929 Paystryje; gimnaziją pradėjo Panevėžyje, baigė Eichstatte; Jezuitų universitetą St. Louis pereitą pavasarį ir dabar turi darbą New Yorke.

• **Visuomeninio darbo pasėkoje. Gen. St. Raštikis**, kuris dėstė Syrakuse universitete, prieš dvejus metus Vliko buvo pakviestas specialiam darbui į Europą, bet pasakui vėl atleistas. Grįžęs į Ameriką, savo buvusio darbo neatgavo. Persikėlęs į Los Angeles taip pat negauna jokio darbo jokiam fabrike.

• **Dr. Domas Krivickas**, kuris dirba Kongreso bibliotekoje, yra tapęs ir mln. Žadeikio juriskonsultu su atlyginimu iš Lietuvos aukso likučiu.

Visuomeninių įstaigų užprašytas, **Dr. A. Šapoka** parašė studiją apie Vilnių, bet kai parašytą veikalą reikėjo išleisti, teko rūpintis jau pačiam autoriui.

T u r i n y s

	Psl.
Juozas Brazaitis: Koegezistencijos babelis	1
Jonas Grinius: Lietuva federacinėje Europoje	9
Studijų Biuras: Tauta tarp tautų (tęsinys iš ciklo: Į pilnutinę demokratiją)	15
Antanas Sabaliauskas: Elektrifikacijos perspektyva	23
Dokumentų šviesoje (5): Demokratinio ir vadistinio principų tarpusavine kova laisvinimo organizacijoje	28
DARBAI IR IDEJOS: Tėvynėje: Rezistencijos vaizdai dabartinėje oku- pacijoje (Kęstutis Balčys); Tremtyje: Dvi konferencijos; Amerikos Lietuvių Fronto Bičiulių rezoliucijos; Iš partizanų poezijos; Praėju- siejį metai laisvinimo baruose (P. Juodvalkis); Vieno posėdžio klau- simai; Kas laimėta ir kas laimėtina; Informaciją tobulinant (Dr. A. Musteikis); Idėjos spaudoje; Vardai įvykiuose.	40-64

MALONŪS "Į LAISVĘ" SKAITYTOJAI, BENDRADARBIAI IR RĖMEJAI!

Pradėdama naują — 1955 m. — vagą, "Į LAISVĘ" nuoširdžiai sveikina Jus, įgalinusius ir įgalinančius ją ugdyti laisvės kovos ryžtą ir tautinį sąmoningumą. Galbūt, kad šie metai, kaip kad ir praėjusiųjų eilė, vis dar tebeleis didžiojoje pasaulio dalyje ir mūsų brangiojoje Lietuvoje siautėti neteisei, prievartos darbams, sąžinės ir tikėjimo terorui, baimei, deportacijoms, genocidui ir visuotiniam skurdui. Todėl kiekvienam lietuviui ypatingai svarbu išlaikyti rezistencinę dvasią, laisvės kovos pasiryžimą ir gyvą tikėjimą tiesos, teisės ir demokratijos pergale. "Į Laisvę" ir šiais metais pasiryžusi tokiu rezistencinės dvasios židiniu žėrėti.

Lietuvos laukų artojas, išvaręs vagą, paprastai atsigrįžta pažvelgti, ar ji nekreiva, ar "ubagų" nelikę, ar gerai suvirtusi. Galbūt, kad "Į L." praeitų metų vaga nebuvo ideali. Galbūt, ji galėjo būti geresnė. Jūs esate sprendėjai. Jūsų žodis, patarimas, pagalba yra "Į L." pažangos būtinumas. Savo ruožtu, "Į L." Jus užtikrina, kad visur ir visada pasiryžusi liudyti tiesą, ugdyti tautinę dvasią ir pasipriešinimą tremties dvasiai, skiepyti pilnutinės demokratijos mintį ir būti Lietuvos laisvės šaukliu.

Su šiuo "Į L." nr. siunčiamas vokelis yra "Į L." nuoširdus prašymas visiems dar neturėjusiems progos atsilyginti 1954 m. skolos ir visiems dar nepasinaudojusiems proga 1955 m. prenumeratą pasiųsti. Kiekvienas išmokėjimas, žinoma, nėra malonus. Bet kad jau taip pasaulis sutvarkytas, jog net ir "Į Laisvę" be pinigų negali verstis.

Su bičiuliškais sveikinimais

Redakcija ir Administracija

KU biblioteka

